

บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน
: กรณีศึกษาพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต)

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

2558

ลิขสิทธิ์ของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน
: กรณีศึกษาพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต)

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

**THE ROLE OF CLERGY IN SUSTAINABLE SOCIAL
DEVELOPMENT: CASE STUDY OF PHRACHOO
SRIWISUTTHIWAT (CHAMROEN PASUTO)**

BY

NIYOM TONGDOUNG

**THE THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
IN THE PROGRAM OF
INTERGRATED LOCAL DEVELOPMENT
FACULTY OF GRADUATE STUDY
LEARNING INSTITUTE FOR EVERYONE (LIFE)**

2015

วิทยานิพนธ์เรื่อง	บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน : กรณีศึกษาพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต)
ผู้วิจัย	นิยม ทองดวง
สาขาวิชา	การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ดร. เฉลิมเกียรติ สุวรรณวัฒน์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	ดร. สาคร มหาหิงค์

คณะกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์

- ลงชื่อ..... ประธานกรรมการ
(ชื่อประธานกรรมการ)
- ลงชื่อ..... กรรมการ (ผู้ทรงคุณวุฒิ)
(ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ)
- ลงชื่อ..... กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก)
(ดร. เฉลิมเกียรติ สุวรรณวัฒน์)
- ลงชื่อ..... กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม)
(ดร. สาคร มหาหิงค์)
- ลงชื่อ..... กรรมการ (ผู้แทนบัณฑิตศึกษา)
(ชื่อผู้แทนบัณฑิตศึกษา)
- ลงชื่อ..... กรรมการ (ผู้แทนบัณฑิตศึกษา)
(ชื่อผู้แทนบัณฑิตศึกษา)
- ลงชื่อ..... เลขานุการ
(ชื่อเลขานุการ)

บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน อนุมัติให้วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง	บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน : กรณีศึกษาพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต)
ชื่อผู้เขียน	นิยม ทองดวง
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
ปีการศึกษา	2558
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ดร. เถลิงเกียรติ สุวรรณวัฒน์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	ดร. สาคร มหาหิงค์

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ วัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาประวัติ แนวคิดของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต) และ (2) เพื่อศึกษาบทบาทการพัฒนาสังคมของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต) ในการปกครอง การศึกษา เผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณูปสงเคราะห์ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบและโครงสร้างชุมชนชนบทไปสู่สภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรมและด้านสิ่งแวดล้อม ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเชิงชาติพันธุ์พรรณนา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย มีดังนี้ (1) แนวคิดของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ท่านได้ให้ความช่วยเหลือพระภิกษุ-สามเณรด้วยความเมตตา มีความตั้งใจที่จะส่งเสริมการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้มากที่สุด โดยต้องให้ความสำคัญต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (2) บทบาทการพัฒนาสังคมของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ประกอบไปด้วยด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณะสงเคราะห์ โดยท่านได้ให้บทบาทสำคัญด้านการศึกษาเป็นหลัก

ข้อเสนอแนะผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาสารสนเทศต่อการวางแผนและแก้ไขปัญหาบทบาทการพัฒนาสังคม ด้านสาธารณะสงเคราะห์ อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ต่อไป

Abstract

Thesis Title	The Role of Clergy in Sustainable Social Development : Case Study of Phrakru Sriwisutthiwat (Chamroen Pasuto)
Researcher	Niyom Tongdoug
Degree	Master of Arts
In the Program of	The Intergrated Local Development
Year	2015
Principal Thesis Advisor	Dr. Chaloeangkit Suwanwattana
Associate Thesis Advisor	Dr. Sakorn Mahahing

The purpose of this were to study profile and concept of the Phrakru Sriwisutthiwat (Chamroen Pasuto) and 2) to study the role of social development of the Phrakru Sriwisutthiwat (Chamroen Pasuto) use of qualitative research by Ethnographic Research. The tools of research includes interviews. Researcher collects research data, related research and the data interviews. The researcher analyzed with descriptive analysis.

The study result found that (1) The concept of the Phrakru Sriwisutthiwat (Chamroen Pasuto). He help the monks - novice with kindness, promotes education to effectively and efficiently as possible. The need to focus on the propaganda of these two characteristics (2) Role of Social Development of the Phrakru Sriwisutthiwat (Chamroen Pasuto). Comprising the administration, the education, the public assistance and the public support by focus the important education.

The study suggest the results of this study can be used as a guide in the development of information for planning and troubleshooting role of social development in public housing Muang KhonKaen province in the future.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี เพราะความอนุเคราะห์จากสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน และคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ตลอดจนให้คำแนะนำเป็นอย่างดีมาโดยตลอด

ขอขอบพระคุณ ดร. เฉลิมเกียรติ สุวรรณวัฒนะ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ ดร. สาคร มหาหิงค์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่ได้กรุณาให้ความรู้คำแนะนำและข้อคิดเห็นในการวิจัยตลอดจนแก้ไขปรับปรุงทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จ และมีความสมบูรณ์ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณบิดา มารดา ครอบครัว ญาติพี่น้องและเพื่อนทุกท่านที่ให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยตลอดมาจนสำเร็จการศึกษาเรียบร้อยด้วยดี คุณค่าแห่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเพื่อบูชาพระคุณบิดา มารดา บุรพจารย์ รวมทั้งผู้มีพระคุณทุกท่านที่มีส่วนส่งเสริมสนับสนุนผู้วิจัยในด้านการศึกษาค้นคว้าด้วยดีตลอดมา

นิยม ทองดวง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ช
บทที่	
1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
ขอบเขตการวิจัย.....	6
กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย.....	7
คำถามสำคัญในการวิจัย.....	7
คำนิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
2 แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
ความหมาย แนวคิด และบทบาทของพระสงฆ์	9
ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีความยั่งยืน	14
พุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมไทย	21
ความหมายของโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ พระอารามหลวง.....	47
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	54
กรอบความคิดในการวิจัย	57
3 ระเบียบวิธีวิจัย	
รูปแบบในการวิจัย	58
กลุ่มเป้าหมาย	58
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	58

สารบัญ (ต่อ)

วิธีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล.....	59
สถานที่ในการวิจัย.....	59
ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย.....	59
ปฏิทินการปฏิบัติงาน	59
4 ผลการวิจัย	
ประวัติ แนวคิดของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต)	60
แนวคิดของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต)	63
บทบาทการพัฒนาสังคมของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต)	66
“การสร้างคน” บทบาทหลักในการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนของ พระครูพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต)	73
อัตลักษณ์ที่สำคัญในการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนของ พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์.....	74
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการศึกษา	76
อภิปรายผล	80
ข้อเสนอแนะ	90
บรรณานุกรม.....	93
ภาคผนวก.....	97
ประวัติผู้วิจัย.....	105

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ปฏิทินการดำเนินการวิจัย.....	60

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 กรอบความคิดในการวิจัย.....	57

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสังคมปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า คนไทยส่วนใหญ่ซึ่งได้แก่ ประชาชนในชนบทได้ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมต่าง ๆ มากมาย ที่สำคัญและถือเป็นปัญหาหลักก็คือ ปัญหาความยากจน ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างประชาชนในเมืองกับชนบท และปัญหาการว่างงานของชาวชนบทที่อพยพเข้ามาอยู่ในเมือง เพื่อหางานทำหรือประกอบอาชีพที่ดีกว่าอาชีพเกษตรกรรมหรืองานอื่นในชนบทและยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ทั้งนี้เพราะในเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรุงเทพมหานคร นับเป็นแหล่งที่พร้อมทั้งอำนวยความสะดวก ความเจริญและเป็นแหล่งรวมของการงานทำ ทั้งในด้านอุตสาหกรรมและบริการ ปัญหาเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะมีมากขึ้นและทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ สาเหตุที่สำคัญที่เป็นพื้นฐานก่อให้เกิดปัญหาดังกล่าว คือ การใช้นโยบายพัฒนาประเทศของรัฐบาลที่มุ่งเน้นแต่การพัฒนาด้านอุตสาหกรรม เพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้ทัดเทียมกันกับกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยรัฐบาลและนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายต่าง ๆ ได้ละเลยสิ่งที่สำคัญคือความพร้อมต่อการพัฒนาของประชาชน และขาดลักษณะการกำหนดนโยบายหรือมาตรการในการพัฒนาให้สอดคล้องกับการใช้ทรัพยากร และเทคโนโลยีที่เหมาะสมต่อการพัฒนาในชนบท (พินิจ ลาภธนานนท์, 2529, หน้า 42)

การดำเนินชีวิตของคนเรานอกจากความจำเป็นทางด้านวัตถุแล้ว ด้านจิตใจก็เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องมีการพัฒนาและเอาใจใส่ เพราะความพอดีนั่นอยู่ที่จิตใจไม่ได้อยู่ที่วัตถุ หากจิตใจไม่ได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้มองเห็นคุณค่าและใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในวัตถุสิ่งของแล้ว ต่อให้พัฒนาหรือสร้างวัตถุมากเพียงใดก็ตาม ก็ไม่สามารถสนองความต้องการที่ไม่มีสิ้นสุดของมนุษย์ได้ ดังที่พระศาสดามีชีวิตอยู่ด้วยปัญญาของพระธรรมปิฎก (พระธรรมปิฎก ป. อ. ปยุตฺโต, 2543: 24) ได้กล่าวไว้ว่า การมีชีวิตอยู่ด้วยปัญญาเป็นบทพิสูจน์การพัฒนามนุษย์ ชีวิตที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาสูงสุด จึงเรียกว่าปัญญาชีวิตหรือปัญญาชีวะ คือชีวิตที่อยู่ด้วยปัญญา เมื่อพูดถึงสังคมมนุษย์ก็คือทำอย่างไรจะให้สังคมมนุษย์นี้เป็นสังคมของคนที่อยู่ดีด้วยปัญญา เพราะการดำรงชีวิตของมนุษยชาติอาศัยการพัฒนาคนให้สามารถอยู่ดีด้วยปัญญา

การพัฒนาสังคมให้มีความเจริญอย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องมีการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุ และด้านจิตใจของคนที่อยู่ในสังคมนั้น ๆ ให้มีคุณธรรมจริยธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะ รักสังคมที่อยู่อาศัย ซึ่งความสำเร็จของการพัฒนาจะขึ้นอยู่กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท แผนงานหรือโครงการพัฒนาที่คิดจะต้องช่วยให้เกิดประโยชน์สุขและความพร้อมในสิ่งจำเป็นพื้นฐาน โดยการพัฒนาคควรจะมีมุ่งเน้นให้ชาวชนบทสามารถคิดเป็นทำเป็น และพร้อมที่กระทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อการแก้ไขปัญหาด้วยตัวของเขาเอง ซึ่งกล่าวโดยสรุปคือการให้ความสำคัญในเรื่องการพึ่งตนเองของชาวชนบท (พินิจ ลากธนานนท์, 2529, หน้า 69) การพัฒนาชนบทของหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ที่ได้ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน พระธรรมปิฎก (พระธรรมปิฎก ป. อ. ปยุตโต, 2539, หน้า 23) ได้เสนอแนวทางให้หน่วยงานหรือองค์กรนั้น ๆ ได้ผนวกเข้ากับแนวทางการพัฒนาแบบพุทธ ซึ่งเน้นการพัฒนาคนเป็นหลัก โดยคนเป็นเบื้องต้นของการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดคุณูปการทั้งในปัจจุบันและอนาคต นอกจากนี้ท่านพระธรรมปิฎก (พระธรรมปิฎก ป. อ. ปยุตโต, 2540, หน้า 25) ได้กล่าวถึงผลของการพัฒนาที่ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาว่า ชีวิตจะดีงามและมีความสุข ประเทศชาติเจริญรุ่งเรืองมั่นคงและสังคมจะร่มเย็นเป็นสุขได้ ก็ด้วยปัจจัยสำคัญที่สุด คือ การพัฒนาคนให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ โดยเน้นให้มนุษย์ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ได้แก่ ไตรสิกขา คือ สีล สมาธิ ปัญญา และบุญกิริยาวัตถุคือ ทาน สีล ภาวนา เมื่อมนุษย์ปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ได้ จะบรรลุจุดหมาย คือ ทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนและสังคมส่วนรวม และความผิดพลาดในการพัฒนา ในยุคที่ผ่านมาเน้นด้านเศรษฐกิจ โดยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญทำให้เกิดความเจริญทางด้านวัตถุมาก ซึ่งมีผลทำให้เกิดความเสื่อมโทรมด้านอื่น ๆ เช่น สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม สังคมมีการเอาเปรียบกัน มนุษย์มีปัญหาทั้งกาย และใจ ละเลยวัฒนธรรมซึ่งเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ที่เป็นจริง เมื่อละเลยวัฒนธรรมทำให้ไม่มีตัวเชื่อมประสาน ไม่มีเครื่องยึดเหนี่ยวทำให้มนุษย์ปรับตัวไม่ทัน จึงเกิดโทษแก่ชีวิตและสังคม การพัฒนาที่ถูกต้องควรนำวัฒนธรรมเข้ามาร่วมด้วย การพัฒนาจะต้องมีความสมดุลทั้งทางการพัฒนาด้านวัตถุ และการพัฒนาด้านจิตใจ (พระธรรมปิฎก ป. อ. ปยุตโต, 2538, หน้า 74)

การพัฒนาท้องถิ่นวันนี้เป็นหัวใจของการพัฒนาสังคมโดยรวม เพราะสังคมต้องการฐานรากที่แข็งแรง การพัฒนาที่มีคุณภาพและยั่งยืนต้องการยุทธศาสตร์ที่ดีและมีประสิทธิภาพ ผู้นำท้องถิ่นที่ดี คือ ผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มองไกลมองกว้าง มองสูง มองลึก มองทะลุเห็นภาพฝันในอนาคต ประการหนึ่งภาพนิมิตของผู้นำผิบุญในสมัยก่อน ผู้นำที่ดี มีวิสัยทัศน์ที่ทรงพลัง มีความสามารถเปลี่ยนความต้องการให้เป็นความตั้งใจ เปลี่ยนความปรารถนาให้เป็นความมุ่งมั่นเพื่อทำให้ความฝันเป็นจริง ผู้นำท้องถิ่นที่ดี คือ จอมยุทธ์ ที่มีความรู้ความสามารถในการวางแผนและดำเนินการ

ตามแผนได้ เข้าใจและมีสิ่งที่ปราชญ์จีนสอนเจกิช่านว่า “กฎหมายคู่คุณธรรม ความรู้คู่บารมี” ผู้นำวันนี้แม้ไม่ใช่จอมทัพแบบโบราณ แต่ก็ต้องมียุทธศาสตร์ ต้องเรียนรู้ว่าจะพัฒนาอย่างไรให้สามารถแก้ปัญหาความทุกข์ร้อนของพี่น้องประชาชน จะพัฒนาทุนและทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างไรให้ตอบสนองความต้องการของผู้คนได้อย่างแท้จริง (เสรี พงศ์พิศ, 2552) ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบทที่ควรจะต้องยึดถือดำเนินการ คือความพยายามส่งเสริมให้ชาวชนบทได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโดยการกระตุ้นสร้างสิ่งจูงใจ และดึงเอาศักยภาพที่มีอยู่ในตัวชาวชนบท และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้นเองให้มากที่สุด

พระสงฆ์กลายเป็นผู้นำทางด้านชีวิตและจิตใจของชาวบ้าน และวัดกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชน จึงทำให้พระสงฆ์ต้องมีบทบาทหน้าที่ต่อสังคม แต่เนื่องจากสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์จึงเปลี่ยนแปลงไปด้วย ถึงทำให้หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชนที่พยายามจะเข้ามาสนับสนุนสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ให้ศาสนาเป็นแกนนำ ปราบกฏว่าบทบาทของพระสงฆ์นักพัฒนาได้ทวีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ กิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านทุกกิจกรรมนั้น พระสงฆ์มีบทบาทและเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านอยู่เสมอ และโดยเฉพาะกิจกรรมที่พระสงฆ์จัดขึ้นพบว่า ชาวบ้านให้ความสนใจและร่วมมืออย่างมาก (เพ็ญศรี มิทรานนท์ 2534, หน้า 47) เนื่องจากสถาบันทางศาสนาสังคมไทยเมื่อมองจากโครงสร้างทางสังคมแล้วจะมีลักษณะเป็นสังคมประเพณี (traditional society) พระพุทธศาสนาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญและมีความสัมพันธ์แบบผสมผสานกับโครงสร้างอื่น ๆ อย่างสลับซับซ้อน พระพุทธศาสนาจึงเป็นสถาบันที่อยู่เบื้องหลังของสังคมไทยในการกระทำหน้าที่ถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีงาม ซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรม (สมบุญ สุธงษา, 2527, หน้า 117) พระพุทธศาสนาจึงเป็นเสมือนรากเหง้าของความเป็นชาติและเอกลักษณ์ของความเป็นไทย หลักคำสอนในแต่ละส่วนของพระพุทธศาสนาจึงเป็นเอกลักษณ์และความเป็นตัวของตัวเอง ในขณะเดียวกันมีบทบาทในการดำรงรักษาเพิ่มความเข้มแข็งและแข็งแรง และมีเสถียรภาพให้กับสังคม และชุมชนด้วย

นอกจากนั้นยังนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคมอีกด้วย วัดและพระสงฆ์เป็นองค์กรหนึ่งที่ประกอบเป็นรูปธรรม และทำหน้าที่ถ่ายทอดบทบาทของพระศาสนาไปสู่สังคมที่ดี และการปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับสังคมอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนและชนบท วัดและพระสงฆ์มีอิทธิพลและมีบทบาทในการพัฒนาวิถีชีวิตของประชาชนได้มากที่สุด ด้วยเหตุที่เห็นอย่างง่าย ๆ 3 ประการ คือ ประการแรก การดำเนินชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัยสี่ที่คณะเหล่าพุทธบริษัทอุบาสกและอุบาสิกานำมาถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ ประการที่สอง สถานภาพและเหตุการณ์ในสังคมย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญสมณธรรม และ

ประการสุดท้าย โดยเมตตาธรรมของพระสงฆ์ที่ช่วยเหลือเพื่อนผู้อื่นให้พ้นจากทุกข์ทั้งปวง (สมบุรณ์ สุขสำราญ, 2530, หน้า 29-30)

อีกประการหนึ่ง แม้ว่าพระสงฆ์จะมีบทบาทในการเป็นผู้นำสังคมและชุมชน ทางด้านจิตใจส่งเสริมศีลธรรมจริยธรรมสติปัญญาที่ถูกต้อง ซึ่งให้ทางสังคมเป็นรากฐานของความเจริญและความสุขที่แท้จริงของสังคมก็ตาม แต่ถ้าหากสังคมเกิดการวิกฤตที่มีปัญหาต่าง ๆ มากมาย เช่น ประชาชนส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องความยากจน ความเจ็บไข้ได้ป่วย สถานที่ที่ทำมาหากินเลี้ยงชีพ ตลอดจนปัญหาขาดการศึกษา และปัญหาที่เกิดขึ้นมากมายที่สุดในทุกวันนี้คือ ปัญหาภัยทางสังคม ฯลฯ หากพระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้นำทางสังคมเลยหน้าที่ และเข้ามามีบทบาทในการเข้ามาช่วยแก้ปัญหาขั้นพื้นฐานในทางด้านการพัฒนาจิตใจ ซึ่งจะมีบทบาทโดยตรงต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้โดยยาก เพราะฉะนั้นบทบาทที่สอง หรือบทบาทรองของพระสงฆ์จึงได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแนะนำให้ประชาชนในท้องถิ่น และชุมชน ได้เห็นช่องทางในการพัฒนาสังคมที่เหมาะสม อาจเป็นผู้ช่วยประสานงานในการรวมตัวของชาวบ้าน ในการพัฒนาวัตถุหรือเป็นผู้ลงมือปฏิบัติเอง เพื่อให้ชาวบ้านได้เห็นเป็นตัวอย่างที่เป็นไปได้ของโครงการ จึงจัดได้ว่าอยู่ในลักษณะเป็นผู้ที่กระตุ้นคือ “แนะให้ทำ” และเป็นผู้ที่ริเริ่ม คือ “ทำให้ดู” บทบาทเหล่านี้มีคุณค่ามากมายต่อการพัฒนาสังคมที่จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้วัดเป็นองค์กรที่มีศักยภาพในการแก้ปัญหา ให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมมากยิ่งขึ้น และก่อให้เกิดพลังในการพึ่งตนเองขององค์กรท้องถิ่นในชุมชน และสังคมขึ้นได้

ซึ่งสถานการณ์ปัจจุบันปัญหาที่เกิดขึ้นกับคณะสงฆ์ในปัจจุบันสรุปได้ว่า (1) ปัญหาที่พระสงฆ์เอง คนส่วนใหญ่มองว่าพระสงฆ์ คือ ศาสนา พระสงฆ์ถูกมองโดยเล็งผลเลิศ พอประพฤติไม่ดีจะถูกมองทั้งกลุ่ม แต่ถ้าเด่นดั่งขึ้นมาจะดังรูปเดียว ถ้าทำผิดจะเกิดวิกฤต ศรัทธาได้ง่าย สรุปว่าเวลาทำดีไม่ค่อยมีคนขยายผล แต่เวลาทำผิดมักจะถูกกระหน่ำซ้ำเติม จนพระสงฆ์ต้องคอยระวังตัวอยู่ตลอดเวลา พระสงฆ์ก็คือประชาชนคนหนึ่งที่ยกย่องปฏิบัติตนตามคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อพัฒนาตนเอง มีเรื่องในอรรถกถาหาสมัยสูตร ที่พระพุทธเจ้าทรงให้กรรมฐานแก่พระภิกษุ 500 รูป จากนั้นจึงส่งไปปฏิบัติกรรมฐานที่ป่าหวิวัน พอผ่านไประยะเวลาหนึ่ง ภิกษุก็มารายงานผลแก่พระพุทธเจ้า เป็นแนวทางที่น่าสนใจ พระสงฆ์ในปัจจุบันส่วนมากจะพัฒนาแต่วัดของท่าน ไม่ค่อยสนใจวัดอื่น ๆ ถ้าหันมาร่วมมือกันน่าจะได้ประโยชน์มากกว่านี้ เพราะพระแต่ละรูปเก่ง หรือถนัดไม่เหมือนกัน ถ้านำเอาความถนัดของแต่ละรูปมารวมกันและทำงานร่วมกันน่าจะได้ประโยชน์มากกว่า ภาระหน้าที่ของพระสงฆ์สรุปแล้วมีเพียงสี่ประการคือ “การศึกษา การปฏิบัติ การเผยแผ่ และการดูแลรักษาพระศาสนา” ถ้าพระสงฆ์ไม่ทิ้งภาระหน้าที่เหล่านี้ พระพุทธศาสนาจะมีภูมิคุ้มกัน 2) การไหลบ่าของโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยี คนไทยมีแรงด้านทานอ่อนมาก เราไม่มอง

บริบท การสื่อสารมาจากทุกทิศทาง เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต ฯลฯ ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ บางครั้งพ่อแม่กับลูกพูดกันคนละเรื่องเพราะรับสื่อกันคนละอย่างต่อไปคนไทยจะเป็นครอบครัวเดี่ยวเหมือนอเมริกา คนแก่จะโดดเดี่ยวมากขึ้น ซึ่งเป็นปัญหารวมของชาติ ประชากรในชาติต้องรู้เท่าทันสิ่งเหล่านี้ เช่นขณะที่เดินผ่านถ้ารู้ว่ามิมลพิษก็ป้องกันได้ แต่ถ้าไม่รู้ก็ต้องรับพิษเข้าไป พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า ตตถ ตตถ วิปสฺสติ ให้เห็นชัดเจนในทุกขณะ เทคโนโลยีมีประโยชน์ แต่ต้องใช้ให้เป็น ใช้อย่างเข้าใจ อิทธิพลของสื่ออาจทำคุณประโยชน์ หรือทำอันตรายต่อพระพุทธศาสนาได้ ในอนาคตจะเกิดการไหลบ่าของคลื่นมนุษย์ และกระแสเงินตราจากต่างประเทศ ดังนั้นต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้มั่นคง (3) ปัญหาจากศาสนาอื่น เรื่องนี้เป็นเรื่องที่เป็นปัญหามากที่สุด ในอดีตศาสนาอิสลามมีแค่สามจังหวัด แต่ปัจจุบันมีอยู่ถึง 53 จังหวัด อีกไม่นานคงขยายไปทั่วประเทศ จึงเกิดการเรียกร้อง มากขึ้น เช่น พระพุทธศาสนามีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ศาสนาอิสลามก็ต้องการมีสำนักงานอิสลามแห่งชาติ ทั้ง ๆ ที่อิสลามไม่มีนักบวช เป็นฆราวาสแต่เรียกร้องในสิ่งที่นักบวชมี และใช้คนจำนวนไม่มาก (www.mbu.ac.th) เหล่านี้ คือ ปัญหาที่พบในสังคมปัจจุบัน

จากสภาพความเป็นจริงในยุคปัจจุบันมีพระสงฆ์จำนวนไม่มากนักที่สามารถเป็นนักพัฒนาสังคมที่ดี เป็นผู้นำการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน ด้วยเหตุภาวะสังคมที่เปลี่ยนแปลงที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสนับสนุนในการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ จึงสนใจศึกษาบทบาทพระสงฆ์นักพัฒนา ผู้วิจัยจึงศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนากรณีพระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์ ผู้อำนวยการ โรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ พระอารามหลวง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เพราะท่านเป็นพระนักพัฒนาช่วยเหลือสงเคราะห์ด้านต่าง ๆ ต่อประชาชนทั้งในและนอกพื้นที่ของจังหวัดขอนแก่นอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะชุมชนและศูนย์ปฏิบัติธรรมวิสุทธิธารจารย์ วัดธาตุ พระอารามหลวง ตำบลแดงใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ท่านได้เป็นผู้นำในการพัฒนาทั้งในรูปของรายบุคคล เป็นกลุ่มหรือในรูปโครงการต่าง ๆ ดังจะเห็นได้ว่ามีโครงการที่ท่านทำอยู่ในปัจจุบันนี้หลายโครงการ โครงการที่กำลังดำเนินการอยู่และประสบผลสำเร็จเป็นอย่างมาก ได้แก่ โครงการบ้านช่วยวัดวัดช่วยบ้าน โครงการสวนป่าสมุนไพรวัด โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการส่งภิกษุเข้าไปสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ความพยายามในการพัฒนาชุมชนของพระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์ตามกรอบของกฎหมายคณะสงฆ์และกฎหมายบ้านเมือง ในฐานะเป็นผู้นำชุมชนปรากฏลักษณะเช่นนี้ เป็นที่น่าสนใจยิ่งว่า พระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์มีแนวคิดหลักการทำงานในการพัฒนาสังคมเป็นสิ่งที่ตรงกับความคาดหวัง ความต้องการของประชาชนในชุมชนหรือไม่ จุดเด่นในการทำงานด้านการพัฒนาสังคมของพระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต) ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย ท่านเป็น

แบบอย่างที่ดี และเน้นย้ำให้ประชาชนทั่วไปได้ยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการเสียสละ และมีความซื่อสัตย์สุจริต ถือว่าเป็นหัวใจหลักของการดำเนินชีวิตของทุกคนทุกสาขาอาชีพที่มีอยู่ในปัจจุบัน เช่น การรู้จักหน้าที่ของตนเอง ความรับผิดชอบ และการนำเอาภูมิปัญญาความรู้ความสามารถของแต่ละคนมาใช้แสดงออกในทางที่ถูกต้องตาม สมควรในที่สุดของการทำงานทุก ๆ อย่างไม่ว่าจะเป็นงานเล็กงานน้อยย่อมสำเร็จได้

จากเหตุผลความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจต้องการศึกษาวัตรปฏิบัติ บทบาทในการพัฒนาสังคม และผลการพัฒนาสังคมของพระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์ (จำเรียม ปสุโต) ที่ได้อุทิศตนเป็นพระนักพัฒนาเป็นที่รู้จัก ซึ่งได้รับการยอมรับจากประชาชน และหน่วยงานทางราชการเป็นอย่างดี เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้ไปใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ เพื่อการประสานงานของคณะสงฆ์ที่เป็นแกนนำการพัฒนาสังคมของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน และเป็นแนวทางในการที่ทำให้พระสงฆ์ และประชาชนทั่วไปได้นำไปใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นของตนให้มีความเจริญยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติ แนวคิดการปฏิบัติงานของพระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์ (จำเรียม ปสุโต)
2. เพื่อศึกษาบทบาทการพัฒนาสังคมของพระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์ (จำเรียม ปสุโต) ในการปกครอง การศึกษา เผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบ และ โครงสร้างชุมชนชนบทไปสู่สภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม

ขอบเขตหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตในการศึกษาไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ ชุมชนเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านสาธารณูปการ ด้านสังคมสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ธรรมะ
3. ขอบเขตด้านเวลาของการวิจัย
ใช้เวลาในการวิจัยตั้งแต่ เดือนตุลาคม 2556 เป็นต้นไป

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ 1) พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ 2) กลุ่มผู้ใกล้ชิดที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการพัฒนาสังคมของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์โดยตรง ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ 3) ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ ญาติหรือคนสนิท และ 4) กลุ่มชาวบ้านในชุมชนผู้ที่เคยร่วมงานพัฒนาสังคม หรือได้รับผลจากการพัฒนาสังคมของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์

คำถามในการวิจัย

1. ประวัติ แนวคิดการปฏิบัติงานของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต) เป็นอย่างไร
2. บทบาทการพัฒนาสังคมของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต) ในการปกครอง การศึกษา เผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณูปสงเคราะห์ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบและโครงสร้างชุมชนชนบทไปสู่สภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม เป็นอย่างไร

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

จากการทบทวนเอกสาร ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม ผู้วิจัยได้นำคำสำคัญมาเป็นนิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย บทบาทของพระสงฆ์ หมายถึง การแสดงออกตามสถานภาพของพระสงฆ์ การปกครอง หมายถึง การจัดการ การสั่งการ การสอดส่องดูแลให้ผู้ที่อยู่ในความปกครองอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข

การเผยแผ่ หมายถึง การเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อปลูกฝังอบรมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดี มีศีลธรรม และประพฤติดีปฏิบัติชอบ อบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

การสงเคราะห์ หมายถึง การให้พระธรรม การสงเคราะห์ด้านทุนการศึกษา วัสดุอุปกรณ์ และครุภัณฑ์ทางการศึกษาอื่น ๆ

สาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน

สาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การช่วยเหลือเกื้อกูล การอุดหนุน และการสงเคราะห์ด้านอาคารสถานที่ต่าง ๆ อันเป็นการสงเคราะห์ที่ทำให้คนส่วนรวมได้รับประโยชน์

พระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม หมายถึง บทบาทของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ พระอารามหลวง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ในการทำให้สมาชิกในสังคมเจริญขึ้น อยู่ดีกินดี โดยการปรับปรุงคุณภาพของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมในทุกด้าน ซึ่งประกอบไปด้วย ด้านจิตใจ และด้านวัตถุ ที่มีการกระทำหรือดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และมีเป้าหมาย เพื่อให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมที่นำไปสู่สภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

หน้าที่ และคุณธรรมของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม หมายถึง ภาระหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ คือ จาริกเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ปวงชน เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก สถาบันสงฆ์เกิดขึ้นมาเพื่อพัฒนาสังคม เพื่อให้สังคมเจริญงอกงาม โดยแท้ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม อาจกล่าวกว้าง ๆ โดยเน้นบทบาทต่อสังคมไทยได้ 2 ด้าน คือ การพัฒนาทางวัตถุ และการพัฒนาด้านจิตใจ

การพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงระบบและโครงสร้างจากชุมชนชนบททั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วิถีชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนไปสู่สภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงประวัติ แนวคิดการปฏิบัติงานของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต)
2. ทำให้ทราบถึงบทบาทการพัฒนาสังคมของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต)
3. เพื่อเป็นรูปแบบการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมและชุมชนอื่น ๆ

ต่อไป

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต) ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยเป็นลำดับ ดังนี้

ความหมาย แนวคิด และบทบาทของพระสงฆ์
ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีความยั่งยืน
พุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมไทย
ความหมายของ โรงเรียนนิเวศธรรมประสิทธิ์วิฑิตยวาทธาตุ พระอารามหลวง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
กรอบแนวคิดในการวิจัย

ความหมาย แนวคิด และบทบาทของพระสงฆ์

ความหมายของบทบาท

สุพัตรา สุภาพ (2540, หน้า 145) อธิบายว่าบทบาท คือการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสภาพ (ตำแหน่ง) เช่น ตำแหน่งเป็นพ่อ บทบาทคือเลี้ยงดูลูก เป็นครู บทบาท คือ การให้คำสั่งสอนอบรมนักเรียนให้ดี เป็นคนไข้ บทบาท คือ ปฏิบัติตามหมอสั่ง จากตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นได้ว่ามนุษย์แต่ละคนจะมีบทบาทหลายบทบาท และแต่ละบทบาทมีความสมบูรณ์ หรือสมดุลกันพอสมควร เช่น มีผู้เหนือกว่า ก็ต้องมีผู้ต่ำกว่า มีครูก็ต้องมีนักเรียน มีนายจ้างก็ต้องมีลูกจ้าง ซึ่งในแต่ละตำแหน่งต้องมีบทบาทที่ต่างกันออกไป ยิ่งอยู่ในสังคม ยิ่งมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นเท่าไร บทบาทยิ่งแตกต่างกันมากขึ้นเท่านั้น เพราะบางบทบาทคนธรรมดาสามัญปฏิบัติได้ แต่บางบทบาทก็ต้องอาศัยความชำนาญพิเศษที่มีคนเพียงไม่กี่คนทำได้ เช่น การไปปฏิบัติภารกิจในอวกาศ เป็นต้น หรือบางบทบาทต้องอาศัยประสบการณ์จึงจะได้ผล เช่น ถ้าเปรียบได้กับการขับรถจะรู้แต่ทฤษฎี

ว่า เกียรติอยู่ตรงไหน แล่นมาเร็วแค่ไหนถึงจะต้องเปลี่ยนเกียรติใหม่ เปรียบได้ว่าสังคมนั้นจะเป็นอย่างไร

พระครูปริยัติกิตติธำรง (ทองขาว กิตติธโร, 2553) ได้ให้ความหมายบทบาท ดังต่อไปนี้ บทบาท หมายถึง หน้าที่ หรือสิ่งที่เราทำ ทั้งที่เป็นพระ หรือฆราวาสเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถทางด้านพระพุทธศาสนา ด้านพุทธศาสตร์ และสังคมเป็นอย่างดี ศึกษาพระพุทธศาสนานุกรณาการ กับศาสตร์สมัยใหม่พัฒนาจิตใจ และสังคม

ประเภทของบทบาท

มีนักวิชาการจำแนกไว้หลายประเภทแต่ในที่นี้จะนำเสนอประเภทและบทบาท ซึ่งงานอดิวิตนสิทธิ์และคณะ ได้แบ่งบทบาทออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. บทบาทในอุดมคติ (ideal role) เป็นบทบาทที่กำหนดไว้ในกฎหมาย หรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไป ในสังคมเป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ ซึ่งผู้มีสถานภาพหนึ่งควรกระทำ อาจไม่มีใครทำตามนั้นได้

2. บทบาทที่บุคคลเข้าใจ (percieved role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้น ๆ ที่คาดคิดด้วยตนเองว่า ควรเป็นอย่างไร ทั้งที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมทัศนคติบุคลิกภาพ และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

3. บทบาทที่แสดงออกจริง (actual or enacted role) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริงซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วยสถานการณ์ดังกล่าวอาจเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และทางสังคม เช่น การกอดกันของกลุ่มต่าง ๆ และบทบาทที่กระทำจริงอาจสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทในอุดมคติ หรือบทบาทที่บุคคลรับรู้ก็ได้

งามพิศ สัตย์สงวน (2539, หน้า 7) กล่าวว่า สถานภาพเป็นตำแหน่ง แต่บทบาท คือ การกระทำตามสิทธิ และหน้าที่ของสถานภาพ สถานภาพและบทบาทมักจะเป็นของคู่กัน คือ เมื่อมีสถานภาพจะต้องมีบทบาทด้วย แต่ไม่เสมอไป

ในบางครั้งบทบาทอาจมีลักษณะ “เครียด” (strain) ได้ในสังคมสมัยใหม่มีการคาดหวังในบทบาทต่าง ๆ มากไป แต่ละคนมีตำแหน่งต่าง ๆ มากมาย แต่ไม่สามารถแสดงบทบาทได้ดีทุกบทบาท เพราะขาดเงินทอง เวลา และปัจจัยอื่น ๆ ทำให้เกิดความรู้สึกที่เรียกว่าตึงเครียดได้ Biesanz and Biesnz ได้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหานี้โดยเสนอมโนภาพ “บทบาทที่ต่อรอง” (role bargain) ขึ้น ในมโนภาพนี้ หมายถึง การเลือกแสดงบทบาทใดบทบาทหนึ่งให้ดีที่สุด สำหรับบทบาทอื่น ๆ เอาแต่ผ่านไปเท่านั้น หรือบางครั้งต้องทิ้งบทบาทใดบทบาทหนึ่งไป (งามพิศ สัตย์สงวน, 2539, หน้า 36) เช่นพระที่เป็นครูสอนหนังสือในสถานศึกษา ถ้าช่วงปิดภาคการศึกษา ก็จะแสดงบทบาทนักสังคมสงเคราะห์ ช่วยเหลือประชาชนในเหตุการณ์ต่าง ๆ ส่วนบทบาทการเป็น

ครูสอนจะเป็นรอง แต่ถ้าเมื่อเปิดภาคการศึกษาก็จะทิ้งบทบาทนักสังคมสงเคราะห์ไปชั่วขณะหนึ่งหันมาทำหน้าที่ครูสอนหนังสืออย่างเต็มที่

สถานภาพบางอย่างอาจขัดแย้งกันได้ (status inconsistency) ลักษณะต่อมาของสถานภาพคือ เมื่อปัจเจกชนแต่ละคนมีตำแหน่งต่าง ๆ ตั้งแต่สองอย่างขึ้นไป ดังนั้น บางครั้งสถานภาพเหล่านี้ขัดแย้งกันได้ เช่น ในสังคมไทยถ้าพระสงฆ์เกิดเป็นฆาตกรขึ้นมา เขาจะอยู่ในฐานะพระสงฆ์ในสังคมไทย ซึ่งเป็นตำแหน่งที่น่าเคารพนับถือเป็นที่มิเกียรติดสูง เป็นตำแหน่งที่บริสุทธิ์ เป็นที่เคารพยกย่อง ตรงข้ามกับตำแหน่งฆาตกรซึ่งเป็นตำแหน่งที่ต่ำทราม จะได้รับการดูถูกดูหมิ่นดูแคลนผู้ที่อยู่ในตำแหน่งพระสงฆ์ที่เป็นฆาตกรจะมีความรู้สึกขมขื่น ทำให้จิตใจสับสนวุ่นวาย ไม่สามารถทำหน้าที่ปฏิบัติกิจของพระสงฆ์ได้ดี เพราะตำแหน่งที่เขาครองอยู่ขัดแย้งกัน

จันทน์ ทองประเสริฐ (2539, หน้า 23) กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์ต้องศึกษาหลักธรรมคำสอนให้มาก เพื่อนำไปเผยแผ่แก่ประชาชนให้ทราบ เพราะประชาชนทั่วไปต้องทำงานหาเลี้ยงชีพ จึงเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะต้องศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนให้แตกฉานแล้วจึงนำหลักธรรมที่ได้ศึกษามาอบรมสั่งสอนประชาชนให้รู้ตามด้วย

จากแนวความคิดข้างต้น สรุปได้ว่า บทบาท คือ พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร (role expectation) เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคม เพื่อให้ผู้สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้ เช่น ผู้ที่มีตำแหน่งเจ้าอาวาสจะได้รับการคาดหวังจากสังคม ให้แสดงบทบาทหรือหน้าที่ต่าง ๆ ของเจ้าอาวาส เช่น จะต้องอบรมสั่งสอนให้พระสงฆ์โดยส่วนรวมทำหน้าที่ที่ถ่วงดุลบุคคลที่จะเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุ และอื่น ๆ อีก เป็นต้น

ในขณะเดียวกัน เดโช สนวนานนท์ กล่าวว่า บทบาทอาจแบ่งได้ 2 ประเภท คือ

1. บทบาทที่รัดกุม คือ บทบาทที่มีข้อกำหนดที่จะต้องปฏิบัติตามที่แน่นอนตายตัวยืดหยุ่นไม่ได้ เช่น บทบาทเจ้าบ่าวเจ้าสาวในพิธีแต่งงาน บทบาทของนายกรัฐมนตรี เป็นต้น เป็นพฤติกรรมที่จะต้องแสดงบทบาทนั้น ๆ อำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบอาจมีระบุไว้ชัดเจนในรูปแบบของกฎหมายระเบียบแบบแผน

2. บทบาทที่ยืดหยุ่นได้ คือ บทบาทที่ยอมให้พฤติกรรมอันสัมพันธ์กับบทบาทนั้นเปลี่ยนแปลงไปได้ตามสมควร ไม่มีข้อกำหนดตายตัว เช่น บทบาทของบิดา มีข้อกำหนดไว้กว้าง ๆ ทั่วไปส่วนหนึ่งแสดงให้เห็นถึงฐานะของบิดา เป็นต้น แต่พฤติกรรมของบิดาต่อบุตรอาจผันแปรไปได้มากพอสมควรระหว่างบิดาของแต่ละคนสังคมเป็นเครือข่าย (network) ของตำแหน่งทางสังคมหรือสถานภาพโดยปัจเจกบุคคลแต่ละตำแหน่งจะมีความคาดหวังเป็นกรอบให้ผู้ดำรงตำแหน่ง

ต้องแสดง ดังนั้นในแต่ละสังคมจึงประกอบด้วย เครือข่าย สถานภาพ และความคาดหวัง ที่เป็นกรอบให้ปฏิบัติของแต่ละสถานภาพมี 2 ลักษณะดังนี้

2.1 ลักษณะเกี่ยวกับตน (self related characteristics) ได้แก่ลักษณะต่าง ๆ ของบุคคลตามที่เขาคิดว่าเป็นลักษณะเช่นนั้น (self conception) ลักษณะนี้จะมีผลต่อการประพฤติตามสถานภาพที่เขาดำรง และจะเป็นฐานในการเลือกความคาดหวังตามประเภทต่าง ๆ มาเป็นแนวในความประพฤติตามสถานภาพ

2.2 ความสามารถ และทักษะในการแสดงบทบาท (role playing skills and capacities) เป็นความสามารถที่ติดตัวมาแต่กำเนิดของแต่ละบุคคลส่วนทักษะ (skill) เป็นสิ่งที่เรียนรู้ในภายหลังแต่ความสามารถ และทักษะเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กัน ถ้าขาดความสามารถก็อาจขาดทักษะก็ได้ เพราะฉะนั้นการแสดงออกซึ่งความสามารถ และการมีทักษะจึงทำให้เกิดการแสดงบทบาทของบุคคลได้

บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

พระสงฆ์เป็นผู้เสียสละ ได้แก่ผู้ที่สละทรัพย์สินสมบัติกับทั้งทั้งบ้านเรือนออกบวช เพื่อปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เริ่มตั้งแต่พระโกณฑัญญะ เป็นหนึ่งในพวกปัญจวัคคีย์ และเป็นพวกแรก เมื่อเข้ามาอุปสมบทและประพฤติปฏิบัติจนสำเร็จอริยมรรค อริยผลก็ได้นามว่า อริยสงฆ์ ส่วนที่ยังไม่บรรลุนิยามมรรค อริยผล ดังเช่น พระภิกษุปัจจุบัน ได้นามว่า สมมติสงฆ์ เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า และได้ศึกษาพระธรรมวินัยเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติและมีหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ เผยแผ่ และเผยแพร่พระพุทธศาสนา (public relation and buddhist propagation) ตลอดจนหน้าที่สั่งสอนผู้อื่น เรียกว่าหน้าที่ของพระสงฆ์ ผู้ที่ได้รับกรณินับถือจากประชาชน เหล่านี้เรียกว่า พระสงฆ์

รูปแบบของการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์

รูปแบบการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์นั้นจะมีทั้งที่เป็นทางการ คือ การร่วมมือกับหน่วยงานราชการบางหน่วย และทั้งที่ไม่เป็นทางการคือการไม่ยึดติดกับรูปแบบของราชการคือแบบแผนดั้งเดิมของวัด แต่จะพัฒนาชุมชนไปตามสภาพแวดล้อมของชุมชนที่เป็นอยู่จริง จึงทำให้การพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์นั้นมีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งสรุปรูปแบบการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์พอสังเขปได้ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 เป็นการพัฒนาแบบ “พระสงฆ์กับชาวบ้าน” คือ พระสงฆ์จะเข้าไปร่วมกับชาวบ้านในการพัฒนาท้องถิ่น โดยไม่อาศัยกลไกของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือข้าราชการอื่น ๆ

รูปแบบที่ 2 เป็นการพัฒนาแบบ “พระสงฆ์ ชาวบ้าน และผู้ใหญ่บ้าน” การพัฒนาชุมชนรูปแบบนี้เกิดขึ้นจาก 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรก เกิดจากสภาพแวดล้อมที่ผู้ใหญ่บ้านมีความคิดเห็นสอดคล้องกับพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน จึงให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ ลักษณะที่สองเกิดจากสภาพแวดล้อมที่ผู้ใหญ่บ้านมีความเห็นต่อต้านการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ เพราะตนเองต้องเสียผลประโยชน์ ต่อเมื่อทำใจได้ว่า เหตุการณ์ภายในชุมชนย่อมเปลี่ยนแปลงไปเป็นธรรมดา หรือมีความเข้าใจพระสงฆ์ในฐานะผู้นำชุมชน ย่อมเปลี่ยนแปลงไปเป็นธรรมดา หรือมีความเข้าใจได้ว่า เหตุการณ์ภายในชุมชนย่อมเปลี่ยนแปลงไปเป็นธรรมดา หรือมีความเข้าใจพระสงฆ์ในฐานะผู้นำชุมชนมากขึ้น อาสาเข้ามาช่วยเหลือพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนอย่างจริงจัง

รูปแบบที่ 3 เป็นการพัฒนาแบบ “พระสงฆ์ ชาวบ้าน และกำนัน” การพัฒนารูปแบบนี้เกิดขึ้นในลักษณะที่ว่า ในระยะแรก พระสงฆ์ได้ร่วมมือกับชาวบ้านในการพัฒนาชุมชน โดยที่กำนันจะคอยอยู่ห่าง ๆ เพราะไม่แน่ใจงานพัฒนาจะสำเร็จ หรือไม่ ต่อเมื่อพระสงฆ์กับชาวบ้านสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว กำนันจึงจะเข้าร่วมโครงการพัฒนากับพระสงฆ์ เพราะไม่เช่นนั้นกำนันที่ไม่ทำอะไรจะดูเหมือนถูกพระสงฆ์แย่งชิงบทบาทช่วยเหลือชุมชนไป

รูปแบบที่ 4 เป็นการพัฒนาแบบ “พระสงฆ์ ข้าราชการและชาวบ้าน” รูปแบบของการพัฒนาชุมชนนี้อย่างน้อยมี 3 ลักษณะ คือ

ลักษณะแรก เป็นการร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ ครูใหญ่ และชาวบ้าน

ลักษณะที่สอง เป็นการร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ ข้าราชการฝ่ายปกครอง และชาวบ้าน ซึ่งการพัฒนาชุมชนในลักษณะนี้ จะทำให้งานพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างกว้างขวาง เพราะได้รับความช่วยเหลือจากข้าราชการฝ่ายปกครองของอำเภอ

ลักษณะที่สาม เป็นการร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ ข้าราชการที่นอกเหนือจากฝ่ายปกครอง และชาวบ้าน

จากรูปแบบการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ดังที่กล่าวมาทำให้เป็นที่ประจักษ์ว่า รูปแบบการพัฒนาชุมชนควรเป็นไปตามสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงของชุมชน ทั้งที่เป็นทางการ คือ จะผูกพันกับระบบราชการก็ได้ และไม่เป็นทางการคือ จะไม่ผูกพันกับระบบราชการก็ได้ เพราะข้าราชการจากหน่วยงานต่าง ๆ เป็นปัจจัยรองของการพัฒนาชุมชนที่มีพระสงฆ์เป็นผู้นำ ปัจจัยหลักของการพัฒนาคือตัวพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำชุมชน ที่มีความสามารถในการร่างโครงการและแสวงหาแหล่งเงินทุนมาสนับสนุน โครงการพัฒนาชุมชน

ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีความยั่งยืน

ความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

รูปแบบของการพัฒนาที่สนองความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคต ต้องประนีประนอมยอมลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง

การพัฒนาอย่างยั่งยืน” หรือ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ภาษาอังกฤษเรียกว่า Sustainable Development โดยสมัชชาโลกจาก World Commission on Environment ที่กำเนิดขึ้นจากรายงานเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (the brunland report หรือ our common future) ภาพรวมของรายงานฉบับนี้มีความมุ่งหมายของการสร้างความร่วมมือในระดับโลก ที่จะรักษาและป้องกันสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติไว้ เนื่องจากความเสื่อมโทรม และสูญเสียทางทรัพยากรธรรมชาติที่ได้ปรากฏขึ้น ประชาชนแนวคิดนี้ได้รับความสำคัญต่อการวางความมุ่งหมายจาก องค์การในระดับโลกต่างๆอย่างมากมาย และทั้งการประชุมเพื่อค้นหาแผนปฏิบัติการที่จะเป็น แนวทางร่วมกัน แต่ความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนจากรายงานเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น มีการสื่อความหมายที่กว้างครอบคลุมหลากหลายประเด็น

ราชบัณฑิตยสถาน ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนนี้ประกอบด้วยแนวคิด อย่างน้อย 3 ประการดังนี้

ความต้องการของมนุษย์ คือ การพัฒนาอย่างยั่งยืนคำนึงถึงแนวคิดเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ ซึ่งอาจเป็นความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิต และความต้องการที่จะมีมาตรฐานที่ดีกว่าเดิม

ขีดจำกัดของสิ่งแวดล้อม คือ ระบบสภาพแวดล้อมมีขีดจำกัดในการให้ทรัพยากรและมีขีดจำกัดในการรองรับของเสีย

ความยุติธรรมในสังคมทั้งระหว่างชนรุ่นเดียวกันกับชนรุ่นต่อ ๆ ไป คือ ความยั่งยืนนั้นไม่อาจมั่นคงอยู่ได้ หากปราศจากนโยบายการพัฒนาที่คำนึงถึงปัจจัยทางสังคมและทางวัฒนธรรมเข้ามาพิจารณาด้วยจึงต้องคำนึงถึงหลักการความยุติธรรมระหว่างชนรุ่นปัจจุบันกับชนรุ่นต่อ ๆ ไป (intergenerational equity) และหลักการความยุติธรรมระหว่างชนรุ่นเดียวกัน (intergenerational equity)

นอกจากนี้ยังมีแนวคิด หรือนิยาม คำจำกัดความ เกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนอีกมากมาย เช่น “การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ นโยบายที่สนองความต้องการของประชาชนในปัจจุบัน โดยต้องไม่ทำลายทรัพยากรซึ่งจะเป็นที่ต้องการในอนาคต” หรือการตีความทางสังคม เช่น “สังคมที่ยั่งยืน

คือสังคมที่สนองความต้องการของตนได้โดยไม่ทำให้สัตว์จำพวกอื่นและประชาชนรุ่นต่อ ๆ ไป ในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดความต้องการของเขา”

สำหรับประเทศไทยได้มีนักวิชาการหลายท่านพยายามอธิบายแนวคิดของการพัฒนาอย่าง ยั่งยืนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ที่สำคัญคือ แนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต, 2541) ได้อธิบายการ พัฒนาอย่างยั่งยืนว่า “การพัฒนาอย่างยั่งยืนมีลักษณะที่เป็นบูรณาการ (integrated) คือทำให้เกิดเป็น องค์กรร่วม (holistic) หมายความว่า องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์ และ มีลักษณะอีกอย่างหนึ่งคือ มีดุลยภาพ (balance) หรือพูดอีกนัยหนึ่ง คือการทำให้กิจกรรมของ มนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ”

การพัฒนาอย่างยั่งยืนตามแนวคิดเชิงพุทธศาสตร์

แนวคิดของพระธรรมปิฎก(ประยูร ปยุตโต, 2539: 58-59) กล่าวว่า หัวใจของการพัฒนา ที่ยั่งยืนนั้น ประกอบด้วยคำศัพท์ที่นำมาจับคู่กัน 2 คู่คือ การพัฒนา (Development) กับสิ่งแวดล้อม 38 (Environment) และเศรษฐกิจ(Economy) กับนิเวศวิทยา(Ecology) โดยเห็นว่าควรให้ความสำคัญ ทาง เศรษฐกิจอยู่ภายใต้เงื่อนไขของการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม หมายความว่าต้องให้การพัฒนา หรือ ความเติบโตทางเศรษฐกิจนั้น อยู่ในภาวะที่สิ่งแวดล้อมรองรับไหวด้วย หรือว่าเจริญไปโดยไม่ รังแก ธรรมชาติ การพัฒนาที่ยั่งยืนนี้มีลักษณะเป็นการพัฒนาที่เป็นบูรณาการ (integrated) คือทำให้ เกิดเป็น องค์กรร่วม (holistic) หมายความว่าองค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกัน ครบองค์ และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่งคือ มีดุลยภาพ (balanced) (ประยูร ปยุตโต, 2539: 62-63) สำหรับการจะพัฒนาจะสำเร็จได้นั้น พระธรรมปิฎกเห็นว่า คนต้องมีจริยธรรม เนื่องจาก ปัจจุบัน มนุษย์มีนิสัยที่เป็นสังคมบริโภค ประสบกับปัญหาสังคมและชีวิตจิตใจ จนกระทั่งเกิด ปัญหา สิ่งแวดล้อมขึ้น จึงต้องนำเอาจริยธรรมมาช่วยแก้ปัญหาอย่างจริงจัง โดยการพัฒนาให้คนมี จริยธรรมนั้นจะสำเร็จได้ด้วยการศึกษาอย่างน้อยจะต้องรู้เท่าทันปัญหา เมื่อพัฒนาคนขึ้นไปแล้ว จึง จะเกิดจริยธรรมที่แท้จริงคือเป็นจริยธรรมแห่งความพอใจและความสุข

แนวคิดของพระราชวรมุณี(ประยูรธรรมจิตโต: 2542) กล่าวถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืนว่า ใน ภาษาพระไตรปิฎก หรือภาษาบาลีจะปรากฏในคำ 2 คำ คือ ภาวนา กับ พัฒนา โดยให้ ความหมาย ของคำทั้งสองนี้ว่า พัฒนา หรือ วัฒนา หมายถึง การเติบโต เช่น ต้นไม้งอก เป็นการ เติบโตที่ไม่มีการควบคุม ไม่มีการกำหนดเป้าหมาย ซึ่งอาจจะยั่งยืนหรือไม่ยั่งยืนก็ได้ ภาวนา หมายถึง เจริญ เป็นความเจริญที่ยั่งยืน มีการควบคุมและกำหนดเป้าหมาย ซึ่งคำว่า ภาวนานี้ใช้ในการ พัฒนามนุษย์คือ กายภาวนา จิตภาวนา ศิลภาวนา และปัญญาภาวนา โดยการ พัฒนาที่ยั่งยืนเป็น การพัฒนาที่สัมพันธ์กับมนุษย์มีมนุษย์เป็นตัวตั้งในการพัฒนา ซึ่งหากมองไปว่า การพัฒนาอย่าง ยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่สัมพันธ์กับโลกและสิ่งแวดล้อม ส่วนใหญ่ หมายถึงการรักษาสมดุลของโลก

สิ่งแวดล้อมของโลกให้คงอยู่ชั่วลูกชั่วหลาน จะเป็น แนวคิดที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างเดียว นอกจากนี้แนวคิดทางพระพุทธศาสนายังถือว่ามนุษย์ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ คือให้คนเป็น ศูนย์กลางของการพัฒนา เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปเพื่อการ สร้างสันติสุขการอยู่ร่วมกันระหว่าง มนุษย์กับธรรมชาติ โดยใช้การศึกษาเป็นกลไกในการดำเนินการ และมีหลักธรรมทางพุทธศาสนา เป็นเครื่องมือ เป็นการใช้วิถีชีวิตของคนเป็นฐานความคิดในการ พัฒนาคือจะมุ่งไปที่การพัฒนา ระบบการดำเนินชีวิตของคน ชุมชน และสังคม ตลอดจนสภาพ แวดล้อมให้ดำรงอยู่ด้วยดีต่อเนื่อง เรื่อยไป

2.2.3 ทฤษฎีการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)

แนวความคิดเรื่องการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) เกิดขึ้นเป็นผล สืบเนื่องจากรายงานการศึกษาการพัฒนาและสภาวะแวดล้อมของโลกในปี ค.ศ. 1987 ที่รู้จักกันใน ชื่อ Brundtland Report ซึ่งมีชื่อเรียกเป็นทางการว่า “Our Common Future” รายงานฉบับนี้นิยามคำ ว่า การพัฒนาแบบยั่งยืน ว่าหมายถึง “การพัฒนาที่สามารถสนองตอบความต้องการของคนรุ่นใหม่ ในปัจจุบันโดยไม่กระทบกระเทือนต่อศักยภาพต่อการตอบสนองความต้องการของคนในอนาคต” กลยุทธ์การพัฒนาในแนวทางนี้คือ การใช้ทรัพยากรอย่างระมัดระวัง การมีส่วนร่วมของภาค ประชาชนระดับรากหญ้าในกระบวนการพัฒนา การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและประหยัด พลังงาน ถึงแม้รายงานฉบับนี้จะยอมรับว่าคนในประเทศที่พัฒนาแล้วใช้พลังงานและทรัพยากร มากกว่าคนในประเทศด้อยพัฒนา แต่ก็ยังมีความเห็นว่าความจำเป็นเร่งด่วนของเศรษฐกิจในประเทศ กำลังพัฒนาเป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะทำให้คนจนในประเทศด้อยพัฒนาเคลื่อนย้ายจากภาคการ ผลิตแบบยังชีพซึ่งมีนัยของการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำกินเมื่อมีโอกาสทางเศรษฐกิจในภาคการผลิต อื่นที่ดีกว่า

รายงานของบรันด์ท์แลนได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในทุกวงการที่เกี่ยวข้องกับ เรื่องของการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นองค์การพัฒนาเอกชน ภาคธุรกิจเอกชน ภาครัฐบาล ประชาชน ทั่วไป นักเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมแบบต่างๆ ตลอดจนองค์กรพัฒนาระดับโลกอย่างธนาคารโลก และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ เป็นต้น นอกจากนี้รายงานฉบับดังกล่าวยังเป็นรากฐานที่สำคัญ ที่นำไปสู่ข้อตกลงกว้างๆ เกี่ยวกับการนำยุทธศาสตร์ในการนำการพัฒนาแบบยั่งยืนไปสู่การปฏิบัติ จนกลายเป็นแผนปฏิบัติการเกี่ยวกับการพัฒนาแบบยั่งยืนในระดับโลกสำหรับศตวรรษที่ 21 หรือที่ รู้จักกันในนามของ “ระเบียบวาระการประชุมสำหรับศตวรรษที่ 21” (Agenda 21) และการประชุม สูดยอกระดับโลกเรื่องโลก (Earth Summit) ในเดือนมิถุนายน ปี ค.ศ. 1992 ที่ประเทศบราซิล สาเหตุ สำคัญที่ทำให้รายงานของบรันด์ท์แลนได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง เนื่องจากเป็นรายงานที่ ปรากฏออกมาในช่วงเวลาที่มีการตื่นตัวกันอย่างมากเกี่ยวกับความรุนแรงของปัญหาสิ่งแวดล้อม

โลก อันเนื่องมาจากกรณีสารกัมมันตภาพรังสีรั่วไหลที่เมืองเชอร์โนบีล (Chernobyl) ประกอบกับมีรายงานทางวิทยาศาสตร์ที่เชื่อถือได้ออกมามากมายเกี่ยวกับความเลื่อมทุดของสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับปัญหาการฉีกขาดของชั้นบรรยากาศโลก และทำให้สภาพอากาศโดยรวมของโลกร้อนขึ้นเรื่อยๆ จึงเกิดการตอบสนองต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับโลกเพิ่มมากขึ้น พร้อมๆ กับการคิดห้วงโยคนรุ่นหลังว่าจะมีทรัพยากรเหลือไว้ให้ใช้หรือไม่ และรายงานของบรันดท์แลนก็เรียกร้องในสิ่งเหล่านี้ นั่นคือ การพัฒนาที่ตระหนักหรือคำนึงถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม และการคิดถึงคนรุ่นหลังด้วย จึงได้รับการตอบรับและต้อนรับอย่างอบอุ่นจากวงการต่างๆ ซึ่งนอกจากนี้ การพัฒนาที่ยั่งยืน ยังถูกมองว่า เป็นสิ่งที่ดีเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา และด้วยความที่ยังคลุมเครือ ก็เป็นการเปิดพื้นที่ที่ว่างให้กับบรรดาผู้ที่เกี่ยวข้องเลือกตีความ/ให้ความหมายต่อสิ่งที่เรียกว่า “การพัฒนาแบบยั่งยืน” ในแบบฉบับที่ตัวเองต้องการได้ ไม่แตกต่างจากมโนทัศน์อื่นๆ ในสังคม ไม่ว่าจะเป็น “ความยุติธรรม” หรือ “ประชาธิปไตย” เป็นต้น เพราะคงไม่มีใครกล้าประกาศว่าไม่เห็นด้วย ไม่ชอบความยุติธรรม ไม่ชอบการปกครองแบบประชาธิปไตย หรือแม้แต่ไม่ชอบการพัฒนาแบบยั่งยืน เพียงแต่จะมีรายละเอียดของเรื่องเหล่านี้แตกต่างกันไปเท่านั้น ฉะนั้น สิ่งที่ยังขาดของบรันดท์แลนกระทำก็คือ เปิดพื้นที่ชนิดใหม่ขึ้นในสังคม เพื่อให้บุคคล สถาบัน หน่วยงาน องค์กรแขนงต่างๆ เลือกประกาศจุดยืนทางศีลธรรมของตนเองผ่านวาทกรรมที่เรียกว่า “การพัฒนาแบบยั่งยืน”

ความโดดเด่นของวาทกรรมการพัฒนาแบบยั่งยืนอยู่ที่สามารถทำให้สิ่งที่ยึดแย้งกัน สิ่งที่ดีเหมือนว่าจะไปด้วยกันไม่ได้ในอดีต นั่นคือ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (economic growth) กับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (environmental protection) สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบ และอย่างราบรื่นโดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงระบบที่ดำรงอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลไกตลาดและระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโลก กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความโดดเด่นของวาทกรรมการพัฒนาแบบยั่งยืน อยู่ที่สามารสลลายความเชื่อ ความหวาดวิตกในยุคทศวรรษ 1970s และ 1980s ที่มองว่าความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมแบบที่ดำรงอยู่จะนำไปสู่การทำลายล้างโลกในที่สุด ฉะนั้น วาทกรรมการพัฒนาแบบยั่งยืนก็มีฐานะ ไม่แตกต่างไปจากพื้นที่ชนิดพิเศษแบบหนึ่ง (heterotopia) ที่รวมเอาความแตกต่างและความขัดแย้งเข้าไว้ด้วยกัน

สิ่งที่การพัฒนาแบบยั่งยืนนำเสนออย่างสำคัญคือการรับผิดชอบต่อผู้อื่น และในฐานะที่การพัฒนาแบบยั่งยืนเป็นรากฐานของจริยธรรมในปัจจุบัน ความน่าสนใจของการพัฒนาแบบยั่งยืนเกี่ยวกับการประสานระหว่างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของวาทกรรมการพัฒนาแบบยั่งยืน คุณยังเป็นข้อเสนอที่น่าสนใจอย่างมากด้วย เนื่องจากเป็นทางเลือกที่สาม ระหว่างข้อเสนอที่ดูมีลักษณะสุดขั้ว 2 แบบ คือแบบของนักนิเวศน์วิทยาอย่างลึกที่เรียกร้องให้ปฏิเสธสิ่งที่เรียกว่า “การพัฒนา” อย่างสิ้นเชิง กับแบบที่ชูการพัฒนาอย่างไม่ตั้งคำถามและไม่

คำนึงถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมเลย ดังกรณีของทฤษฎีการให้ทันสมัยอย่างตะวันตกในอดีต ฉะนั้น ด้วยเหตุผลต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น จึงไม่น่าแปลกใจว่าทำไมการพัฒนาแบบยั่งยืนจึงได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี

แม้ว่าแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนจะได้รับความนิยมและยอมรับอย่างกว้างขวาง จนสามารถทำให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมกลายเป็นปัญหาระดับโลก และได้รับความสนใจจากประเทศต่างๆ ทั่วโลก แต่ก็มีได้หมายความว่าแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนสามารถลดทอนความรุนแรงของปัญหาสิ่งแวดล้อมโลกลงได้อย่างจับปล้น โดยไม่ต้องพูดถึงการขจัดปัญหาสิ่งแวดล้อมโลกให้หมดไป ซึ่งยังคงยังเป็นเรื่องห่างไกลมากขึ้นทุกที สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ ส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะว่าบรรดาพลังและกระบวนการในการทำลายล้างสิ่งแวดล้อมต่างๆ ยังคงดำรงอยู่ มิได้ถูกขจัดให้หมดสิ้นไปแต่อย่างใด ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่เรียกว่าการพัฒนา การทำให้เป็นอุตสาหกรรม รวมถึงลัทธิบริโภคนิยมและระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ซึ่งมีส่วนอย่างสำคัญในการกระตุ้นให้เกิดการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างขาดความรับผิดชอบ

เป็นที่น่าสงสัยว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนจะเป็นไปได้มากน้อยเพียงใดในทางปฏิบัติ เพราะเท่าที่ผ่านมา ความไม่เท่าเทียมในสังคมยังคงดำรงอยู่ คนยากจนจำนวนมากขาดแคลนอาหาร ที่อยู่อาศัย และเครื่องนุ่งห่ม ในประเทศโลกที่สาม หรือแม้แต่ในประเทศที่พัฒนาแล้วก็ตาม นั่นคือ การพัฒนาที่ผ่านมาได้สร้างปัญหาไว้มากมายซึ่งการแก้ปัญหาแบบประนีประนอมอย่างการพัฒนาแบบยั่งยืนนี้จะแก้ไขได้หรือไม่ เพราะมีความเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์จำนวนมหาศาลของชาติมหาอำนาจและบรรษัทยักษ์ใหญ่ทั้งหลาย

นอกจากการพัฒนาแบบยั่งยืนที่สากลกำลังพูดถึงแล้วยังมี การพัฒนาที่ยั่งยืนในวิถีทางแบบพุทธ ซึ่ง พระธรรมปิฎก ได้เขียนไว้ใน หนังสือ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” โดยเสนอแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ

การพัฒนาแบบองค์รวม โดยบูรณาการอย่างสมดุล จะต้องเข้าถึงความจริงของธรรมชาติ ซึ่งเป็นไปตามระบบความสัมพันธ์ของเหตุและปัจจัยทั้งหลาย หมายถึงการที่มนุษย์เป็นอยู่อย่างมีอิสรภาพและสันติสุขในโลกที่เกื้อกูล ด้วยระบบความสัมพันธ์แห่งองค์ประกอบพื้นฐานและรวมกับความซับซ้อนที่มนุษย์สร้างขึ้น อันได้แก่ เทคโนโลยี เป็นองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

- 1) มนุษย์
 - ก. ในฐานะบุคคล
 - ข. ในฐานะชีวิตทั้งกายและใจ
- 2) สังคม

3) ธรรมชาติ

4) เทคโนโลยี

องค์ประกอบทั้ง 4 จะเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อทั้งระบบ แต่มนุษย์เป็นตัวกระทำเพราะมีเจตน์จำนง ในขณะที่องค์ประกอบอื่นไม่มี และการที่มนุษย์แปลกแยกจากธรรมชาติย่อมหมายถึงว่ามนุษย์แปลกแยกจากชีวิตมนุษย์เองด้วย

การแก้ปัญหาด้วยการบูรณาการต่างๆ ก็คือการเปลี่ยนแปลงที่จะทำให้โลกมนุษย์กับโลกธรรมชาติประสานประโยชน์กันได้ โดยมนุษย์อยู่ในโลกธรรมชาติอย่างกลมกลืน ความสำเร็จนี้จึงจะเป็นชัยชนะอย่างแท้จริงของมนุษย์ และเพื่อให้เป็นองค์ประกอบที่ดีที่จะนำไปสู่ระบบใหญ่ทั้งหมด ในการพัฒนาจึงถือเอาการพัฒนาคนเพื่อเป็นศูนย์กลางในการเป็นปัจจัยที่กระทำดังกล่าวมาแล้ว

กระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงเหมือนแยกได้เป็น 2 ตอนดังนี้

1) ระบบการพัฒนาคอน โดยพัฒนาที่ตัวคนเป็นปัจจัยที่กระทำให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาด้วยการพัฒนาตัวคนเต็มทั้งระบบ คือครบทั้งพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา โดยทั้ง 3 ด้านนั้นมีความสัมพันธ์อิงอาศัยกัน การพัฒนาคอนจะต้องทำทั้งหมดจึงจะเป็นการพัฒนาคนเต็มคน พฤติกรรม พฤติกรรมที่ดีเป็นช่องทางให้จิตใจพัฒนาและช่วยให้ปัญญาออกงาม โดยให้ความพิเศษกับพฤติกรรมเคยชินที่ดีและเกื้อกูลซึ่งจะต้องฝึกแต่เด็กจิตใจ จิตใจที่มีเจตน์จำนงที่เป็นตัวชี้นำกำหนดพฤติกรรม และสภาพจิตที่พอใจความสุข ก็ทำให้พฤติกรรมมีความมั่นคง ปัญญาจะทำงานได้ผลและพัฒนาไปได้ ต้องอาศัยสภาพจิตที่เหมาะสมปัญญาเป็นตัวแก้ปัญหา เป็นตัวจัดปรับทุกข์อย่างทั้งพฤติกรรมและจิตใจให้ลงตัวพอดี และเป็นตัวนำไปสู่จุดหมายแห่งความมีอิสรภาพและสันติสุข จะต้องพัฒนาควบคู่ประสานกันไป และอิงอาศัยการพัฒนาทั้งพฤติกรรมและจิตใจ ใช้ปัญญาบนความไม่ประมาท

2) ระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยคนที่พัฒนาเต็มระบบนั้นเป็นตัวกลางหรือเป็นแกนกลาง ด้วยการเป็นปัจจัยตัวกระทำที่ไปประสานปรับเปลี่ยนบูรณาการระบบสัมพันธ์องค์รวมใหญ่สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน จะเกิดขึ้นเมื่อระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 4 ดำเนินไปด้วยดี โดยทุกส่วนเป็นปัจจัยส่งผลในทางเกื้อกูลกัน และในระบบนี้มนุษย์ในฐานะปัจจัยตัวกระทำที่มีความสำคัญที่สุด ที่จะให้ภาวะที่พึงประสงค์นี้เกิดขึ้นหรือไม่ โดยจะกล่าวถึงข้อคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและการปฏิบัติต่อองค์ประกอบทั้ง 4 เฉพาะที่เป็นแนวทางพื้นฐานบางประการ

1) มนุษย์ ในฐานะที่เป็นมนุษย์ เป็นหลักที่ควรให้ความสำคัญที่สุด โดยมุ่งให้การศึกษา จัดสรรปัจจัยเกื้อหนุนอื่นๆ เพื่อให้มนุษย์แต่ละชีวิตเจริญออกงาม เข้าถึงความเป็มนุษย์ที่

สมบูรณ์ อันจะเป็นปัจจัยไปกระทำต่อระบบสัมพันธ์องค์รวมใหญ่บรรลุจุดหมายแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืนและมนุษย์ในฐานะทรัพยากรมนุษย์ คือทุนหรือปัจจัยในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม พึ่งมีการพัฒนาให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ มีสุขภาพดี ชยัน อดทน รับผิดชอบ มีความรู้ ฯลฯ พร้อมทั้งจะเป็นกำลังในการพัฒนาที่ยั่งยืน

2) สังคมระบบต่างๆทางสังคมนั้นเป็นการจัดการรูปแบบในระดับสังคม ต่างสังคม ประเทศชาติที่เปิดถึงทั่วกัน จะต้องวางมาตรการร่วมกัน ปกป้องมิให้มีการกดขี่ บีบบังคับ เอารัดเอาเปรียบกัน ไม่ว่าจะน้อยใหญ่ สังคมควรมีมาตรการพิทักษ์ ป้องกันมิให้คนเบียดเบียนทำลายธรรมชาติแวดล้อม

3) ธรรมชาติทัศนคติที่ดีของมนุษย์ต่อชนชาติอื่นนั้น ไม่ควรหยุคมองแก่เลียมองตนเอง แยกต่างหากจากชนชาติ แล้วมองตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของชนชาติ แต่ควรจะทำต่อไปถึงขั้นแสดงศักยภาพของมนุษย์ในการจัดวางสมมติต่างๆที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้อำนาจสิทธิต่างๆ กลับมาอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูล ไปเบียดเบียน ทำร้าย เอาเปรียบ ขอมเสียดสีให้มาก แล้วทำความดีชดใช้หรือจะถือว่ากอบโกยจากเขามากพอแล้ว จะคืนให้แก่ชนชาติอื่บ้างก็ได้

4) เทคโนโลยีการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เกื้อกูลไม่ทำลายธรรมชาติ เทคโนโลยีที่ประหยัดพลังงานหรือใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพผลการผลิตสูง โดยมีของเสียน้อย กำจัดน้ำเสีย กำจัดขยะ เอาของเสียมาเวียนใช้ใหม่ ตลอดจนการวางมาตรการบังคับควบคุม มนุษย์เองจะต้องไม่ประมาทกับการใช้เทคโนโลยี เพราะเทคโนโลยีเป็นเครื่องสนองกิเลสของมนุษย์ จะต้องใช้อย่างมีสติ มิใช่ว่าเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าแต่มนุษย์กลับเสื่อมลง จะต้องเสพที่คุณค่าแท้มิใช่เสพเพราะตันทา

เมื่อพูดถึงข้อปฏิบัติต่อองค์ประกอบแต่ละอย่างพอเป็นแนวทางแล้วขั้นที่จะบูรณาการทั้ง 4 องค์ประกอบเข้าด้วยกันเป็นระบบสัมพันธ์อันเดียว โดยเอาระบบพัฒนาตัวคนมาเป็นองค์แกนกลาง ที่จะทำหน้าที่เป็นปัจจัยตัวกระทำให้สำเร็จเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม เกณฑ์มาตรฐานขั้นพื้นฐานที่พระพุทธศาสนาใช้วัดการพัฒนาคือการไม่เบียดเบียนทั้งตนเอง และไม่เบียดเบียนผู้อื่น พยายามเข้าถึงความจริงของธรรมชาติ นำปัญญาความรู้มาใช้ด้วยเจตน์จางันที่จะสนองความคิดหมายจะทำให้โลกดี มองเห็นทุกอย่างเป็นระบบที่สัมพันธ์ครอบคลุมทั้งหมด รู้ถึงคุณค่าแท้คุณค่าเทียม ก้าวข้ามพ้นการเบียดเบียนผู้อื่น สู่ความเกื้อกูล การพัฒนามนุษย์อย่างถูกต้องจะนำผลดีมาให้

โดยสรุปแล้ว แม้ว่าแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนจะมีความเกี่ยวพันกันอย่างแนบแน่นกับความเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อม แต่ก็หาใช่สิ่งเดียวกันไม่ แต่ละกรอบคิดเอง ต่างก็มีความหลากหลายในตัวเองอยู่แล้ว ซึ่งการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นไม่สามารถที่จะมีสูตรสำเร็จหรือคู่มือที่จะ

บอกได้ตายตัวว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นทำได้อย่างไร แต่สิ่งที่ต้องพยายามตระหนักในวิถีทางสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนคือ การใช้ทรัพยากรอย่างระมัดระวัง การมีส่วนร่วมของประชาชนระดับรากหญ้าในขบวนการพัฒนา การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและประหยัดพลังงาน ทั้งควรมีนัยของศีลธรรมและความยุติธรรมทางสังคมอยู่ด้วย ซึ่งก็หมายความว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนนอกจากจะเป็นมุมมองต่อมนุษย์ ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังเป็นเรื่องของอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจ และการตีความสิ่งที่เรียกว่า ความยุติธรรมทางสังคมอีกด้วย นั่นคือ คนจนจะเข้าถึงทรัพยากรได้อย่างไร

2.3 พุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมไทย

2.3.1. บทบาทและความสำคัญของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมในอดีต

เนื่องจากพระสงฆ์ไทยส่วนใหญ่มิได้แยกตัวออกไปอยู่โดดเดี่ยวห่างจากสังคมแต่อย่างไร พระสงฆ์จึงต้องรับรู้และมีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในด้านต่างๆ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน บทบาทหน้าที่ดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่เฉพาะในเรื่องการสั่งสอนศีลธรรม และการปฏิบัติธรรมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการช่วยเหลือประชาชนทั้งทางวัตถุ และการแก้ปัญหาพัฒนาชีวิตอีกด้วย ในที่นี้จะขอกล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการสอนหนังสือหรืองานพัฒนาการศึกษา การทำงานสังคมสงเคราะห์ประชาชน และการเผยแผ่ธรรมะหรือการพัฒนาศีลธรรม ดังนี้

1) บทบาทพระสงฆ์กับงานพัฒนาการศึกษา

ในสมัยโบราณ วัดคือ โรงเรียนเด็กชาย และพระสงฆ์คือครูผู้อบรมสั่งสอนทั้งความรู้ทางโลกและทางธรรม ส่วนเด็กหญิงนั้นหากไม่อยู่รับใช้บิดามารดาที่บ้านก็อาจถูกส่งไปศึกษาหาความรู้ด้านการบ้านการเรือนในวังของเจ้านายฝ่ายสตรี ความรอบรู้และความสามารถในการดำรงชีวิตของเด็กชายจึงขึ้นอยู่กับวัดและพระสงฆ์เป็นสำคัญ ทั้งสามัญชนและคนชั้นสูงทั่วไปมักพาบุตรหลานของตนที่เติบโตพอสมควรแล้ว ไปฝากเป็นศิษย์พระในวัดเพื่อรับใช้พระสงฆ์ ถือเป็นบุญเป็นกุศลและเพื่อศึกษาเล่าเรียนหาความรู้ต่าง ๆ ทั้งทางโลกและทางธรรม สามารถสอนการอ่าน การเขียนภาษาไทย อักษรขอม ภาษาบาลี ประเพณีวัฒนธรรมไทย การช่าง กวีนิพนธ์ โหราศาสตร์ และการแพทย์แผนโบราณ เป็นต้น

การศึกษาของไทยได้เริ่มพัฒนาขึ้นทัดเทียมอารยประเทศ ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ใน พ.ศ. 2427 พระองค์ทรงให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ จัดตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรขึ้นในวัด โดยถือตามประเพณีนิยมของราษฎรที่มักส่งบุตรหลานไปศึกษาเล่าเรียนกับพระสงฆ์ในวัดกันอยู่เสมอ นอกจากนั้นวัดมักตั้งอยู่ในเขตชุมชน สะดวกต่อการเดินทางไปศึกษาเล่าเรียน โรงเรียนวัดแห่งแรกที่ทรงจัดตั้งขึ้นคือ

โรงเรียนวัดมหารณพาราม ต่อมาได้ทรงจัดตั้งโรงเรียนอีกหลายแห่งทั่วพระนคร และทรงจัดตั้งกรมศึกษาธิการขึ้น ในกระทรวงธรรมการเพื่อควบคุมดูแลโรงเรียนวัดในกรุงเทพ ส่วนโรงเรียนวัดในต่างจังหวัดให้อยู่ในความดูแลของเจ้าอาวาส พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงตระหนักดีถึงความสำคัญ และบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางการศึกษา พระองค์จึงทรงส่งเสริมให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ได้ทรงปรับปรุงการศึกษาของคณะสงฆ์ให้ก้าวหน้า เพื่อให้มีความรักพระพุทธศาสนาและปฏิบัติธรรมได้อย่างถูกต้อง ตลอดจนสามารถสอนพุทธธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ พระองค์ทรงสนับสนุนกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ขณะที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ให้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยขึ้น เมื่อ พ.ศ.2436 เพื่อเป็นที่ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณร เป็นที่ศึกษาเล่าเรียนวิชาทั่วไป เช่น ภาษาไทย และเลขคณิต ของเด็กชายที่อยู่รับใช้พระสงฆ์ในวัด และเป็นที่ยศเผยแผ่พุทธศาสนาแก่บุคคลทั่วไป โดยเหตุที่มหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงก่อตั้งมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยขึ้นที่วัดมหาธาตุฯ เมื่อ พ.ศ.2439 เพื่อให้เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาพระสงฆ์ทั้งฝ่ายมหานิกายและฝ่ายธรรมยุติกนิกายก็สามารถศึกษาเล่าเรียนหาความรู้ทางพุทธศาสนาได้เท่าเทียมกัน

กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ได้ทรงร่างหลักสูตรการศึกษาแบบนักธรรมให้พระภิกษุสามเณรเป็นครั้งแรก หลักสูตรนักธรรมซึ่งมี 3 ชั้น คือนักธรรมตรี นักธรรมโท นักธรรมเอก ได้เป็นหลักสูตรการศึกษาขั้นมูลฐานของคณะสงฆ์สืบมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนั้นยังทรงรจนาแบบเรียนและหนังสือทางพุทธศาสนา สำหรับพระภิกษุสามเณรและบุคคลทั่วไป เช่น หนังสือเบญจศีลเบญจธรรม สำหรับบุคคลทั่วไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และหนังสือธรรมวิจารณ์สำหรับผู้สนใจปฏิบัติธรรมขั้นสูงในพุทธศาสนา เป็นต้น กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ทรงดำเนินการให้พระสงฆ์นำความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาเป็นผู้อบรมสั่งสอนนักเรียน และทรงควบคุมดูแลวัดในต่างจังหวัดทั่วประเทศด้วยพระองค์เอง ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันพระสงฆ์ทำหน้าที่พัฒนาการศึกษาและสอนหนังสือในสถานการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างกว้างขวางและได้ผล ทั้งนี้ เพราะตามประเพณีและวัฒนธรรมไทยโดยทั่วไป พระสงฆ์เป็นผู้ที่ช่วยเผยแผ่สืบทอดพุทธศาสนา เป็นครูของเด็กวัด และเป็นแบบอย่างของผู้ประพฤติชอบอันควรแก่การเคารพกราบไหว้ของสังคมชาวพุทธ พระสงฆ์จึงสามารถถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ในพุทธศาสนา เช่น ความรู้เกี่ยวกับหลักพุทธธรรม จริยธรรม และการประกอบอาชีพการงาน เป็นต้น แก่ประชาชน ทำให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถนำหลักธรรมดังกล่าวมาใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและใช้ในการดำเนินชีวิตได้

ใน พ.ศ.1820 เมื่อพ่อขุนรามคำแหงมหาราชขึ้นครองราชย์ ก็ได้ทรงนิมนต์พระสงฆ์ไทยที่บวชจากลังกาคือ พระมหาเถรสังฆราช หรือพระมหาสวามีให้เดินทางจากนครศรีธรรมราชขึ้นมาพำนัก ณ วัดอรุณญิกในกรุงสุโขทัย เพื่อเทศนาสั่งสอนชาวสุโขทัยและทำการอุปสมบทชายที่ศรัทธาเลื่อมใสในพุทธศาสนาต่อไป พุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์จึงรุ่งเรืองขึ้นในสุโขทัย ทุกวันพระมีพระสงฆ์จะมาที่ตักตาด และนั่งบนพระแท่นมั่งคศิลาเพื่อที่จะแสดงธรรม จากศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง ปรากฏว่าประชาชนชาวสุโขทัยมีความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนา พอใจในการฟังธรรมและสร้างบุญกุศลเป็นประจำ อย่างไรก็ตามพระสงฆ์แบบลังกาวงศ์เป็นพระป่า (อรุณญวาสี) พระสงฆ์ในสุโขทัยและล้านนาที่สืบสายจากพระลังกาวงศ์จึงเป็นพระป่าที่พอใจในการอยู่แยกจากชุมชนและปฏิบัติธรรมในที่วิเวกเช่นกัน

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ พระสงฆ์ได้มีบทบาทพัฒนาศีลธรรมของประชาชนอย่างกว้างขวางยิ่งกว่าในยุคก่อน ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเจ้าฟ้ามงกุฎได้ทรงออกผนวช และทรงเห็นข้อบกพร่องทั้งของพระสงฆ์และของฆราวาส กล่าวคือพระสงฆ์ขาดความรู้ทางพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง หมกมุ่นแต่เรื่องไสยศาสตร์และอิทธิปาฏิหาริย์ ไม่ศึกษาพระไตรปิฎก จึงไม่สามารถเป็นที่พึ่งทางธรรมสำหรับประชาชนได้ ก่อนที่จะให้พระสงฆ์ไปเผยแผ่ธรรมเพื่อพัฒนาศีลธรรมของประชาชน พระสงฆ์เองจำเป็นต้องเป็นผู้รู้ธรรมและปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ

ใน พ.ศ.2502 เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตั้งคณะรัฐบาลขึ้น ก็ได้กำหนดนโยบายที่เน้นความสำคัญของการพัฒนาประเทศเป็นอันดับแรก จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มองเห็นว่าชาวไทยทั่วไปเคารพพระสงฆ์และยอมรับพระสงฆ์ในฐานะผู้นำชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านจิตใจ การให้พระสงฆ์ทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมเพื่อพัฒนาศีลธรรมของประชาชนจึงน่าจะได้ผลมากกว่าใช้บุคลากรของรัฐ การที่ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ได้ทำให้พระสงฆ์กลายเป็นเครื่องมือของรัฐในการชักชวนประชาชนให้พัฒนาสังคมของตนเอง กล่าวคือในช่วงเวลานั้น รัฐบาลได้พยายามตอบโต้ลัทธิคอมมิวนิสต์ที่กำลังเคลื่อนไหวยู่ในเมืองไทย ในขณะที่ลัทธิคอมมิวนิสต์กำลังชักจูงประชาชนให้เอาใจออกห่างรัฐ พระสงฆ์ก็จำเป็นต้องทำหน้าที่เผยแผ่ธรรม สั่งสอนศีลธรรมให้แก่ประชาชนเป็นพลเมืองที่ดี มีศีลธรรม และภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ฝ่ายคณะสงฆ์ ก็ได้มีการเคลื่อนไหวก่อนเพื่อเผยแผ่พุทธธรรมไปสู่ประชาชน ใน พ.ศ.2506 มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เริ่มโครงการเพื่อส่งเสริมพระสงฆ์ที่จบการศึกษาแล้วไปเป็นครูสอนในชนบท โครงการดังกล่าวได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิเอเชีย (The Asia Foundation) พระสงฆ์เหล่านี้จะทำหน้าที่ครั้งละ 1-2 ปี ในการสอนและพัฒนาโรงเรียน

นักธรรม โรงเรียนสอนภาษาบาลี และโรงเรียนวัด ตลอดจนการบริหารโรงเรียนพุทธศาสนาวิน อาทิตย์ เผยแพร่พุทธศาสนา สอนการปฏิบัติกัมมัฏฐาน และช่วยเหลือชาวบ้านในโครงการพัฒนา ชุมชนต่าง ๆ ความพยายามเพื่อให้พระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมเช่นนี้ได้ขยาย ออกไปเป็นโครงการที่ใหญ่ขึ้น เช่น โครงการพระธรรมทูตซึ่งดำเนินการโดยกรมการศาสนาเมื่อ พ.ศ.2507

คำว่า “พระธรรมทูต” แปลตามตัว คือ พระสงฆ์ผู้เผยแผ่พระธรรม มีหน้าที่เผยแผ่พุทธ ธรรมในหมู่บ้านตามชนบท สอนพุทธธรรมและการปฏิบัติกัมมัฏฐานแก่ข้าราชการ นักเรียน นักศึกษาและนักโทษ เป็นต้น ในท้องถิ่นที่ห่างไกลความเจริญ พระธรรมทูตมีหน้าที่แนะนำ ชาวบ้านเรื่องการทำมาหากินและพัฒนาสังคมด้วย

พระสงฆ์ยังคงทำหน้าที่เผยแผ่ธรรม เพื่อพัฒนาศีลธรรมของประชาชนอย่างต่อเนื่อง จนถึงปัจจุบันพระสงฆ์หลายรูปได้รับการเคารพนับถือและยกย่องจากคนทั่วไปว่ามีคุณูปการในการ กล่อมเกล่าผู้คนให้รู้จักบาปบุญคุณโทษและเป็นคนดีของสังคม เช่น พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทะภิกขุ) พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) เป็นคนไทยคนแรกที่ได้รับรางวัลการศึกษาเพื่อ สันติภาพ จากองค์การยูเนสโก ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อปี พ.ศ.2537 และพระพิศาลธรรม พาทิ (พระพยอมกัลยาโณ) หรือพระราชวิทย์วาท และยังมีพระสงฆ์รูปอื่น ๆ อีกหลายรูปที่ไม่ สามารถกล่าวได้หมดในการวิจัยครั้งนี้ ทั้งที่ปฏิบัติศาสนกิจทั้งในประเทศและต่างประเทศ

งานเผยแผ่ธรรมเพื่อพัฒนาศีลธรรมของประชาชน เป็นงานหลักที่สำคัญยิ่งประการ หนึ่งของพระสงฆ์ และจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน พระสงฆ์ได้ใช้ วิธีการสั่งสอนศีลธรรมในหลายรูปแบบทั้ง โดยการแสดงธรรมเทศนา การเขียนบทความทาง หนังสือพิมพ์และการปาฐกถาธรรมโดยใช้สื่อวิทยุและโทรทัศน์ โดยจัดรายการสนทนาธรรมทาง สถานีวิทยุ ซึ่งในปัจจุบันประชาชนจะให้ความสนใจมาก เนื่องจากชาวพุทธทั่วไปมีความเคารพ ศรัทธาในพระสงฆ์ งานพัฒนาศีลธรรมที่พระสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการที่เห็นได้ชัดในปัจจุบัน คือ โครงการอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน ซึ่งจัดกันโดยทั่วไป กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ และ มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นเจ้าของโครงการ ซึ่งได้รับการสนับสนุนทั้งภาครัฐและเอกชน แม้จะเป็นเพียง ส่วนหนึ่งก็ตาม แต่พระภิกษุสงฆ์ได้ปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ เพื่อเผยแผ่หลักธรรมแก่ เยาวชนของชาติในทุกภูมิภาคของประเทศ จึงก่อให้เกิดประโยชน์อย่างใหญ่หลวงแก่สังคมยิ่งกว่า การดำเนินการโดยองค์การอื่น ๆ ของรัฐหรือโดยบุคคลทั่วไป

2) บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อชุมชน

สถาบันสงฆ์เป็นสถาบันจารีตประเพณีที่มีความสำคัญยิ่ง พระสงฆ์จากอดีตจนถึง ปัจจุบันมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด และมีบทบาทสำคัญในการชี้นำสังคม ซึ่งถึงแม้บทบาทในด้านการ

เป็นผู้นำจะลดน้อยลงไปในปัจจุบัน แต่บทบาทด้านการเป็นผู้นำทางศีลธรรมจรรยาพระสงฆ์ยังได้รับความเคารพนับถืออย่างสูง และเป็นสถาบันสังคมที่ขาดเสียมิได้ในชีวิตประจำวันของชาวชนบทส่วนใหญ่ ซึ่งนอกจากเป็นที่พึ่งทางใจแล้วยังเป็นสถานที่เอื้ออำนวยในด้านบริการสังคมอื่น ๆ ที่กลไกของรัฐบาลเข้าไปให้บริการไม่ทั่วถึง เพื่อเป็นการสร้างบูรณาการภายในชุมชน ดังที่พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต ได้กล่าวถึงบทบาทของวัดและพระสงฆ์ไว้ว่า (1) เป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้านส่งกุลบุตรมารับใช้พระสงฆ์ รับการฝึกอบรมทางศีลธรรม และศึกษาเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่มีสอนในแต่ละยุคสมัย (2) เป็นสถานสงเคราะห์ ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิต และศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนผู้ใหญ่ที่ยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ (3) เป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิปัญญาความรู้ของพระสงฆ์ (4) เป็นที่พักของคนเดินทาง (5) เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ พักผ่อนหย่อนใจหาความรู้เพิ่มเติม (6) เป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาลและงานมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้าน (7) เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่าง ๆ (8) เป็นศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติ เป็นเหมือนพิพิธภัณฑ์ที่เก็บรวบรวมศิลปะและวัตถุที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น (9) เป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านได้ใช้ร่วมกัน เมื่อมีงานที่วัดหรือบ้านยืมไปใช้เมื่อตนจัดงานขึ้น (10) เป็นศูนย์กลางการบริหารการปกครองที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน เพื่อแจ้งข่าวทางราชการต่าง ๆ (11) เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือบริการด้านพิธีกรรมอันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของคนในระยะเวลาต่าง ๆ

นอกจากบทบาทเหล่านี้ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมขึ้นในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้พระสงฆ์ถูกชักนำเข้าสู่กระบวนการพัฒนามากขึ้น ซึ่งมีทั้งที่ทำงานโดยอิสระและร่วมกับรัฐบาล ดังที่ สมบูรณ์ สุขสำราญ (2530 : 154) สรุปไว้ว่า

1) ความเป็นผู้มีพื้นฐานทางจิตใจที่รักการทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม และชอบเสียสละดังนี้เมื่อพระสงฆ์ได้ออกธุดงค์ไปในพื้นที่ต่าง ๆ หรือเมื่อได้ไปอบรมประชาชนตามนโยบายพระธรรมทูตในหมู่บ้านต่าง ๆ ได้พบเห็นถึงปัญหาความทุกข์ยากต่าง ๆ ของประชาชน จึงปลุกเร้าพื้นฐานทางจิตใจดังกล่าวแล้ว และพยายามผลักดันให้เกิดการพัฒนาชนบทเพื่อประโยชน์สุขของชุมชน

2) จากประสบการณ์ของพระสงฆ์นักพัฒนาที่ได้พบเห็นชุมชนอื่นดีกว่าประชาชนได้รับการพัฒนาจนมีสภาพการดำรงชีวิตที่สุขสบายมากกว่า เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับสภาพปัญหาและความทุกข์ยากของคนภายในชุมชน จึงต้องการเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนของตนได้ทัดเทียมกับชุมชนที่พัฒนาแล้ว

3) เหตุผลทางด้านจิตวิทยา เนื่องจากพระสงฆ์นักพัฒนาส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีพื้นเพเป็นคนในหมู่บ้าน หรือชุมชนนั้น เป็นผู้ที่เกิดและเติบโตในชุมชนนั้น จึงมีความรู้และเห็นสภาพปัญหาความยากจนของประชาชนในชุมชนมาโดยตลอดการใช้ชีวิตอยู่ในเพศบรรพชิต ถึงแม้จะสามารถตัดขาดจากเรื่องทางโลกได้ในระดับหนึ่ง แต่ไม่มีทางที่จะตัดขาดได้โดยสิ้นเชิง จึงต้องเข้ามาพัฒนาชุมชน ซึ่งมองในอีกมุมมองหนึ่งก็คือการช่วยเหลือพ่อแม่ญาติพี่น้องของตนในทางอ้อมนั่นเอง

4) เล็งเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน ถ้าหากชุมชนขาดแคลนมีความทุกข์ยากหรือด้อยพัฒนาแล้ว วัดจะดำรงอย่างสวยงามหรือเจริญได้อย่างไร เมื่อชาวบ้านไม่มีกินพระสงฆ์จะมีเงินอย่างสมบูรณ์ได้อย่างไร ดังนั้นวัดหรือพระสงฆ์กับชาวบ้านจึงต้องพัฒนาควบคู่กัน บ้านพึ่งวัดและวัดพึ่งบ้าน เป็นสภาพที่เกิดขึ้นมาโดยตลอดทุกยุคทุกสมัย เพราะฉะนั้น เมื่อพบเห็นหมู่บ้านไม่เจริญ ประชาชนทุกข์ยากมีความลำบาก พระสงฆ์และชาวบ้านจึงต้องรับผิดชอบร่วมกันในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน

5) เห็นว่าพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่เหมาะสมจะนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมได้ อีกทั้งพระสงฆ์คือผู้ที่ชาวบ้านในชนบทให้ความเคารพนับถือมาก มีศักยภาพในการชักจูงชาวบ้านให้เข้าร่วมทำกิจกรรมใด ๆ ได้ง่าย ดังนั้น พระสงฆ์จึงเป็นผู้ที่เหมาะสมที่จะช่วยแบ่งเบาภาระของชาวชนบทได้ดี อีกทั้งยังเป็นการช่วยเสริมภาพพจน์ที่ดีของพระสงฆ์ต่อชุมชนด้วย จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อชุมชนนั้น ยังคงมีความสำคัญที่มีอยู่มาก ทั้งนี้เพราะว่าพระสงฆ์มีความผูกพันกับชุมชนอย่างแน่นแฟ้น ในฐานะที่เกื้อหนุนส่งเสริมซึ่งกันและกันให้ดำรงอยู่อย่างมีเอกภาพ และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม พระสงฆ์จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของตนให้เหมาะสม เพราะพระสงฆ์เป็นผู้ที่ได้รับความเคารพนับถือจากชุมชน ในฐานะที่เพียบพร้อมทั้งด้านภูมิธรรมและภูมิปัญญาที่สามารถประยุกต์ความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละชุมชนได้อย่างเหมาะสม

2.3.2 บทบาทและความสำคัญของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมในปัจจุบัน

ในสภาพการณ์ปัจจุบันของไทยที่รัฐไม่สามารถแก้ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนได้อย่างทั่วถึง เช่น ปัญหาคนว่างงาน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความยากจนและอื่น ๆ พระสงฆ์ในฐานะสมาชิกส่วนหนึ่งของสังคมและในฐานะผู้นำของชุมชนชาวพุทธทั่วไป ย่อมไม่อาจเพิกเฉยหรือปฏิเสธบทบาทในการแก้ปัญหาดังกล่าวได้ การเพิกเฉยไม่สนใจความเดือดร้อนของชาวบ้านและไม่เข้าร่วมกระบวนการแก้ไขปัญหาของสังคมนั้น อาจทำให้พระสงฆ์กลายเป็นผู้แปลกแยกจากสังคมและไม่สืบทอดเจตนารมณ์ขององค์พระศาสดา ซึ่งทรงมุ่งหมายให้พระสงฆ์มีส่วน

ช่วยเหลือประชาชนเท่าที่ทำได้ ในยุคปัจจุบัน วัดไม่ใช่เขตแดนแห่งความศักดิ์สิทธิ์ (The Sacred) ที่มีภาวะแบ่งแยกออกจากบ้านหรือสังคมชาวโลก (The Profane) อย่างสิ้นเชิง แต่วัดและบ้านมีความสัมพันธ์กันพึ่งพาอาศัยกันและไม่มีเขตแดนแบ่งแยกกันอย่างเด็ดขาด จะเห็นได้ว่าบางครั้งชาวบ้านก็ไปจัดงานฉลองในวัด และวัดก็ตั้งอยู่ในหมู่บ้านและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ในทำนองเดียวกันพระสงฆ์ก็มีใช้พระอริยะผู้ตัดขาดจากกิเลสที่มุ่งสู่นิพพานเพียงอย่างเดียว และไม่รับรู้ปัญหาของสังคม พระสงฆ์ในปัจจุบันไม่สามารถดำรงตนเป็นผู้แสวงหาสภาวะอันเป็นโลกุตระเพียงอย่างเดียวได้ แต่พระสงฆ์จำเป็นต้องเข้ามาสัมพันธ์กับชาวบ้าน เพื่อรับรู้ปัญหาของชาวบ้าน ดังกล่าว พระสงฆ์ในปัจจุบันจึงมีบทบาทเป็นพระนักพัฒนาในด้านต่าง ๆ ซึ่งจำเป็นต่อความอยู่รอดของสังคมไทย

ประเด็นสำคัญในการพัฒนาสังคมยุคปัจจุบัน อยู่ที่การพัฒนาจิตใจของประชาชนให้มีจิตสำนึกทางจริยธรรม และละทิ้งค่านิยมทางวัตถุให้ได้มากที่สุด การพัฒนาในแนวทางดังกล่าวจำเป็นต้องเริ่มต้นตั้งแต่วัยเด็ก ตั้งแต่ระดับอนุบาล ไปจนถึงระดับอุดมศึกษา โดยการให้การศึกษาแก่เยาวชนให้รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง และปฏิบัติหน้าที่ที่เหมาะสมถูกต้อง เช่น การเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ และการเป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เป็นต้น ทำให้เยาวชนรู้จักระเบียบวินัยตลอดจนการรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม การอบรมสั่งสอนเยาวชนให้มีจิตสำนึกทางจริยธรรมดังกล่าวจำเป็นต้องดำเนินการทั้งใน โรงเรียนและในครอบครัวให้มีความสอดคล้องประสานกัน นอกจากนี้ ในวัดวาอาราม พระสงฆ์และผู้รู้ทางศาสนา ก็มีส่วนสำคัญในการชี้แนะความประพฤติดีงามให้แก่เยาวชน เมื่อเยาวชนมีแนวความคิดและการปฏิบัติที่ถูกต้องดีงามจนเป็นอุปนิสัยแล้ว ก็จะสามารถวางระบบสังคมที่เหมาะสม และสร้างสรรค์พัฒนาระบบการเมืองการปกครองที่ดีงามต่อไป

ท่านพุทธทาสภิกขุได้เสนอแนวความคิดเรื่องธัมมิกสังคมนิยม เพื่อแก้ปัญหาพัฒนาสังคมไทยนั้น เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความยากจน และปัญหาชายเสพติด เป็นต้น เกิดจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์เป็นพื้นฐาน ความเห็นแก่ตัวนี้อยู่ในบุคคลตั้งแต่ประชาชนทั่วไปจนถึงผู้ปกครองบ้านเมือง ความเห็นแก่ตัวทำให้เราตอบสนองความอยากของตนจนปราศจากการคำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น และปฏิเสธหน้าที่อันพึงปฏิบัติของตนเอง เช่น ความเห็นแก่ตัวของพ่อค้าทำให้พ่อค้าฉวยโอกาสขึ้นราคาสินค้าโดยไม่ชอบธรรม เพื่อหาผลกำไรส่วนตัวให้มากขึ้น และทำให้ประชาชนผู้บริโภคเดือดร้อน ความเห็นแก่ตัวของนักการเมืองทำให้นักการเมืองมุ่งแสวงหาลาภยศ และโอกาสในการตักตวงผลประโยชน์ให้ตนและพวกพ้องไม่ปฏิบัติหน้าที่ในการปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวม และไม่สนใจความอยู่รอดของประเทศชาติ เป็นต้น ท่านพุทธทาสจึงนำเสนอแนวคิดและแนวปฏิบัติแบบธัมมิกสังคมนิยมต่อสังคมไทย อันเป็นหลักการในการสร้าง

ความเจริญให้สังคมส่วนรวม บนพื้นฐานของพุทธธรรม ในระบอบธัมมิกสังคมนิยมนี้ สมาชิกของสังคมทุกคนต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ถูกต้องเพื่อส่วนรวม โดยอาศัยพุทธธรรมเป็นแนวทางเพื่อขจัดความเห็นแก่ตัว พ่อค้าก็ปฏิบัติหน้าที่ของตนในการค้าขายอย่างสุจริตไม่เอาเปรียบลูกค้า และไม่หลอกลวงลูกค้า ผู้ปกครองก็ปกครองตามหน้าที่ของตน โดยให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนและไม่เอาเปรียบประชาชน เป็นต้น

หากพุทธศาสนิกชนชาวไทยดำเนินชีวิตตามแนวธัมมิกสังคมนิยม ดังที่ท่านพุทธทาสเสนอไว้ การเอาเปรียบในสังคมไทย และปัญหาสังคมทุกประเภทจะลดน้อยลงหรือหมดสิ้นไป เพราะทุกคนไม่เห็นแก่ตัวและพร้อมที่จะเสียสละเพื่อความเจริญของส่วนรวม บทบาทของพระสงฆ์ เช่น ท่านพุทธทาสภิกขุ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาสังคมยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่การวางรากฐานความคิดที่ถูกต้อง และการวางแนวการชำระจิตใจให้เบาบางจากกิเลสตัณหา เพื่อการลงมือปฏิบัติงานอย่างได้ผล

ในด้านของการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาสังคมไทยในยุคปัจจุบัน ยังมีพระสงฆ์ที่ควรกล่าวถึงอีกรูปหนึ่งคือ พระครูกิตติสารสุเมธ เจ้าอาวาสวัดศรีสุทธารวาส ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองจังหวัดเลย หลวงพ่อต้องแก้ปัญหาของชาวบ้านคือความเสื่อมของชุมชนอันเนื่องมาจากความเจริญทางวัตถุ ทำให้ชาวบ้านหลงใหลกับชีวิตสมัยใหม่ พุ่มเฟียช คืดเหล้า และละเลยประเพณีอันดีงาม หลวงพ่อเริ่มแก้ปัญหาดังกล่าวที่จิตใจของชาวบ้าน ท่านเห็นว่าหากจิตใจยังไม่พัฒนาสิ่งแวดล้อมทางวัตถุภายนอกก็พัฒนาขึ้นมาไม่ได้ ท่านจึงอบรมฝึกฝนการปฏิบัติกัมมัฏฐานแก่ชาวบ้าน เพื่อขจัดเกลียดใจให้สะอาดและมีสติ ท่านถือว่าการฝึกกัมมัฏฐานเป็นเครื่องมือสำคัญของการพัฒนา ในขณะเดียวกันท่านก็พัฒนาชุมชนในด้านอื่น ๆ ด้วย ท่านเน้นบุญกุศลที่ผู้ทำจะได้รับเป็นสำคัญ นอกจากนี้ ท่านยังส่งเสริมโครงการพัฒนาอื่น ๆ ของชาวบ้านด้วย

จะเห็นได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์ไทยผูกพันกับงานพัฒนาและการแก้ปัญหาของชุมชนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การที่พระสงฆ์ไทยไม่เพิกเฉยต่อปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้าน นับเป็นความเมตตาและความสำนึกในหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติอย่างยิ่ง ทำให้ประชาชนไม่ไร้ที่พึ่ง แม้รัฐบาลยังไม่เข้ามาดำเนินการช่วยเหลือก็ตาม การที่พระสงฆ์จำเป็นต้องแก้ไขปัญหาสังคมและพัฒนาสังคม อันเนื่องมาจากพระวินัยและความต้องการของชาวบ้านทำให้พระสงฆ์จำต้องมีวิจรรณญาณที่ถ่องแท้มากขึ้น มีปัญญามองเห็นการณ์ไกลและมีวิธีการอันถูกต้องดีงาม เพื่อให้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาและเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านตลอดไป

บทบาทของพระสงฆ์ดังกล่าวข้างต้น มีความเป็นมาอันมั่นคงเป็นเวลายาวนาน จนกระทั่งเมื่อความเจริญแบบตะวันตกเข้ามาสู่ประเทศไทย เมื่อประมาณ 70-80 ปีมานี้ จึงเกิดความ

เปลี่ยนแปลงขึ้น และเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ถึงอาจทำให้บทบาทที่กล่าวมานั้นสูญสลายไปทั้งหมดก็ได้

ความเปลี่ยนแปลงและสูญสลายแห่งบทบาทนี้ เริ่มจากเมืองหลวงก่อน และขยายเข้าสู่สังคมแบบตัวเมืองที่เจริญตามกันมาในท้องถิ่นต่าง ๆ และโดยที่สังคมชนบททั้งหลายก็กำลังขยายตัวไปในทางที่จะก้าวขึ้นมาเป็นสังคมแบบตัวเมืองด้วยกันทั้งสิ้น จึงเป็นที่น่าวิตกว่าบทบาทของพระสงฆ์จะค่อย ๆ สูญเสียไปจนหมดสิ้น

มูลเหตุของความเปลี่ยนแปลงและสูญสลายของบทบาทเหล่านี้ เท่าที่มองเห็น คือ

1) ความเจริญแบบตะวันตก นำสถาบันต่าง ๆ แบบใหม่เข้ามารับเอาบทบาทเดิมของวัดไปดำเนินการเสียหมด เช่น มีโรงเรียนตามระบบการศึกษาของชาติแทนวัด

2) การไม่เข้าไปพิจารณาต้อนรับความเจริญอย่างใหม่ร่วมกัน กล่าวคือเมื่ออารยธรรมตะวันตกเข้ามานั้น พระสงฆ์กับประชาชนซึ่งสัมพันธ์กันอยู่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ก็ผละออกจากกันเสีย พระสงฆ์ไม่ยอมรับรู้ และไม่เกี่ยวข้องกับผู้นำใหม่ พยายามยึดถือและผันเอาสภาพเดิมให้คงอยู่ท่ามกลางสังคมที่เปลี่ยนแปลงนั้นให้จงได้ ปล່อยให้ประชาชนออกไปสัมพันธ์กับผู้นำใหม่โดยลำพัง ปรับตัวเข้าหาและรับความเจริญแบบใหม่นั้น โดยขาดการเหนี่ยวยั้งจากพระสงฆ์ซึ่งเคยเป็นผู้นำแนะแนวทางแต่เดิม

3) การสูญเสียภาวะผู้นำทางปัญญาของพระสงฆ์ สิ่งหนึ่งที่สำคัญยิ่งซึ่งความเจริญแบบใหม่เข้ามาคือ วิชาการสาขาต่าง ๆ อันเป็นที่มาของความเจริญแบบใหม่นั้น สังคมคฤหัสถ์นั้นตื่นตื่นที่จะเข้ารับการศึกษาวิชาการเหล่านั้น ส่วนสังคมพระสงฆ์นั้นตรงกันข้าม มิได้มองดูวิชาการเหล่านั้นในฐานะความรู้ต่าง ๆ ที่สร้างเสริมปัญญามนุษย์ให้รู้จักสิ่งที่อยู่แวดล้อมคนดีขึ้นหรือในฐานะอุปกรณ์ สำหรับช่วยให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอยู่ในโลก และมีความสัมพันธ์ต่อกันได้สะดวกยิ่งขึ้น มิได้เห็นวิชาการเหล่านั้น ในฐานะสิ่งที่จะนำเอามารองรับเสริมส่งหลักธรรมในพระศาสนา กลับเห็นเป็นของประหลาดอันพึงรังเกียจ ทั้งที่วิชาการเหล่านี้ก็เป็นวิชาการพวกเดียวกับความรู้เดิมที่พระสงฆ์เคยรู้ เคยใช้ประโยชน์และแนะนำชาวบ้านมาแล้วนั่นเอง

การที่สังคมก้าวเข้าสู่ความเจริญแบบใหม่ โดยที่พระสงฆ์ไม่มีส่วนร่วมในการเหนี่ยวยั้งและช่วยแนะแนวทางดังที่กล่าวในหัวข้อก่อนแล้วนั้น เมื่อเกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้นในสังคมอย่างมากมาย พระสงฆ์ซึ่งอาศัยสังคมอยู่ ก็รู้สึกถึงปัญหาข้อนี้ด้วยและอาศัยคุณธรรมที่มีอยู่เป็นพื้นฐานเดิม จึงมีความสำนึกในความรับผิดชอบที่จะต้องช่วยเหลือสังคมขึ้นอีก การเริ่มบทบาทใหม่ ๆ ของพระสงฆ์จึงตั้งต้นขึ้นอีกครั้ง บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมเมือง เช่น การตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น ก็จัดเข้าในประเภทบทบาทใหม่ ๆ แบบนี้ เมื่อพระสงฆ์ในสังคมเมืองเริ่มบทบาทนี้ขึ้นแล้ว พระสงฆ์ในสังคมชนบทก็ถือแบบอย่างตามจัดได้ว่าเป็นบทบาทในยุคใหม่

พระสงฆ์ควรมึบทาอย่างไรในปัจจุบันนี้ คงอยู่ที่หลักการอันมีอยู่ในคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว คือในฝ่ายตนเองก็มีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติ คือศึกษาเพื่อให้ตนเองปฏิบัติได้ถูกต้อง พร้อมทั้งสามารถแนะนำแก่ผู้อื่นต่อไปได้ด้วย และปฏิบัติคือประพฤติตามหลักธรรมเพื่อความบริสุทธิ์ของตนเองและของสถาบันสงฆ์ ในฝ่ายความสัมพันธ์กับภคฤหัสถ์ก็มีหน้าที่ในการให้การศึกษ การเผยแผ่ และการสงเคราะห์ การให้การศึกษาย่อมหมายถึง การอบรมสั่งสอนแนะนำผู้อื่นให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยดี ซึ่งอาจต้องอาศัยความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม การเผยแผ่ย่อมหมายถึง การช่วยให้มีการประพฤติปฏิบัติธรรม เป็นประโยชน์แก่ออกไปในสังคมอย่างกว้างขวาง และการสงเคราะห์ย่อมอยู่ในขอบเขตแห่งคุณธรรม ที่หวังประโยชน์อนุเคราะห์แก่ประชาชนโดยบริสุทธิ์ พร้อมกับการปฏิบัติหน้าที่ทางสมณเพศของตน รักษาเกียรติและความบริสุทธิ์ของสถาบันสงฆ์ไว้ด้วย เท่าที่พิจารณาบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมเท่าที่มีอยู่ในปัจจุบันมี 2 แบบ คือ

- 1) บทบาทสืบเนื่องมาจากสังคมแบบเดิม
- 2) บทบาทที่เกิดจากความรู้สึกตัวของพระสงฆ์แล้วเริ่มต้นขึ้นใหม่

ในสังคมเมืองนั้น บทบาทอย่างเดิมกล่าวได้ว่าหมดสิ้นไปแล้ว แต่เมื่อพระสงฆ์รู้ตัวแล้วจะทำอย่างไร ควรดึงบทบาทเดิมกลับมาหรือไม่ เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าการจะกลับไปดึงบทบาทเดิมคืนมานั้น ไม่เป็นการสมควร เพราะบทบาทบางอย่าง เช่น การแพทย์ การพยาบาล การมหรสพ เริงรมย์ ไม่เป็นของจำเป็นหรือสมควรจะดึงกลับมา การที่จะเริ่มมีบทบาทช่วยเหลือสังคมอีก ไม่ได้หมายความว่า จะต้องไปดึงเอาบทบาทเดิมคืนมาทั้งหมด

แม้แต่ในสังคมชนบทที่พระสงฆ์ยังมีบทบาทเดิมอยู่ เมื่อสังคมยังคงสภาพเดิมก็ต้องพยายามรักษาทบทบาทเดิมไว้นั้นแง่หนึ่ง แต่เมื่อหมู่บ้านนั้นกำลังเจริญขึ้นเป็นสังคมแบบตัวเมืองก็ไม่จำเป็นต้องไปทำบทบาทบางอย่าง เช่น การแพทย์ เป็นต้น ผู้อื่นมีหน้าที่ความชำนาญโดยตรง ทำหน้าที่ได้ดีก็ให้รับไปทำ ควรจะคิดในแนวทางที่จะเริ่มบทบาทใหม่หรือปรับปรุงบทบาทที่มีอยู่แล้วให้เข้ากับสภาพใหม่อย่างไร

จึงสรุปได้ว่าพระสงฆ์ควรเริ่มบทบาทใหม่หรือปรับปรุงบทบาทเก่าขึ้นในรูปแบบใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป แทนที่จะหวงแหนหรือดึงหน่วงเหนี่ยวบทบาทเดิมไว้ และเท่าที่มองเห็นในปัจจุบัน พระสงฆ์ก็โน้มเอียงไปในทางที่จะทำเช่นนั้น ส่วนการที่จะเริ่มบทบาทใหม่ หรือปรับปรุงบทบาทใหม่ขึ้นอยู่ในรูปแบบอย่างไรนั้นก็รวมอยู่ในหลักการเดิม 3 อย่างที่กล่าวแล้ว คือ การส่งเสริมการศึกษา การสงเคราะห์ประชาชน และการเผยแผ่ธรรมะ

2.3.3 บทบาทและหน้าที่ด้านการศึกษา

การศึกษาในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันสมควรแก่สมณะ การบวชเรียนก็คือ การศึกษาโดยการบรรพชาเป็นสามเณร อุปสมบท

เป็นพระภิกษุ เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า เนื้อหาของการศึกษาของพระภิกษุสามเณร ก็คือ พระพุทธศาสนานั้นเองในด้านการศึกษา วัดได้กลายเป็นศูนย์กลางของการศึกษา พระเป็นผู้สอนวิชาการต่าง ๆ ทุกสาขา ไม่ว่าจะเป็นวิชาการทางโลกหรือทางศีลธรรม ในสังคมไทยสมัยที่แล่วมาไม่นานนี้เอง ผู้ที่รับราชการมีศตวรรษาคศักดิ์ ล้วนแต่เป็นผู้ที่ได้ผ่านการศึกษามาจากวัด โดยเฉพาะได้บวชเรียนมาแล้วเป็นส่วนมาก

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต 2539 : 54) กล่าวว่า วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม เป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของวัดเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเชื่อถือและการร่วมมือ การเป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านนี้ แต่ที่สำคัญที่สุด คือความรู้สึกรักของประชาชนว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่าง ๆ ทุกอย่างเหนือกว่าประชาชนทั่วไปสามารถเป็นที่ปรึกษาแนะนำชาวบ้าน เป็นเครื่องรักษาความเคารพเชื่อถือได้อย่างยั่งยืนมั่นคงยิ่งขึ้น ปัจจัย 3 อย่าง ที่เชิดชูฐานะของพระสงฆ์ในสังคมคือ ความบริสุทธิ์ ความเสียสละ บำเพ็ญประโยชน์ และความเป็นผู้นำทางสติปัญญา

ในด้านการให้การศึกษา พระสงฆ์จะทำการอบรมสั่งสอนแนะนำผู้อื่นให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยดี ซึ่งอาจต้องอาศัยความรู้ทางโลกและทางธรรม เป็นการสืบต่อประเพณีในสังคมไทย เดิมวัดในสมัยก่อนมีลูกเจ้านาย ขุนนาง เศรษฐี ลูกเศรษฐี ลูกคนสามัญอยู่ร่วมกันมาก แต่เดี๋ยวนี้เกือบไม่มีแล้ว ถึงจะมีก็บวชเพียง 3 เดือน เป็นอย่างมาก จะเหลือก็แต่ลูกชานาชาวไร่ในชนบท สังเกตจากวัดทุกวัดในกรุงเทพมหานครปัจจุบันนี้ พระที่บวชนานเกินกว่าพรรษาขึ้นไปจะเป็นพระที่มาจากชนบท 90% เป็นลูกชานาชาวไร่ส่วนหนึ่ง ในด้านการศึกษาจะเป็นพระสงฆ์ที่เรียนนักธรรมเปรียญธรรม (บาลี) ตลอดจนมหาวิทยาลัยสงฆ์ กว่า 90% เป็นพระสงฆ์ที่มาจากชนบท และเกิดในตระกูลชาวไร่ชาวนา หมายความว่า สถาบันสงฆ์ได้ทำหน้าที่สำคัญเกินกว่าที่จะคาดคิดกัน คือช่วยแก้ปัญหาการศึกษาของรัฐด้วยการให้โอกาสในการศึกษาแก่ลูกหลานชาวบ้านและชาวชนบทที่ยากจน ช่วยให้มีโอกาสแห่งโอกาสในการได้รับการศึกษา และวัดในกรุงเทพมหานครยังเป็นที่พักของเด็กชนบทให้ได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน ศิษย์วัดเหล่านี้สำเร็จการศึกษาแล้ว มีฐานะทางสังคมดีขึ้น ยังช่วยญาติพี่น้องต่างจังหวัดให้เข้ามาศึกษาเล่าเรียนต่อ ๆ กันไป นอกจากนี้มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง คือสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดทำการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรให้เรียนถึงระดับปริญญาตรี โท และปริญญาเอก แล้วยังมีโครงการส่งพระภิกษุผู้สำเร็จปริญญาตรี โท และปริญญาเอก ให้ช่วยสอนในมหาวิทยาลัยบางส่วนส่งไปช่วยปฏิบัติศาสนกิจ ซึ่งเป็นงานของคณะสงฆ์ยังต่างจังหวัด การสอนหนังสือในสถานศึกษาทั่ว ๆ ไปของพระภิกษุสามเณรที่สอนหนังสือในโรงเรียนราษฎร์ โรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ งานเผยแผ่ธรรมะ งานพัฒนาสังคม เป็นต้น นอกจากนี้มหาวิทยาลัย

สงฆ์ทั้ง 2 แห่ง ได้ร่วมกันรับพระภิกษุระดับเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด พระสังฆาธิการ และพระสงฆ์ที่ปรารถนาจะบำเพ็ญประโยชน์ ให้เข้ามารับการอบรมตามโครงการ อบรมพระภิกษุ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาสังคม เพื่อให้ท่านกลับไปเป็นผู้นำทางจิตใจในท้องถิ่นของท่านอย่างมีผลดียิ่งขึ้น

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการศึกษา เพราะวัดเป็นศูนย์กลางของสังคม เป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของวัด เป็นผู้นำด้านจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเชื่อถือและการร่วมมือ จึงสามารถสร้างศรัทธาให้เกิดการเรียนรู้ได้

2.3.4 บทบาทในด้านการสงเคราะห์ประชาชน

ตราบใดที่ชาวบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พุทธศาสนิกชนยังมีปัญหาและความทุกข์เดือดร้อนทั้งทางวัตถุและทางจิตใจอยู่ และเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่อาจบำบัดทุกข์บำรุงสุขของชาวบ้านในระดับที่ชาวบ้านพอใจได้ ผู้ที่เป็นที่พึ่งของชาวบ้านในยามนี้จึงเป็นพระสงฆ์ เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้รู้ในทางธรรมสามารถแสดงข้อธรรมต่าง ๆ ให้ชาวบ้านคลายความวิตกกังวลในอุปสรรคของชีวิตได้ จากการสงเคราะห์ประชาชนทั่วไปด้วยการให้คำปรึกษาหารือและบรรเทาความทุกข์ทางใจ พระสงฆ์ก็ได้พัฒนาบทบาทการช่วยเหลือประชาชนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยการสงเคราะห์ประชาชนทางด้านวัตถุและการประกอบอาชีพอีกด้วย ในสมัยโบราณ พระสงฆ์ไม่เพียงแต่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ แต่ยังแสดงพระธรรมเทศนาอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่ชาวบ้าน พระสงฆ์ยังทำหน้าที่แพทย์แผนโบราณรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ให้ชาวบ้าน อย่างไรก็ตามตำรายาส่วนใหญ่ที่พระสงฆ์ใช้กันขณะนั้นมักเป็นประเภทยาฝิบอก ยาฝิบอกอาจไม่มีสูตร และคุณภาพในการรักษาโรคตามมาตรฐานทางเภสัชกรรมและการแพทย์ แต่เป็นยาที่ชาวบ้านใช้กันอย่างกว้างขวาง โดยคาดหวังว่าจะสามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บที่กำลังคุกคามตนได้ คนไข้บางคนก็หายป่วยเพราะยาฝิบอก แต่บางคนก็มีอาการทรุดลงจากยาฝิบอก ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา รัฐได้ให้ความสำคัญกับการศึกษา และต่อต้านความรู้แบบไสยศาสตร์อั้งม้ายและปราศจากเหตุผล

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นระยะเวลาที่เมืองไทยเปิดรับอารยธรรมตะวันตก รัฐบาลได้เน้นการศึกษาพระไตรปิฎก เพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้ทางพุทธศาสนา ในปัจจุบันพระสงฆ์ไทยได้ทำงานสงเคราะห์ประชาชนในทางการแพทย์อยู่หลายรูป เช่น พระครูวิจิตรธัญญกุล เจ้าอาวาสวัดพวงแก้ว ตำบลบึงบอน อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ท่านได้ผ่านการอบรมในโครงการหมอพระที่วัดสามพระยา กรุงเทพฯ ทำให้ท่านเข้าใจถึงการวินิจฉัยโรค การใช้เครื่องมือ

แพทย์ และการฆ่าเชื้อโรค และได้ทำการรักษาพยาบาลผู้ป่วยซึ่งไม่สามารถพึ่งบริการจากรัฐได้ โดยทั่วไป พระครูวิจิตรธัญญกุล สามารถรักษาโรคที่ไม่ร้ายแรงตามวิธีการสมัยใหม่ได้ เช่น โรคต่อมซิลอักเสบ ไข้ทับทิม ไข้หวัด และหิดหอบ เป็นต้น ยาที่ใช้มีทั้งยาสมัยใหม่ เช่น แอสไพริน พาราเซตามอล และยาสมุนไพรไทยเช่น รวงจืด ไข่ไก่ ไข่ เป็นต้น โดยไม่คิดค่าตอบแทนใด ๆ นอกจากนี้พระครูวิจิตรธัญญกุล ก็ยังมีพระสงฆ์อีกรูปหนึ่งที่ทำหน้าที่สงเคราะห์ผู้ป่วยก็คือพระจำรูญ ปานจันทร์ แห่งสำนักสงฆ์วัดถ้ำกระบอก จังหวัดสระบุรี เป็นผู้ดำเนินการรักษาผู้ติดยาเสพติด เป็นสาธารณสงเคราะห์ตั้งแต่ พ.ศ. 2506 โดยวิธีการรักษา 3 ขั้นตอนคือ

- 1) ให้ผู้ป่วยรับสัจจะว่าจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษทุกชนิดตลอดชีวิต
- 2) ให้ผู้ป่วยรับประทานยาสมุนไพรที่เตรียมไว้
- 3) ให้ผู้ป่วยอบตัวด้วยสมุนไพร

การช่วยเหลือผู้ป่วยทางจิตใจและฝึกฝนงานอาชีพ งานรักษาผู้ป่วยของสำนักสงฆ์วัดถ้ำกระบอกได้รับการยอมรับจากประชาชนทั่วไปอย่างดี งานสังคมสงเคราะห์ที่พระสงฆ์กระทำกันอยู่แล้วอย่างแพร่หลาย คือการสงเคราะห์จิตใจ เช่น การแสดงธรรมเทศนาให้ประชาชนทั่วไปได้เรียนรู้และเข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของชีวิตและไม่เดือดร้อนมากนัก เมื่อเผชิญกับอุปสรรคของชีวิต นอกจากนี้พระสงฆ์อาจให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิต เช่น ปัญหาเรื่องคู่ครอง ปัญหาเรื่องการทำมาหากิน โดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นแนวทาง ในบางกรณี มีบทบาทการสงเคราะห์ประชาชนทางด้านวัตถุด้วย ตัวอย่างที่เห็นอยู่ทั่วไปได้แก่ การให้ที่พักอาศัยแก่นักเรียนต่างถิ่นและผู้ที่มาปฏิบัติธรรมรักษาศีลในวัด และการให้ประชาชนที่ยากจนได้เช่าที่ดินวัดในราคาถูก เพื่อปลูกบ้านพักอาศัย การบริจาคทรัพย์และสิ่งของช่วยเหลือประชาชนในเหตุการณ์สาธารณประโยชน์ เช่น สร้างโรงพยาบาล โรงเรียน ศาสนาเนกประสงค์ เป็นต้น อย่างเช่น พระธรรมโกศาจารย์หรือหลวงปู่บุญญานันท์ วัดชลประทานรังสฤษฎ์ ได้ร่วมบริจาคสร้างตึกผู้ป่วยนอกและอุบัติเหตุ (ตึก 80 ปี บุญญานันท์) ที่โรงพยาบาลชลประทานและที่อื่น ๆ อีกมาก และยังมีพระสงฆ์อีกหลายรูปของไทย ในปัจจุบันที่สงเคราะห์ประชาชน ทั้งในทางจิตใจและวัตถุ เรารู้จักท่านเหล่านี้ในฐานะพระสงฆ์ นักพัฒนา

คามหุโณ (พระครูสุธีปริยัติโยคม (สี ปญญาปโชโต) 2544 : 47) กล่าวว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาเพื่อสงเคราะห์อย่างแน่นอน บทพิสุจน์ คือศาสนาพุทธไม่ว่าระดับสูงที่ใช้สอนปัญญาชน และคนที่เมื่อหน่ายชีวิตการครองเรือนและออกบวช หรือที่ใช้สอนคฤหัสถ์มีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกันคือ เพื่อสังคมสงเคราะห์ ดังจะเห็นได้จาก

- 1) พุทธปฏิบัติ ซึ่งหมายถึงพระพุทธเจ้าตั้งแต่ตรัสรู้จนถึงวันนิพพานจะอยู่ประจำเฉพาะ 3 เดือน ในฤดูเข้าพรรษา นอกจากนั้นจาริกออกโปรดประชาชนทั้งสิ้น ดังที่พระพุทธเจ้าตรัส

ไว้ว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ จะต้องช่วยเหลือประชาชนส่วนมาก เพื่อยังความสุขแก่ประชาชน เพื่อช่วยเหลือประชาชนส่วนมาก

2) แนวทางปฏิบัติของพระสงฆ์ศาสนาพุทธ พระสงฆ์ผู้เป็นสาวกและผู้ยู่สืบศาสนา ต่อมาเจริญรอยตามพระพุทธเจ้า โดยการออกไปช่วยเหลือประชาชนด้วยการเผยแพร่ความรู้ทางศาสนาให้เขาารู้เหตุ รู้ผล และใช้สติปัญญา

3) แนวคำสอนโดยทั่วไปของศาสนานั้นมุ่งช่วยเหลือประชาชนทั้งสิ้น สอนให้ผูกพันกันด้วยเครื่องผูกพัน 4 เรียกว่า “สังคหวัตถุ 4” คือ ทาน ได้แก่ การแบ่งปันกันอยู่ แบ่งปันกันกิน แบ่งปันกันใช้ ปิยาวาจาคือพูดกันบอกกันด้วยความปรารถนาดีให้เกิดความสามัคคี ให้เกิดความรัก อุตตจริยา คือทำตนให้เป็นประโยชน์ สมนัตตตา คือการวางตนให้เหมาะสม นอกจากนี้ยังมีคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่กล่าวเป็นภาษาบาลีว่า “เนกาสิ ลภเต สุขัง” ซึ่งแปลว่า กินคนเดียวไม่มีความสุข หมายความว่าต้องแบ่งกันกิน เอื้อเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

พระธรรมโกศาจารย์ (พระครูสุธีปริยัติโยดม (สี ปญญาปโชโต) 2544 : 52 ; อ้างอิงมาจาก พระธรรมโกศาจารย์ 2539 :78) กล่าวว่า การพัฒนา คือ การทำให้เจริญขึ้น แต่ทางพระพุทธศาสนาสอนให้พัฒนาจิตใจซึ่งเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ ต้องไปพัฒนาจิตใจของประชาชนให้ตื่นตัวให้ก้าวหน้าทางธรรม เร่งให้เขาศึกษาธรรม เร่งให้เขาปฏิบัติธรรม เป็นการส่งเสริมคุณงามความดี การพัฒนาด้านจิตใจนั้นต้องส่งเสริมให้มีการปฏิบัติประพฤติกิริยาธรรมในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดความสงบด้วยอำนาจธรรมอย่างแท้จริง เพราะถ้าคนเข้าถึงธรรม ปฏิบัติธรรมแล้ว จะรู้จักคุณค่าของชีวิต รู้ว่าเกิดมาเพื่ออะไร อยู่เพื่ออะไร สิ่งใดสมควรทำนั้นคืออะไร เขาจะใช้ชีวิตให้เป็นประโยชน์ต่อไป พระสงฆ์ต้องช่วยคนให้ฉลาด ให้คนก้าวหน้า ให้ใช้ปัญญาพิจารณาตัวเองให้มากขึ้น โดยการพัฒนาเอาความเชื่อเหลวไหลออกไป ควรให้อุบายาสกอบาสิกามีศรัทธา มีศีลบริสุทธิ์ ไม่ถือมงคตต้นข่าว เชื่อกรรม เพราะเมื่อเราได้ประพฤติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าเรียกได้ว่าเราประพฤติธรรม เมื่อเราประพฤติธรรม ธรรมย่อมรักษาเรา คู่ครองเราให้พ้นภัย

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการสงเคราะห์ประชาชน โดยการสงเคราะห์ทางด้านจิตใจเป็นหลัก ส่วนการสงเคราะห์ทางด้านวัตถุมีโดยอ้อมด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำหรือนำสิ่งของมาบริจาคแบ่งปันกัน

2.3.5 บทบาทในด้านการเผยแพร่ธรรมะ

บทบาทและหน้าที่ด้านการเผยแพร่กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Socialization)⁴⁸ เป็นกระบวนการส่วนหนึ่งมาจากพระพุทธศาสนาโดยการเรียนรู้จากพระสงฆ์ (Input) ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้เบื้องต้น (Primary Knowledge) หลังจากเริ่มการเรียนรู้จากครอบครัว สังคม ระดับโลก ประเทศ ปัจจุบันเรียกว่าการเรียนรู้ทางด้านเทคโนโลยีพระสงฆ์ในปัจจุบันอยู่ในสมัยรัตน โกสินทร์

ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์ ได้มีการเปลี่ยนแปลงนับแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เป็นต้นมา มีการติดต่อกับประเทศทางตะวันตกซึ่งมีการเผยแผ่ศาสนาสูงมาก รัชกาลที่ 5 จึงทรงทำการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาให้ทันสมัยกว้างขวางขึ้น ในปีพุทธศักราช 2527 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พระสงฆ์มีหน้าที่ด้านการศึกษาของชาติ ทรงโปรดให้ตั้งโรงเรียนหลวงตามพระอารามต่าง ๆ โปรดฯ ให้มีพระสงฆ์สอนภาษาไทยและคณิตศาสตร์ในทุกพระอาราม ต่อมาในปีพุทธศักราช 2441 ประกาศให้พระสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร สอนธรรมะและวิชาความรู้ต่าง ๆ แก่ประชาชน 49 เป็นการตอบสนองพระบรมราชโองการดังกล่าว ดังนั้นพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันจึงต้องเข้ามามีบทบาทและหน้าที่ในการดำเนินการปรับปรุง แก้ไข เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าเข้ากับคนยุคใหม่ที่มุ่งแสวงหาความรู้ทางปัญญาจากวัตถุ โดยผ่านสื่อสารสนเทศด้วย มุ่งเน้นการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม ในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข 50 ปัจจุบันสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความสลับซับซ้อน ประชาชนมีปัญหามากขึ้น มุ่งเน้นความรู้จากต่างประเทศ จากข่าวสาร การสื่อสารที่ไร้พรมแดน ทำให้วัตถุเจริญแต่จิตใจกลับเสื่อมลง สังคมเกิดปัญหามากยิ่งขึ้น เช่น ด้านจิตใจ ด้านคุณธรรม ความรู้ดังกล่าวไม่สามารถที่จะเข้ามาแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง จึงจำเป็นต้องอาศัยพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถเป็นผู้นำทางปัญญา ผ่านสื่อที่มีรูปแบบต่าง ๆ กัน ที่จะทำให้เกิดความสนใจและเข้าถึงได้ง่าย รัฐและคณะสงฆ์เห็นว่าเป็นบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ ในการช่วยเหลือสังคมอย่างใกล้ชิด 51 การทำหน้าที่ของพระสงฆ์มีหลักคือ เป็นผู้เผยแผ่ ใช้วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใช้การสื่อสาร โดยผ่านการสื่อสารทางสถานีวิทยุกระจายเสียง มีการออกอากาศรายการธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง เป็นสถานีวิทยุและสถานีโทรทัศน์ทางพระพุทธศาสนาแห่งแรกของประเทศไทยได้แก่ สถานีวิทยุยานเกราะ 792 ทำการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของมูลนิธิอภิธรรมมหาธาตุวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถานีวิทยุที่จัดรายการทางพระพุทธศาสนาออกอากาศโดยเฉพาะเป็นประจำทุกวันปัจจุบันเปลี่ยนเป็นสถานีวิทยุกระจายเสียง พล.ม.2 คลื่นความถี่ เอ.เอ็ม.(A.M.) 963 กิโลเฮิร์ตซ์ซึ่งถือเป็นหน้าที่ในการเผยแผ่ของพระสงฆ์ไทยโดยตรง 52

พระประชา ปสันนัมโม (2526 : 59) คำของพระกับชะตากรรมของชนบท เสนอ บทความไว้ 2 บทความ คืออุปสรรคและความหวังของงานพัฒนา กับบทบาทใหม่ของพระสงฆ์ในสังคม ในบทความแรก เป็นการศึกษางานของท่านพระครูสาครสังวรกิจ ซึ่งงานพัฒนาชนบทของท่านประสบผลสำเร็จอย่างสูง สามารถเปลี่ยนแปลงสภาพของชุมชนที่คงการพำนักให้กลายเป็นชุมชนที่ขยันทำมาหากินจนฐานะของประชาชนดีขึ้นเป็นลำดับ สามารถพึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจ แต่ถ้ามองถึงบทบาทการพัฒนาของประชาชนจะพบว่า ประชาชนยังเป็นเพียงผู้ตามที่ต้อง

ฟังฟังการนำของพระครูสาครสังวรกิจ ชาวบ้านเพียงแต่มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานพัฒนา แต่มิได้มีส่วนร่วมในการกำหนดและตัดสินใจในโครงการพัฒนาของตนเองเลย

สำหรับในบทความที่สอง เป็นการศึกษาถึงงานพัฒนาของพระครูพิพิธประชานาถ (หลวงพ่อนาน) แห่งวัดสามัคคี งานพัฒนาของท่านนับได้ว่าประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี ซึ่งมีใช้เฉพาะในชุมชนที่เป็นที่ตั้งของวัดเท่านั้น ในชุมชนใกล้เคียงก็ได้นำไปปฏิบัติด้วย อย่างไรก็ตาม ลักษณะการทำงานของหลวงพ่อนานก็คล้ายคลึงกับพระครูสาครสังวรกิจ คือมีลักษณะที่ท่านเองเป็นผู้นำในการพัฒนาทั้งหมด ท่านที่จะเป็นผู้ตัดสินใจและกำหนดโครงการต่าง ๆ เองทั้งหมด โดยชาวบ้านเป็นผู้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ จึงกล่าวได้ว่า ขาดการมีส่วนร่วมทางการพัฒนาของชาวบ้านในชุมชนตามทิศทางที่ควรจะมีส่วนร่วม

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พระครูสุธีปริยัติโยคม (สี ปญญาปโชโต) 2544 : 68 ; อ้างอิงมาจากสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า 2517 : 68) กล่าวว่างานพระธรรมทูตจัดเป็นงานหลักของคณะสงฆ์ ร่วมกับมหาวิทยาลัยสงฆ์และกรมการศาสนา ซึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาลเพื่อดำเนินการเผยแผ่พระศาสนา และมุ่งส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงศาสนาทุกวิถีทาง ฉะนั้น จึงเป็นงานที่พระสงฆ์จะต้องจาริกออกไปเผยแผ่ธรรมะให้ประชาชนฟังในท้องที่ต่าง ๆ เพื่อป้องกันความเสื่อมทางด้านจิตใจของประชาชนในอนาคต แม้แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน ทรงสนพระทัยการเผยแผ่ศาสนาธรรมมาก ทรงมุ่งหมายให้พยายามใช้ถ้อยคำเหตุผลและวิธีการง่าย ๆ ให้คนเข้าใจและสามารถถือปฏิบัติพัฒนาชีวิตประจำวันของตนได้ ทรงมีพระบรมราโชบายที่จะให้วัดต่าง ๆ จัดตั้งโรงเรียนประถมศึกษาขึ้นในวัด ให้พระสงฆ์เป็นผู้มีอุปการะปกครองดูแลและอบรมศีลธรรมแก่นักเรียน

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่ธรรมะโดยการเผยแผ่ทางวิทยุ วารสาร การอบรมจริยธรรมนักเรียนตามโครงการต่าง ๆ และกิจกรรมอื่นที่สามารถสอดแทรกธรรมะให้เข้าถึงประชาชนและเยาวชนได้

2.3.6 บทบาทในด้านการพัฒนาสังคม

สังคมไทยแทบทุกหมู่บ้าน จะมีวัดประจำหมู่บ้านเป็นศูนย์กลาง ประชาชนในหมู่บ้านจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของวัดร่วมกัน วัดแต่ละวัดจึงเป็นเครื่องรวมสังคมย่อย ๆ เข้าเป็นสังคมเดียวกัน บทบาทของวัดในฐานะเป็นศูนย์กลางของสังคม สรุปได้ดังนี้ (พระราชมุณี, 2527 : 205-206)

2.3.6.1 ใช้เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับชาวบ้านที่ส่งกุลบุตรรับการฝึกอบรมทางศีลธรรม และศึกษาเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ในอดีตแต่ละสมัย

2.3.6.2 เป็นสถานสงเคราะห์มีบุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้เข้ามาอาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียน

2.3.6.3 เป็นสถานพยาบาลที่แจกจ่ายบอทยาและรักษาผู้เจ็บป่วย

2.3.6.4 เป็นที่พักพิงของคนเดินทาง

2.3.6.5 เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์พักผ่อนหย่อนใจหาความรู้เพิ่มเติม

2.3.6.3 เป็นสถานบันเทิงที่จัดเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด

2.3.6.7 เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม

2.3.6.8 เป็นศูนย์กลางการบริหารหรือปกครองที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านใช้เรียกประชุม

ลูกบ้าน

2.3.6.9 เป็นสถานที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

จึงกล่าวได้ว่าวัดเป็นทุกอย่างของสังคม เป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของวัด บทบาทเหล่านี้ก็กลายเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์กลางแห่งความเคารพเชื่อถือนและการร่วมมือ โดยเหล่านี้วัดก็กลายเป็นหลักประกันความมั่นคงของประเทศชาติในฐานะเป็นที่ยึดเหนี่ยวประชาชนให้มีความรักสามัคคี เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทำให้สังคมอยู่อย่างมีความสุขตลอดมา

จันอง อดิวัฒนสิทธิ์ (2525 : 149-150) ได้กล่าวสรุปบทบาทของพระสงฆ์และวัดโดยทั่วไปมีดังนี้

1) พระสงฆ์เป็นผู้นำประชาชน เป็นที่พึ่งทางจิตใจและช่วยแก้ปัญหาส่วนตัว และปัญหาสังคมอันเกิดจากการทะเลาะวิวาทระหว่างสมาชิกในสังคมด้วยกัน

2) สถาบันวัดเป็นสถานที่ศึกษาแก่ประชาชน โรงเรียนประชาบาลหลายแห่งตั้งอยู่ในบริเวณวัด สมภารเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์ และแม่กระทั่งศาลาวัดก็เป็นโรงเรียนหนังสือ นอกจากนี้วัดเองยังเป็นที่อยู่อาศัยศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณรและเด็ก โดยทั่วไป

3) วัดเป็นประจักษ์โรงพยาบาลให้การรักษาพยาบาลแก่คนเจ็บไข้ได้ป่วย ทั้งที่เป็นโรคทางจิตและโรคทางกาย

4) วัดเป็นประจักษ์พิพิธภัณฑสถาน คือ เป็นที่เก็บและรวบรวมสมบัติโบราณอันล้ำค่า และมีประโยชน์ต่อการศึกษาวรรณกรรมต่าง ๆ ของชาติ

5) ศาลาวัดหรืออุโบสถ บางครั้งก็ถูกใช้เป็นสถานที่ประชุมชาวบ้าน เพื่อที่จะได้รับข่าวสารต่าง ๆ

6) วัดเป็นสถานที่แสดงความรักสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของประชาชน เพราะถือว่าเป็นสมบัติส่วนรวมของประชาชน เป็นที่ประชาชนพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

7) วัดเป็นสถานสวัสดิการสงเคราะห์แก่คนยากจนและไว้ที่พำนักพักพิง อีกทั้งยังเป็นหอพักให้แก่นักเรียน นักศึกษาทั่วไป

นอกจากนั้น พระมหานฤพนธ์ น้อยโนนจิว (2549: 61-62, 66-72,76) โดยทำการศึกษาบทบาทพระสงฆ์นักพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม เน้นศึกษาพระรัตนกวี รองเจ้าคณะจังหวัดเลย พบว่า พระรัตนกวีมีบทบาทหลักในการพัฒนาท้องถิ่น ดังนี้

1) บทบาทด้านการพัฒนาสังคม ได้แก่ (1) การส่งเสริมการศึกษา โดยท่านมองว่าการศึกษาเป็นพื้นฐานของการพัฒนาในทุกๆ ด้านการศึกษาทำให้คนเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ท่านส่งเสริมการศึกษาแก่พระภิกษุและสามเณร ทั้งฝ่ายโลกและฝ่ายธรรม (2) การพัฒนาชุมชน ท่านเป็นพระสงฆ์ที่มุ่งเน้นการพัฒนาใน 2 ด้าน คือ ด้านจิตใจ และด้านวัตถุ (3) การสงเคราะห์ชุมชน โดยการสงเคราะห์ประกอบด้วย การออกบิณฑบาต การให้ความสะดวกด้านการประกอบกิจกรรมทางศาสนาของชุมชน ช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ มอบทุนการศึกษาแก่โรงเรียนต่างๆ ส่งเสริมการสัมมนาภายในชุมชน และเป็นพระธรรมทูตที่ทำหน้าที่ให้ความรู้แก่พระสงฆ์ภายในจังหวัด

2) บทบาทด้านการพัฒนาวัฒนธรรม ได้แก่ (1) บทบาทด้านการเผยแพร่ธรรม และ (2) บทบาทการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี เช่น การส่งเสริมการแข่งขันสภากัญญาภายในชุมชน และส่งเสริมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนตามพื้นที่ต่างๆ

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคม โดยการนำวัดเป็นศูนย์กลางในการดำเนินการพัฒนา ซึ่งเป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพเชื่อถือนและการร่วมมือ โดยเหล่านี้กลายเป็นหลักประกันความมั่นคงของประเทศชาติในฐานะเป็นที่ยึดเหนี่ยวประชาชนให้มีความสามัคคี เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทำให้สังคมอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขตลอดมา

3) หน้าที่และคุณธรรมของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม

พระมหาสุทัต ภูลาเสก (2551 : 25) กล่าวว่า พระพุทธเจ้าทรงก่อตั้งคณะสงฆ์เพื่อให้เป็น “ชุมชนตัวอย่าง” ที่มีการจัดระบบต่างๆ ทั้งทางการปกครอง การเลี้ยงชีพ ชีวิตทางสังคม ตลอดจนการศึกษายอบรม ภาระหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์คือ จาริกไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ปวงชน เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก สถาปนสงฆ์เกิดขึ้นมาเพื่อพัฒนาสังคม เพื่อทำให้สังคมเจริญงอกงามโดยแท้ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม อาจกล่าวกว้างๆ โดยเน้นบทบาทต่อสังคมไทยได้ 2 ด้าน คือ การพัฒนาทางวัตถุ และการพัฒนาด้านจิตใจ

1) การพัฒนาทางด้านวัตถุ

การพัฒนาทางด้านวัตถุ พระสงฆ์จะไม่ใช่ผู้ประกอบการโดยตรง เช่น ไม่ลงมือก่อสร้าง ขุดบ่อ สร้างถนนให้ชุมชน แต่เป็นผู้นำทางความคิด คอยให้คำแนะนำที่ถูกต้อง หรือเป็นผู้

เชื่อมประสานให้กำลังใจ กระตุ้นให้ชาวบ้านกระทำกันเอง ดังในอดีต ครูบาศรีวิชัยนำชาวบ้านสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ ท่านเพียงเป็นผู้ชักชวน ซึ่งให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าของการสร้างทางและนั้ให้กำลังใจ จนการสร้างสำเร็จลุล่วงไปด้วยพลังศรัทธาของประชาชนต่างๆ การพัฒนาสังคมทางวัตถุที่พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการเป็นผู้นำชาวบ้านหรือมีส่วนร่วมในโครงการต่างๆ ที่เห็นเด่นชัดในปัจจุบัน มีดังนี้

(1) ด้านการศึกษา นอกจากพระสงฆ์จะเป็นผู้สั่งสอนอบรมจิตให้แก่พุทธศาสนิกชนทั่วไปแล้ว ยังมีบทบาทในการพัฒนาสถานศึกษาในรูปแบบต่างๆ เช่น สำนักสงฆ์ โรงเรียนวัด โรงเรียนพระปริยัติธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย ที่เปิดสอนทั้งทางโลกและทางธรรมแก่ผู้ทีบวชเรียน การจัดตั้งหรือสนับสนุนโครงการพัฒนาชนบทต่างๆ เช่น โครงการสอนตัดเย็บเสื้อผ้า เสริมสวย โครงการทำที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน หรือแม่แต่การเป็นผู้นำในการสร้างสถานที่ปฏิบัติธรรม สร้างสถานที่ฝึกวิชาชีพต่างๆ ล้วนแต่มีคุณค่าต่อการพัฒนาด้านการศึกษาอย่างยิ่ง เพราะเป็นการขยายโอกาสและสถานศึกษาไปสู่ประชาชน ช่วยรัฐประหยัดงบประมาณที่จะใช้พัฒนาด้านนี้ได้อีกทางหนึ่งด้วย

(2) ด้านสาธารณูปโภค โครงการพัฒนาชนบทหลายๆ โครงการที่มีพระสงฆ์เป็นผู้นำสามารถพัฒนาสิ่งสาธารณูปโภคได้ ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม เช่น นำชาวบ้านขุดเจาะน้ำบาดาล ขุดสระน้ำสาธารณะ ขุดบ่อ ทำถนนหนทาง สร้างสะพาน ขุดคลอง สร้างศาลาพักผ่อน สร้างหอกระจายเสียงประจำหมู่บ้าน เป็นต้น สิ่งสาธารณูปโภคเหล่านี้พระสงฆ์ในหลายๆ ท้องถิ่นสามารถนำชาวบ้านรวบรวมเงินทุนเพื่อจัดสร้างขึ้น โดยอาศัยแรงศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อพระสงฆ์ไม่ต้องงอมืองอเท้ารอรับแต่ความช่วยเหลือจากทางราชการ นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังมีบทบาทในการเป็นผู้นำชาวบ้านพัฒนาสถานที่ หรือทำความสะดวกสิ่งสาธารณูปโภคต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เนื่องในวันสำคัญทางศาสนาหรือวันสำคัญอื่นๆ นับได้ว่าพระสงฆ์ช่วยปลูกจิตสำนึกที่ดีให้กับชาวบ้าน ฝึกให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งต่างๆ ของส่วนรวมด้วย

(3) ด้านสาธารณสุข พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาสิ่งสาธารณูปโภค ซึ่งสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ในท้องถิ่นไปด้วยในตัว เช่น การมีถนนหนทาง การมีแหล่งน้ำสะอาดใช้ได้พอเพียง มีสถานอนามัย เป็นต้น โครงการส่งเสริมการเกษตรและการปศุสัตว์ต่างๆ หรือชมรมต่างๆ ซึ่งสามารถหารายได้ช่วยเหลือครอบครัวได้ หรือโครงการอื่นๆ ที่มีพระสงฆ์มีส่วนช่วยเหลือนั้น นอกจากจะทำให้ประชาชนมีอาหารบริโภคอย่างเพียงพอและถูกหลักสุขอนามัย บางอย่างยังสามารถนำผลผลิตไปขายเป็นการเพิ่มรายได้แก่ครอบครัวด้วย

(4) ด้านเศรษฐกิจ เมื่อมีการพัฒนาด้านการศึกษา ด้านสาธารณูปโภค และด้านการสาธารณสุขให้ดีขึ้น ก็ย่อมเป็นการช่วยพัฒนาเศรษฐกิจให้ดีขึ้นตามไปด้วย เพราะเมื่อชาวบ้าน

ได้รับการศึกษาอบรมที่ดี มีสิ่งสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกและมีสุขภาพพลานามัยที่ดี ย่อมมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ชาวบ้านก็มีเวลาและโอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจของตนเองและท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้น ในปัจจุบันการรวมกลุ่มกันทางเศรษฐกิจในหลายๆ ท้องถิ่นมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ เช่น การจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้า การจัดตั้งสหกรณ์เพื่อขายผลผลิต การจัดตั้งกองทุนรวมประจำหมู่บ้าน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านได้ช่วยเหลือกันทางเศรษฐกิจและไม่ถูกพ่อค้าคนกลางเอารัดเอาเปรียบ ส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นและพัฒนาเศรษฐกิจเป็นไปอย่างรวดเร็ว

2) การพัฒนาทางด้านจิตใจ

(1) แสดงธรรม การเทศน์ ซึ่งมีทั้งเทศน์เดี่ยว และเทศน์คู่ ที่เรียกว่าเทศน์ปุจฉา – วิสัชนา การแสดงธรรมเทศนาคือรูปแบบที่ทำกันมาตั้งแต่โบราณ มีระเบียบและวิธีการ โดยเฉพาะ คือ มีการอาราธนาศีล อาราธนาธรรม และมีผู้นั่งฟังอย่างสงบเรียบร้อย ประนมมือตั้งใจ ฟัง ท่านผู้รู้กล่าวว่า การฟังเทศน์แบบนี้เป็นการรักษาศีล ฝึกสมาธิและอบรมปัญญาไปในตัว

(2) ปาฐกถาธรรม การแสดงธรรมโดยการใช้ภาษาธรรมคำสอนความหมายได้ง่ายลัดรูปและพิธีกรรมอย่างที่ใช้ในการเทศน์ออกหมดสิ้น

(3) ธรรมทูตและธรรมจาริก คือ การส่งพระไปสั่งสอนอบรมประชาชนในจังหวัดต่างๆ ท้าวราชอาณาจักร งานธรรมทูตอยู่ในความรับผิดชอบของคณะสงฆ์ไทยโดยเฉพาะ นอกจากงานธรรมทูตในประเทศแล้ว ยังส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่างประเทศอีกด้วย ส่วนงานธรรมจาริกนั้นเป็นโครงการร่วมกันระหว่างคณะสงฆ์กับกรมประชาสัมพันธ์

(4) การจัดตั้งโครงการพัฒนาและสงเคราะห์ เช่น โครงการอบรมพระภิกษุเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น โดยพระสงฆ์จากมหาวิทยาลัยสงฆ์ และโครงการพัฒนาจิตใจ โดยให้พระเป็นผู้นำท้องถิ่นท้าวราชอาณาจักรเข้ามาฝึกอบรมเพื่อเป็นกำลังไปเผยแผ่ในท้องถิ่นตน

(5) จัดบรรพชาและอุปสมบทแก่นักเรียนและนิสิตนักศึกษาในฤดูร้อน โดยนำนักเรียนเยาวชน นิสิตนักศึกษาตลอดจนบัณฑิตที่พึงจบการศึกษามารบรรพชาและอุปสมบท แล้วฝึกอบรมในระหว่างปิดภาคเรียน

(6) เปิดสอนพระพุทธศาสนา เช่น เปิดสอนพระอภิธรรมแก่ผู้สนใจทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต ดังที่ทำกันอยู่ในมหาวิทยาลัยสงฆ์

(7) ตั้งศูนย์ฝึกสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน งานด้านนี้ได้เริ่มขึ้นสมัยพระพิมลธรรม (อาจ อาสภมหาเถระ) และปัจจุบันนี้ยังมีการสอนอยู่ทั่วไปตลอดทั้งปี

(8) จัดตั้งโรงมหรสพทางวิญญาณ คือการอบรมปลูกฝังจริยธรรมแก่ประชาชนโดยผ่านสื่อการสอนให้ผู้เข้าชมได้ขบคิด ไตร่ตรอง เพื่อให้เกิดความรู้ด้วยตนเอง เช่น ภาพปริศนา

ธรรม สุกายิตสอนธรรม ตลอดจนภาพนิ่ง ภาพยนตร์ จัดสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการไตร่ตรอง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในข้อธรรมนั้น ดังที่สวนโมกขพลาราม และที่จังหวัดเชียงใหม่ วัดอุโมงค์

จากพิธีการเหล่านี้เอง พระสงฆ์จึงเป็นผู้เสริมความรู้ และประสบการณ์ให้แก่ประชาชนที่ละน้อย กิจกรรมต่างๆ ล้วนมีพระสงฆ์เป็นแกนนำ ทำให้ชาวบ้านเรียนรู้วิธีการทำในสิ่งต่างๆ รู้รักสามัคคีกลมเกลียวกัน กล้าแสดงออก กล้าแสดงความคิดเห็น นอกจากนี้ แรงศรัทธาจากประชาชนที่มีต่อพระสงฆ์ทำให้พระสงฆ์เป็นศูนย์รวมความสามัคคี ความเสียสละ ซึ่งสิ่งเหล่านี้นำไปสู่ความเป็นเอกภาพของสังคมไทย

ความสำคัญพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมไทย

สุภาพรรณ ณ บางช้าง (2526 : 83-86) ได้กล่าวถึงความสำคัญของพุทธศาสนาในการพัฒนาว่า พุทธศาสนามีความเหมาะสมกับการพัฒนาสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง เพราะหลักพุทธธรรมเป็นการสร้างคนที่มีคุณภาพชีวิต ทำให้คนในสังคมดำเนินชีวิตบนฐานแห่งความจริง รู้จักพึ่งพาตนเอง ขยัน ประหยัด เรียบง่าย ใฝ่สันติ มีศีลธรรม เพื่อแผ่ความรักและปราศจากความเห็นแก่ตัว ดังนั้น ในการแก้ปัญหาด้านศีลธรรมของชาวชนบท จึงจำเป็นต้องมีการ นำหลักพุทธศาสนาซึ่งมีหลักการและแนวทางแห่งการพัฒนาอย่างเหมาะสมเข้าไปเผยแพร่ ฟื้นฟูให้แก่ชาวชนบท เพื่อให้สังคมชนบทสามารถประสานการพัฒนาทางด้านวัตถุและจิตใจให้สอดคล้องกลมกลืนกัน เพื่อเป้าหมายแห่งความพ้นทุกข์ได้อย่างหมดจด ทั้งนี้ต้องเน้นว่าการที่จะมีการพัฒนาทางด้านจิตใจมิได้หมายความว่า จะต้องเลิกการพัฒนาทางด้านวัตถุและสังคม ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปด้วย เพื่อที่จะให้การพัฒนาทางใจนั้นไม่ขัดแย้งกับการพัฒนาทางด้านวัตถุและสังคม ทั้งกลับเป็นเครื่องหนุนให้มีการพัฒนาในแนวทางที่เหมาะสม เป็นการนำให้ส่วนความต้องการของชีวิตทั้ง 3 ด้านของคนเราประสานกลมกลืนได้อย่างเหมาะสม ในยามที่ประเทศไทยเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ พุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาของประชาชนให้อยู่อย่างสงบสุข ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าประเทศไทยมีพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่ดี คือ มีทุนทางสังคม ได้แก่ มีฐานทางเศรษฐกิจที่มั่นคง โดยเฉพาะการเกษตร ฐานทางทรัพยากรธรรมชาติที่มั่นคง โดยมีทรัพยากรของประเทศมากมาย มีดินดี น้ำดี เหมาะแก่การเพาะปลูก และฐานทางวัฒนธรรมแข็งแกร่ง คือ มีพระพุทธศาสนาเป็นวัฒนธรรมด้านจิตใจ สามารถแก้ปัญหาในยามวิกฤตได้ วัฒนธรรมแบบพุทธได้โอบอุ้มสังคมไทยให้สงบร่มเย็นได้ด้วยองค์ประกอบ 2 ประการ (สมัยกรูรรัตนโกสินทร์, ม.ป.ป. : เว็บบไซต์) คือ

ประการแรก องค์การทางพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งของสังคมไทยในยามวิกฤต ดังเช่นปัจจุบัน วัดหลายๆ แห่ง กลายเป็นศูนย์กลางในการช่วยเหลือชาวบ้าน ด้วยการนำวัดเป็นสถาน

สงเคราะห์ฝึกอาชีพ และกิจกรรมต่างๆ แก่ผู้ตกงาน วัดในชนบทหลายแห่งกลายเป็นที่พึ่งสำหรับผู้ตกงาน เป็นสนามกีฬาสำหรับเยาวชน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการส่งเสริมอาชีพแก่ประชาชน

ประการที่สอง หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่แทรกซึมอยู่ในจิตใจของผู้คนที่สามารถประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม จะโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ก็ตาม แต่ก็มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทย ทำให้ไม่เกิดความวุ่นวาย ไร้สาระสายเกิดขึ้น หลักธรรมเหล่านั้นได้แก่

1) ความเมตตาปราณี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน มีการช่วยเหลือคนตกงานด้วยวิธีการต่างๆ ไม่ดูถูกซ้ำเติม เช่น ช่วยจัดหางานให้ จัดโรงทานอาหารฟรีให้ และให้กำลังใจในการต่อสู้ชีวิต ทั้งจากการแนะนำของผู้ใกล้ชิดและจากสื่อมวลชนต่างๆ

2) ให้อภัยและโอนอ่อนผ่อนตาม เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น เช่น ปัญหาระหว่างลูกจ้างกับนายจ้าง หรือระหว่างหน่วยงานเอกชนกับรัฐที่ต้องปิดกิจการ ก็ไม่มีเหตุการณ์รุนแรงเกิดขึ้น ด้วยการให้อภัยที่ถ้อยอาศัย ผ่อนปรนต่อกันได้

3) ความสันโดษ แม้จะถูกออกจางานที่ทำก็ยินดีเต็มใจที่จะทำงานอื่น แม้จะมีรายได้น้อยกว่าก็ยินดีทำ เคยเป็นผู้จัดการบริษัทมาก่อนแต่มาขับรถแท็กซี่ก็ทำได้ เคยเป็นพนักงานธนาคารแล้วมาขายกล้วยทอดก็ทำได้ อีกประการหนึ่ง คือ การรู้ประมาณในการบริโภคในการใช้จ่าย มุ่งให้ประหยัด ทำให้เกิดเศรษฐกิจแบบพอเพียง

4) ความสมานสามัคคี ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับของประชาชนในชาติในอันที่จะพร้อมใจกันกอบกู้เศรษฐกิจให้กลับมาอยู่ดีกินดี แม้จะเสียสละเงินทองบริจาคช่วยชาติก็เต็มใจที่จะบริจาค

การนำหลักธรรมของพุทธศาสนามาใช้ในการพัฒนาสังคมไทย เพื่อให้คนรู้จักคิดพิจารณาไตร่ตรอง ไม่เชื่อมงาย แก้ไขปัญหาให้ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนมนุษย์ (สุภาพรณ ฦ บางช้าง, 2526 : 83-86) ดังนี้

1) การพิจารณาให้เกิดความเข้าใจถึงลักษณะของชีวิตและสังคมที่ถูกต้อง โดยเฉพาะลักษณะที่เป็นปัญหา สาเหตุของปัญหาความเป็นไปได้ของการแก้ไขปัญหาและแนวทางของการดำเนินชีวิตไปสู่เป้าหมายอย่างไม่มีปัญหาด้วยความเข้าใจทุกชั้นตอน ในหลักพุทธธรรมจะต้องเป็นความเข้าใจที่มาจากการพิจารณาไตร่ตรองตลอดจนการทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง มิใช่จากความเชื่อในธรรมเนียมที่มีมาแต่โบราณ หรือเชื่อในตำรา หรือเชื่อในบุคคล หรือเชื่อเพราะการนึกคาดเดา หรือเพราะเห็นว่าตรงกับความเชื่อเก่าของตน เป็นต้น การที่หลักพุทธธรรมเน้นการสร้างความเป็นพื้นฐานตั้งแต่ต้นนั้นก่อให้เกิดผลดีหลายประการ คือ

(1) ทำให้คนดำรงชีวิตอยู่บนรากฐานแห่งสัจจะหรือความเป็นจริง ไม่หลงมงาย

(2) การที่ต้องเรียนรู้และทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง จะทำให้คนรู้จักการพึ่งพาตนเอง เพราะพุทธเจ้าก็ทรงย้ำว่า “อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ” คนนั้นแลเป็นที่พึ่งแห่งตน

(3) ความเข้าใจนี้จะเป็นรากฐานแห่งศรัทธาที่มั่นคง คือ มีความเชื่อมั่นและความชัดเจนถึงแนวทางการพัฒนาตนเอง และสังคมไปสู่ชีวิตที่ลดละความทุกข์ ศรัทธาที่มั่นคงนี้จะก่อให้เกิดความวิริยะอุตสาหะที่จะพัฒนาไปให้ถึงเป้าหมายอย่างไม่ย่อท้อ มีความปีติในการพัฒนา ฉะนั้น จึงทำให้คนในสังคมเป็นคนพากเพียรทำดี มีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาความดีงามทั้งแก่ตนเองและสังคมส่วนรวม

2) แนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมนั้น เน้นความเป็นอยู่ที่เป็นสุขกับความเรียบง่าย สอดคล้องสัมพันธ์กับธรรมชาติ ข้อนี้จะนำตนให้รู้จักการดำรงอยู่อย่างประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อจนเกิดเหตุ ทั้งไม่ทำลายธรรมชาติ เพื่อสนองความเห็นแก่ตัวและความอยากในวัตถุของตน

3) หลักพุทธธรรมยังเน้นถึงการดำรงชีวิตที่สงบ น้อมนำไปให้เกิดความใฝ่ในสันติ

4) หลักพุทธธรรมสอนให้คนรู้จักแผ่แผ่ความรัก

2.3.7 พุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมไทย

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2541 : 29-31) กล่าวว่า การพัฒนาสังคมไทยหรือพัฒนาชุมชนนั้น จะต้องมีการพัฒนาคนก่อน เพื่อสร้างคนให้มีความเข้มแข็ง 3 ประการ คือ

1) ความเข้มแข็งทางพฤติกรรม ได้แก่ ความขยันขันแข็งจริงจังในการทำงาน

2) ความเข้มแข็งทางจิตใจ ได้แก่ การช่วยเหลือตนเอง ไม่รอคอยความช่วยเหลือจากภายนอก

3) ความเข้มแข็งทางปัญญา ได้แก่ ความพยายามทำด้วยตัวเอง ใช้ปัญญาเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา ก่อให้เกิดภาวะผู้นำทางปัญญา ซึ่งเป็นผู้นำที่แท้จริงนั่นเอง

เมื่อสร้างคนให้มีความเข้มแข็งแล้วก็จะสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมได้อีกทั้งยังส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง โดยยึดหลักธรรมเป็นแนวทางในการพัฒนา ดังนี้

1) ถือหลักทำการให้สำเร็จด้วยความเพียรพยายาม ที่เรียกว่า “หลักกรรม”

2) ถือหลักเรียนรู้ฝึกฝน พัฒนาชีวิตให้ดียิ่งขึ้นเรื่อยๆ ไป ทั้งทางพฤติกรรม ทางจิตใจ ทางปัญญา ที่เรียกว่า “ไตรสิกขา”

3) ถือหลักทำการทั้งหลายอย่างเร่งรัดไม่รอเวลาด้วยความไม่ประมาท ที่เรียกว่า “หลักอัปมาทะ”

4) ถือหลักทำตนให้เป็นที่พึ่งเพื่อพึ่งตนเองได้และเป็นอิสระ ที่เรียกว่า “หลักอิสรภาพแห่งการพึ่งตนได้”

สรุปได้ว่า การพัฒนาสังคมไทยนั้นต้องพัฒนาคนควบคู่ด้วย เพื่อให้คนมีความเข้มแข็ง ทั้งร่างกาย จิตใจ และปัญญา โดยการประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ดำรงชีวิตอยู่บนรากฐานแห่งสัจจะหรือความจริง ไม่หลงมกมาย มีความพอเพียง รู้จักช่วยเหลือตนเอง ให้สามารถพึ่งตนเองได้ และดำรงชีวิตอย่างมีความสุข หลักธรรมที่นำมาใช้ในการพัฒนาสังคม ได้แก่ หลักธรรม คือ ความเพียร หรือความพยายาม หลักไตรสิกขา คือ การพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาให้ดียิ่งขึ้น หลักอปปมาทะ คือ การไม่ร่อเวลาและไม่ประมาท และหลักอิสรภาพแห่งการพึ่งตนเองได้ คือ การพึ่งตนเองและเป็นอิสระ

2.3.8 หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคม

พระธรรมโกศาจารย์ (2547 : 8) กล่าวว่า หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคม ซึ่งมีความจำเป็น จะต้องฝึกฝนตนเองตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้การดำรงอยู่ด้วยความไม่ประมาท ไม่เมาในชีวิต เมาในความมั่งมี เมาในสิ่งนั้นสิ่งนี้ ซึ่งเป็นสิ่งไม่ถาวรแต่ประการใดเลย นอกจากธรรมะที่เป็นยารักษาใจให้พ้นจากความทุกข์แม้เราจะมีความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตายเป็นกฎธรรมดาของโลก แต่ถ้ารู้จักพัฒนาตนให้ปฏิบัติต่อการดำเนินชีวิตที่ดีแล้ว ย่อมดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพไปในตัวเอง

บรรดาธรรมทั้งปวง เมื่อปฏิบัติแล้วสามารถประมวลลงในมรรคมี 8 อันเป็นส่วนหนึ่งของอริยสัจ 4 และมรรคมืองค์ 8 นี้ ก็ประมวลสรุปเข้าในไตรสิกขา คือ ศีลสิกขา ศึกษาในศีล จิตสิกขา ศึกษาในจิต และปัญญาสิกขา ศึกษาในปัญญา หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา อีกนัยหนึ่ง ก็ประมวลเข้าตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ 3 ข้อ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม และการชำระจิตของตนเองให้่องแผ้วบริสุทธิ เรียกอีกนัยหนึ่งว่า เป็นหัวใจของกุศลธรรมทั้งสิ้นที่พึงปฏิบัติ จัดเป็นภาวะดีพหุธรรม คือ ธรรมที่พึงอบรมทำให้มีขึ้น ทำให้เป็นขึ้น อันเรียกว่า ภาวนานั้นเอง

กรณีตัวอย่างหลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคม เช่น ไตรสิกขา ได้แก่ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ปัญญา 3 ได้แก่ จินตมยปัญญา ปัญญาจากการคิด สุตมยปัญญา ปัญญาจากการฟัง และภาวนามยปัญญา ปัญญาจากการเจริญภาวนาทั้งฝ่ายสมถะและวิปัสสนา และลำดับต่อจากนี้ไปจะได้อธิบายพุทธธรรมอีก 3 ประการ ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาสังคม คือ เบญจศีล เบญจธรรม และสังคหวัตถุ 4 ได้แก่

1) เบญจศีล

การประพฤติปฏิบัติตามหลักเบญจศีล 5 หรือ สิกขาบท 5 ดังนี้ (1) เว้นปาณาติบาตา หรือ ไม่ทำลายชีวิต ได้แก่ ความประพฤดิหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านชีวิตร่างกาย (2) เว้นอทินนาทานา คือ ไม่เอาของที่เขาไม่ได้ให้ การไม่ลักขโมย ได้แก่ ความประพฤดิหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านทรัพย์สินและกรรมสิทธิ์ (3)

เว้นกามสุมิจนาคารา ไม่ประพฤตินอกใจในกามทั้งหลาย ได้แก่ ความประพฤตินอกใจหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคู่ครอง บุคคลที่รักหวงแหน ไม่ผิดประเพณีทางเพศ ไม่นอกใจในคู่ครองของตนเอง (4) เว้นมุสาวาทา คือ ไม่พูดเท็จ ได้แก่ ความประพฤตินอกใจหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาเท็จ โกหกหลอกลวงตบตรอนประโยชน์หรือแกล้งทำลาย และ (5) เว้นจากขงเมมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ได้แก่ ไม่เสพของมีนเมา ได้แก่ ความประพฤตินอกใจหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากความประมาท พลังพลادمัวเมา เนื่องจากการใช้สิ่งเสพติดที่ทำให้เสียดศีลสัมปชัญญะ

หลักเบญจศีล ทั้ง 5 ประการนี้ เป็นหลักประกันในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเพื่อให้เกิดความเคารพในสิทธิของคนอื่น และเพื่อเป็นการคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของกันและกันให้เป็นไปโดยชอบธรรม สมัยใดที่มนุษย์เรายังคงรักษาและปฏิบัติในศีล 5 ข้อนี้ โลกก็อยู่โดยปราศจากการเบียดเบียน ทำร้ายกัน แต่ถ้ามนุษย์ขาดศีล 5 แล้ว สังคมส่วนใหญ่ย่อมหาความสงบร่มเย็นได้ยากตรงข้ามคนในสังคมจะแข่งขันในทางที่ประทุษร้ายต่อกันมากยิ่งขึ้น

2) เบญจธรรม

ธรรมที่เกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีล ผู้รักษาเบญจศีลควรมีธรรมนี้ไว้ประจำใจ 5 ประการ ดังนี้ (1) เมตตาและกรุณา หมายถึง ความรักใคร่ปรารถนาดีต่อกัน อยากให้คนอื่นมีความสุข ความเจริญและความสงสารคิดอยากจะช่วยให้พ้นทุกข์ พ้นภาวะวิกฤตที่เขากำลังประสบอยู่ (2) สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเลี้ยงชีพในทางสุจริต (3) กามสังวร หมายถึง ความสังวรในกามหรือ ความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนเองในทางกามารมณ์ ไม่ให้หลงไหลในรูป กลิ่น รส และสัมผัส (4) สัจจะ หมายถึง ความสัตย์ หรือความซื่อตรง และ (5) สติสัมปชัญญะ หมายถึง การระลึกได้และรู้ตัวทั่วพร้อมอยู่เสมอ คือ พัฒนาตนเองให้เป็นคนรู้จักยั้งคิด รู้จักตัวเสมอว่า ขณะนี้เรากำลังทำอะไรอยู่ เป็นกิจที่ควรทำหรือไม่ ระวังไม่ให้เป็นคนประมาทในการดำเนินชีวิต

เบญจธรรมทั้ง 5 ประการนี้ เมื่อมนุษย์ได้ประพฤติปฏิบัติแล้วย่อมก่อให้เกิดความเมตตารักใคร่ต่อกัน เหมือนหนึ่งว่าเป็นญาติพี่น้องกัน ทำให้คนเรารู้จักคุณค่าของความเป็นมนุษย์ แล้วรู้จักเลือกดำเนินชีวิตไปทางที่ชอบ เว้นจากการละเมิดในหญิงหรือชายอันเป็นที่รักของบุคคลอื่น มีความซื่อสัตย์ต่อกัน ทำงานโดยมีสติสัมปชัญญะกำกับ คือ มีความระมัดระวัง รู้จักยั้งคิดพิจารณาเห็นคุณโทษในสิ่งต่างๆ บำเพ็ญตนเกื้อกูลต่อกัน

3) สังคหัตถุ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2546) กล่าวว่า ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคีเอาไว้ มี 4 ประการ ดังนี้

1) ทาน หมายถึง การให้ การเฉลี่ยเพื่อแผ่แก่กันและกัน ซึ่งเป็นข้อสำคัญเพราะว่าทุก ๆ คนนั้น ย่อมต้องการความช่วยเหลือจากกันและกันอยู่ในด้านต่าง ๆ ในด้านวัตถุ เช่นทรัพย์สินเงินทอง เครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ในด้านกำลังกาย ช่วยกระทำการกิจการของกันและกันทางกาย ในด้านวาจา พูดยาช่วยเหลือกันในเรื่องที่ควรพูดยา ในด้านสติปัญญา ช่วยให้ความรู้ ให้การแนะนำ ในข้อที่ควรจะแนะนำต่าง ๆ การให้การเฉลี่ยเพื่อแผ่เจือจานทุกคนทั้งผู้ใหญ่ ทั้งผู้น้อย ต่างก็ควรมีทาน คือ การให้ช่วยเหลือกัน ผู้ใหญ่ให้การช่วยเหลือผู้น้อย ผู้น้อยให้การช่วยเหลือผู้ใหญ่ ด้วยมีจิตใจมุ่งที่จะช่วยให้บรรลุถึงประโยชน์ที่ต้องการ หรือเพื่อที่จะให้พ้นจากอุปสรรคขัดข้องทั้งหลาย

2) ปิยวาจา หมายถึง การเจรจาถ้อยคำซึ่งเป็นที่รักที่จับใจแก่กันและกัน อันเป็นถ้อยคำสุภาพ เพราะวาจาที่พูดออกไปนั้น ถ้าเป็นวาจาที่ไม่สุภาพ ไม่เป็นที่รักที่พอใจ ก็เป็นวาจาที่อาจเสียดแทงน้ำใจของผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเสียใจ เจ็บใจ ไม่สบายใจ เพราะฉะนั้นจึงสมควรที่ทุกคนจะต้องมีสติควบคุมใจ ควบคุมวาจา ที่จะพูดออกไปให้เป็นวาจาที่สุภาพ ที่เหมาะสม แม้ว่าในบางคราวต้องทำงานหนักเหน็ดเหนื่อยก็ตาม สิ่งที่จะเป็นเครื่องในการควบคุมการพูดของเราให้ไพเราะก็คือสตินั่นเอง ดังนั้นการพูดหรือการแสดงออกทุกครั้งต้องมีสติอยู่เสมอ

3) อัตถจริยา หมายถึง การประพฤติประโยชน์ต่อกันและกัน คือ การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสถาบัน เช่น โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย สังคมที่ตนอาศัยอยู่ ตลอดถึงประเทศชาติสิ่งใดที่เป็นโทษก็ควรละเว้นไม่กระทำ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์สามารถปฏิบัติได้ทั้งกาย วาจา และใจ ในทุกเวลาทุกโอกาส

4) สมานัตตตา หมายถึง ความเป็นผู้วางตนสม่ำเสมอ หรือเสมอต้นเสมอปลายซึ่งหมายถึง การรักษาระเบียบวินัยอันใดที่ทุกคนพึงปฏิบัติทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้น้อยตามหน้าที่ ที่บัญญัติเอาไว้เป็นระเบียบของสถานที่ ของหน่วยงาน เช่น กฎระเบียบของสถาบันการศึกษากฎระเบียบของสถานที่ราชการต่าง ๆ เป็นต้น ตลอดถึงกฎหมายบ้านเมือง ในทางพระพุทธศาสนาก็คือ พระวินัยบัญญัติสำหรับพระภิกษุทั้งหลายนั่นเอง

5) อิทธิบาท 4 อิทธิบาท มาจากคำ 2 คำ คือ อิทธิ หมายถึง ความสำเร็จ ความสัมฤทธิ์ การบรรลุผล และ บาท หมายถึง วิถีทาง เป็นรากฐานที่นำไปสู่ความสำเร็จ ดังนั้น อิทธิบาท หมายถึง วิถีทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ เป็นหลักในการสร้างความสำเร็จให้แก่ตนเอง เป็นหลักธรรมที่นำมาใช้ในการประกอบกิจ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จ โดยความหมายของความสำเร็จนั้น ควรเป็นความสำเร็จในทางที่ดี ทางสร้างสรรค์ มากกว่าความชั่วทางทำลาย หลักธรรมนี้เรียกอีกอย่างว่าธรรมสามัคคี เป็นหลักธรรมที่การปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกัน ผู้กระทำจะต้องร่วมกันกระทำทั้ง 4 ข้อ ถึงจะไปถึงความสำเร็จที่หวังไว้จะทำเพียงข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้

พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตฺโต) (2549 : 13) ได้กล่าวถึงความหมายของอิทธิบาท 4 ไว้ดังนี้อิทธิบาท 4 หมายถึง ธรรมที่เป็นเครื่องให้ถึงความสำเร็จหรือทางแห่งความสำเร็จมี 4 ประการคือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ฉันทะคือความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น วิริยะคือความเพียรพยายาม จิตตะคือ ความเอาใจใส่ในสิ่งนั้น วิมังสาคือ ความไตร่ตรองสอบสวนพิจารณาหรือหมายความว่าพากเพียรทำ เอาจิตฝึกฝน ใช้ปัญญาสอบสวน นี่เป็นอิทธิบาท 4

พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (หลวงพ่อบัญญานันทภิกขุ)(ม.ป.ป. : 60) ได้กล่าวถึงความหมายของอิทธิบาท 4 ไว้ดังนี้อิทธิบาท 4 คือ ข้อธรรมะที่เป็นบันไดแห่งความสำเร็จในการปฏิบัติกิจทุกอย่างประกอบไปด้วย ฉันทะ ความพอใจในเรื่องที่เราจะทำ วิริยะ ความเพียรไม่ทอดทิ้งในการประกอบกิจนั้นๆ จิตตะ เอาใจใส่ไม่ทอดธุระในเรื่องนั้นๆ วิมังสา จะต้องทำงานนั้นต่อไป บันไดสู่ความสำเร็จสี่ประการที่กล่าวนี้ข้อสุดท้ายสำคัญสุด

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2543 : 79) ได้กล่าวถึงความหมายของอิทธิบาท 4 ไว้ดังนี้อิทธิบาท 4 คือ ทางแห่งความสำเร็จ จุดเริ่มที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ถ้าเราพัฒนาคนถูกต้องอย่างที่ว่ามนุษย์ไม่แปลกแยกจากความเป็นจริงของธรรมชาติตั้งแต่นั้นพื้นฐานทุกอย่างก็สอดคล้องไปกันได้หมด ไม่มีอะไรเสียหายเมื่อเราวางฐาน ได้ดีแล้วเราก็ใช้หลักการต่างๆ ในการทำงานบนพื้นฐานแห่งความถูกต้องนั้นเมื่อพื้นฐานถูกต้องแล้วเราเอาธรรมะอะไรมาใช้ตอนนี้ก็เดินหน้าไป ด้วยดีเช่นเอาหลักอิทธิบาทมาเข้ามาใช้แทบทุกท่านรู้จักอิทธิบาท คือ หลักแห่งความสำเร็จ

2.4 ความหมายของโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ พระอารามหลวง

ประวัติความเป็นมาของโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

เมื่อประมาณปีพุทธศักราช 2332 พระนครศรีบริรักษ์บรมราชภักดี (เพี้ย เมืองแพน) เจ้าเมืองขอนแก่นคนแรก ได้สร้างวัดธาตุขึ้นพร้อมกับเมืองขอนแก่น และคาดว่าการศึกษาเล่าเรียน พระธรรมวินัย น่าจะมีมาตั้งแต่สมัยนั้น แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ไม่มีการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณรเอาไว้

เมื่อปีพุทธศักราช 2486 ตรงกับวันจันทร์ที่ 26 เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2486 (แรม 8 ค่ำ เดือน 6) พระมหาเหล่า สุมน น.ธ.เอก, ป.ธ.5,ดร. (พระธรรมวิสุทธาจารย์ ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค 9 อดีตเจ้าอาวาสวัดธาตุปัจจุบัน)และพระมหาพรหม จิตตเสโนป.ธ.6วัดมหาธาตุฯ กรุงเทพมหานคร ได้เดินทางขึ้นมาจำพรรษาที่วัดธาตุเมืองเก่า จังหวัดขอนแก่น ภายใต้บารมีธรรมของหลวงพ่อบุญญานันทภิกขุ เจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น และเจ้าอาวาสวัดธาตุใน

ขณะนั้น ได้ร่วมกันจัดตั้งโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกธรรม - บาลี ขึ้นที่วัดธาตุ ให้ชื่อว่า “โรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา” โดยถือเอาชื่อตามพระราชทินนามของเจ้าอาวาสในขณะนั้น จึงเป็นอันว่า โรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา ได้มีการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมขึ้น 2 แผนก คือ แผนกนักธรรม ซึ่งมีอยู่เดิมแล้ว และแผนกบาลีที่ตั้งขึ้นใหม่ โดยมีพระครูวิเวกธรรมปฏิบัติ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส และเจ้าสำนักเรียน พระมหาพรหม จิตตเสโน เป็นครูใหญ่ ได้ช่วยงานการคณะสงฆ์วางรากฐานการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกนักธรรมและบาลี ได้มีพระภิกษุสามเณรให้ความสนใจ สมัครเข้ามาศึกษาเล่าเรียนเป็นจำนวนมาก

ปีพุทธศักราช 2487 พระมหาคำพันธ์ โกวิท ป.ธ.7 (พระเทพมงคลเมธี อดีตครองเจ้าอาวาสวัดธาตุ และอดีตเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น) ได้ย้ายจากวัดหงษ์รัตนาราม บางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร ขึ้นมาจำพรรษาที่วัดธาตุพร้อมกับพระมหาเปรียญอีกหลายรูปได้สนองงานด้านการศึกษาทำให้การศึกษาพระปริยัติธรรมเฟื่องฟูขึ้นเป็นอย่างมาก สามารถผลิตพระมหาเปรียญและสามเณรเปรียญขึ้นมาสนองงานการคณะสงฆ์ตามเจตนารมณ์มากยิ่งขึ้นเป็นลำดับ ทำให้โรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยาเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางและเป็นที่น่าสนใจของพระภิกษุสามเณรเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ก็เพราะการวางพื้นฐานการศึกษามีระบบ ระเบียบ แบบแผนที่ชัดเจน การศึกษาพระปริยัติธรรมจึงเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ทั้ง ๆ ที่การจัดการศึกษาในขณะนั้นจะเป็นเพียงระยะเริ่มต้นก็ตามที แต่ก็มีพระภิกษุสามเณรจากวัดต่าง ๆ เช่น วัดโพธิ์โนนทัน วัดกลาง วัดสุวรรณ วัดศรีนวล วัดหนองแวง วัดจอมศรี เป็นต้น รวมทั้งพระภิกษุสามเณรในต่างจังหวัดให้ความสนใจสมัครเข้ามาศึกษาเล่าเรียนเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ

ปีพุทธศักราช 2490 พระมหาเหล่า สุมน (พระธรรมวิสุทธิธารจารย์) ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดธาตุ และเป็นเจ้าสำนักเรียนทำหน้าที่บริหารการปกครองได้จัดการศึกษาต่อจากพระครูวิเวกธรรมปฏิบัติ ซึ่งการบริหารในยุคนั้นถือได้ว่าเป็นยุคที่ดีที่สุด จากผลงานการบริหารการศึกษาของท่านทำให้การดำเนินงานของโรงเรียนเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว จนเป็นที่ประจักษ์โดยทั่วไป และเป็นที่ไว้วางใจของคณะผู้บริหารการคณะสงฆ์ระดับสูง พร้อมนี้ได้รับอนุญาตจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา(ปริญญาตรี)ขึ้นที่วัดธาตุ ในปี พ.ศ. 2528

ปีพุทธศักราช 2491 พระมหาคำพันธ์ โกวิท ป.ธ. 7, (พระเทพมงคลเมธี) อดีตเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น เข้ารับตำแหน่งครูใหญ่บริหารการศึกษาของโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยาในยุคนั้นเป็นยุคที่การศึกษาของโรงเรียนมีความเจริญรุ่งเรืองมากมีพระภิกษุสามเณรสอบมหาเปรียญได้ตั้งแต่ 3 ประโยค ถึง 9 ประโยคเป็นจำนวนมาก คณะครูอาจารย์ที่ทำการสอนในขณะนั้นได้ดำรงตำแหน่งที่สำคัญทางการคณะสงฆ์หลายรูป กระจายกันอยู่ทั่วประเทศ เฉพาะที่อยู่ภายในอำเภอเมืองขอนแก่น เช่น พระมงคลวุฒิสาร (จวง ขนุดิโก ป.ธ. 3) อดีตเจ้าคณะอำเภอเมือง

ขอนแก่น วัดคูมาาราม พระเทพกิตติรังษี (ทองสา วรลาโก ป.ช. 8,ดร.) เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น วัดธาตุ พระกิตติญาณโสภณ (บัวผัน ปุณฺณมโฆ ป.ช. 8) อธิการเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น อดีตเจ้าอาวาสวัดศรีนวล พระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนฺติโก ป.ช. 4) เจ้าอาวาสวัดหนองแวง พระอารามหลวง เป็นต้น (พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์, 2558 : สัมภาษณ์)

การเป็นครูสอนปริยัติธรรมนั้นไม่ว่ายุคใดสมัยใดก็จะมีค่าตอบแทนใด ๆ นอกจากบุญกุศลที่เกิดจากวิทยาทาน ดังนั้น ผู้สอนจึงทำการสอนด้วยจิตศรัทธามีใจรักในงานและหวังผลให้การศึกษาคณะสงฆ์มีความมั่นคงคู่กับการศึกษาของฝ่ายบ้านเมืองต่อไป

ปีพุทธศักราช 2508 พระมหาทองสา วรลาโก ป.ช. 8 (พระเทพกิตติรังษี, ดร.อดีตเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่นรูปปัจจุบัน) เข้ารับตำแหน่งหน้าที่ครูใหญ่สืบต่อจากพระมหาคำพันธ์ โกวิท นอกจากกิจกรรมการเรียนการสอนจะเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปแล้ว ยังได้ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์เผยแพร่สัทธรรม คำสั่งสอนของพระศาสดาสัมมาสัมมาพุทธเจ้า อันเป็นสาธารณประโยชน์แก่ประชาชนอีกทางหนึ่ง และมีการปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ตลอดเวลา ทำให้จำนวนสถิติดักเรียนผู้เข้าสอบและสอบได้มีหาเปรียบูมามากยิ่งขึ้น

ปีพุทธศักราช 2516 พระมหานิยม อุดฺตโม ป.ช. 7 ได้เข้ารับตำแหน่งครูใหญ่บริหารการศึกษาสืบต่อจากพระมหาทองสา วรลาโก ได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรแบบเรียนภาษาบาลีให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นบูรพาจารย์คนสำคัญอีกท่านหนึ่ง โดยได้เรียบเรียงหลักสูตรย่อบาลี ไวยากรณ์จากเดิมมีอยู่ 6 เล่ม รวมย่อเข้าเป็นเล่มเดียว และเดิมใช้เวลาเรียนอยู่ 2 ปี มาเป็นใช้เวลาเรียนเพียงปีเดียวก็สามารถเข้าสอบบาลีสนามหลวงประโยค 1-2 ได้ ผลงานทางวิชาการชิ้นนี้ถือเป็นความสำเร็จของการศึกษาคณะสงฆ์อีกชิ้นหนึ่ง และหลักสูตรย่อบาลี ไวยากรณ์เล่มนี้ก็เป็นที่ยอมรับจากเจ้าสำนักเรียน ครูอาจารย์ และนักเรียนอย่างกว้างขวาง แม้แต่กรมการศาสนาที่เคยขออนุญาตจัดพิมพ์เผยแพร่ทั่วประเทศมาแล้ว นอกจากหลักสูตรย่อบาลี ไวยากรณ์แล้ว พระอาจารย์มหานิยม อุดฺตโม ยังได้แต่งและเรียบเรียงตำราแบบเรียนและคู่มือประกอบการเรียนภาษาบาลีอีกหลายเล่ม เช่น บันทึกลับาลีไวยากรณ์ วิธีแปลมคธเป็นไทย วิธีตั้งวิเคราะห์ห้านามกิตก์ – समाส แปลศัพท์ยาก ภาค 1-4 คู่มือวิชาสัมพันธ์ไทย คู่มือวิชาบูรพภาค เป็นต้น หนังสือประกอบการเรียนเหล่านี้นิยมใช้ในหมู่นักศึกษาภาษาบาลี และได้อำนวยความสะดวกแก่การศึกษาปริยัติธรรมแผนกบาลี จนเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป (พระครูพิเศษสารคุณ, 2558 : สัมภาษณ์)

ปีพุทธศักราช 2524 - 2550 มีลำดับครูใหญ่ดังนี้

ปีพุทธศักราช 2524 พระมนีสารประสาธน์ (พระเทพมงคลเมธี อดีตเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น) รับตำแหน่งครูใหญ่สืบต่อจากพระมหานิยม อุดฺตโม อีกครั้ง

ปีพุทธศักราช 2525 พระครูประสาธน์ปริยัติกิจ เข้ารับตำแหน่งครูใหญ่ทำการบริหาร ต่อจากพระมุนีสารประสาธน์

และต่อมา ปีพุทธศักราช 2530 พระครูอรุณสารเมธี (จ่านง อติเมโท ป.ธ. 4 เจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่นปัจจุบัน) เข้ารับตำแหน่งครูใหญ่ทำหน้าที่บริหารการศึกษาและกิจการของโรงเรียนให้เจริญก้าวหน้า มีพระภิกษุสามเณรเดินทางเข้ามาสมัครเรียนและสอบเปรียญธรรมได้เพิ่มทวีมากยิ่งขึ้น เป็นที่ปรากฏแก่วงการคณะสงฆ์ ทำให้วัดธาตุกลายเป็นสถานที่คับแคบอย่างเห็นได้ชัด เพราะไม่สามารถรองรับนักเรียนที่มาสมัครเรียนได้

ปีพุทธศักราช 2536 - ปัจจุบัน พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (พระมหาจำเริญ ปสุโต)ป.ธ. 6, พธ.บ.,กศ.ม. (บริหารการศึกษา) เข้ารับตำแหน่งครูใหญ่สืบต่อจากพระครูอรุณสารเมธี ทำหน้าที่บริหารการศึกษาของโรงเรียนทั้งแผนกธรรมบาลีและแผนกสามัญศึกษา เพื่อรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์และอุดมการณ์อันแน่วแน่ของบูรพาจารย์ที่ได้ก่อตั้งและสืบสานการศึกษาพระปริยัติธรรมของสถาบันการศึกษาแห่งนี้มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ภายใต้บารมีธรรมและอุดมการณ์ของพระเดชพระคุณหลวงปู่พระธรรมวิสุทธิท้าวจารย์ เจ้าสำนักศาสนศึกษาวัดธาตุ และพระเดชพระคุณพระเทพมงคลเมธี อดีตเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่นตลอดจนถึงคณะครูอาจารย์ ทำให้สถานศึกษาแห่งนี้คับแคบไปด้วยพระภิกษุหนุ่มและสามเณรน้อยผู้ใฝ่ใจการศึกษาได้สมัครเข้ามาเป็นจำนวนมากในแต่ละปี ทำให้วัดธาตุคับแคบแออัดและไม่สามารถสนองต่อความต้องการของพระภิกษุสามเณรได้ เพราะทางวัดไม่สามารถจัดหาสถานที่พักให้กับพระภิกษุสามเณรได้อย่างทั่วถึง ด้วยความรักและความเป็นห่วงพระภิกษุสามเณรผู้ได้ชื่อว่า ศาสนทายาทที่ใฝ่รู้ในการศึกษาเหล่านั้น ทางสำนักศาสนศึกษาวัดธาตุ จึงมีนโยบายที่จะขยายสาขา เพื่อรองรับกับจำนวนของพระภิกษุสามเณรเหล่านั้น (พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์, 2558 : สัมภาษณ์)

ปีพุทธศักราช 2534 คณะผู้บริหารโรงเรียนได้พิจารณาถึงปัญหาและอุปสรรคของการศึกษาของคณะสงฆ์ ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับสภาพของสังคมในปัจจุบัน ต่างกับการศึกษาของฝ่ายอาณาจักรที่พัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคม เพื่อจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับฝ่ายอาณาจักรและเพื่อยกระดับของการศึกษาของคณะสงฆ์ ดังนั้น คณะผู้บริหารการศึกษาของโรงเรียนจึงมีมติขานุมัติขอจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญขึ้นมาอีกแผนกหนึ่ง เพื่อเปิดการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-ม.6)

ปีพุทธศักราช 2535 ได้เปิดสาขาแรกที่วัดม่วงศรี บ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น โดยเปิดสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกนักธรรมและแผนกบาลี มีพระภิกษุสามเณรเข้าศึกษาแผนกนักธรรม 66 รูป แผนกบาลี ประโยค 1-2, ประโยค ป.ธ.3 และประโยค ป.ธ. 4

จำนวน 61 รูป โดยมี พระอธิการสมพร ยโสธโร (พระครูสังฆรักษ์สมพร ยโสธโร ปัจจุบัน) เป็นเจ้าสำนัก และมี พระมหาเพชร วชิรเมธี ป.ธ. 5, พธ.บ. เป็นครูใหญ่

ปี พุทธศักราช 2536 ได้เปิดสาขาแห่งที่ 2 ที่วัดท่าราชธุรี บ้านดงพอง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เปิดสอนแผนกนักธรรมและแผนกบาลีโดยมีนักเรียนแผนก นักธรรม 47 รูป มีนักเรียนแผนกบาลีประโยค 1-2, ประโยค ป.ธ.3 และประโยค ป.ธ. 4 จำนวน 57รูป โดยมี พระมหาประทีป สญฺญโม ป.ธ. 7, พธ.บ. เป็นเจ้าสำนักและครูใหญ่

ปีการศึกษา 2537 เมื่อสำนักศาสนศึกษาวัดธาตุได้ขยายสาขาออกไป 2 แห่ง เริ่มประสบกับปัญหาในด้านการบริหารงาน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากงบประมาณที่มีอย่างจำกัดค่าจ้างค่าใช้จ่ายในสำนักส่วนกลางก็ไม่เพียงพออยู่แล้ว ดังนั้น ทางสำนักศาสนศึกษาวัดธาตุจึงได้ยุบเลิกสาขาวัดท่าราชธุรี บ้านดงพอง ตำบลศิลา โดยนำนักเรียนทั้งหมดเข้ามาสังกัดที่วัดธาตุและวัดม่วงศรี บ้านโนนม่วง

ปีพุทธศักราช 2537 คณะผู้บริหารโรงเรียนได้พิจารณาทบทวนถึงปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ โดยเฉพาะภายในโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงของสภาพปัจจุบันและความประสงค์ของผู้เรียนในระดับล่างสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน เพื่อวางรากฐานการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1- ม.3) จึงขออนุมัติเปิดสอนมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นอีกระดับหนึ่ง

ปีพุทธศักราช 2538 เปลี่ยนหลังคาอาคารเรียน ประตู หน้าต่าง เพดาน งบประมาณ 1,300,000 บาท

ปีพุทธศักราช 2545 สร้างอาคารที่พักพระภิกษุสามเณร “อาคารพระธรรมวิสุทธิจารย์” ครอบรอบ 60 ปี ก่อตั้งโรงเรียน” พร้อมด้วยห้องสมุด โรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา ด้วยงบประมาณจากผู้มีจิตศรัทธา 14,000,000 (สิบสี่ล้านบาท)

ปีพุทธศักราช 2552 สำนักศาสนศึกษาวัดธาตุ พระอารามหลวง ในโอกาสสอบบาลีสนามหลวงได้อันดับ 3 ของประเทศ ได้รับโล่และเงินรางวัล 150,000 บาท

ปีพุทธศักราช 2553 สร้างอาคารต่อเติมด้านหลังโรงเรียน ประกอบไปด้วยห้องคอมพิวเตอร์ ห้องปฐมพยาบาล ห้องน้ำ ลานเอนกประสงค์ สถานที่น้ำดื่ม งบประมาณ 1,600,000 บาท และจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อการเรียนการสอนจำนวน 45 เครื่อง งบประมาณ 590,000 บาท

ปีพุทธศักราช 2554-2555 พัฒนาระบบไฟฟ้าโดยรอบอาคารเรียน เป็นระบบไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ งบประมาณ 200,000 บาท จัดซื้อโต๊ะเก้าอี้ภายในโรงเรียน 300 ชุด งบประมาณ 350,000 บาท

ปีพุทธศักราช 2555 พัฒนาการใช้งานบริการห้องสมุดของโรงเรียน โดยจัดซื้อโปรแกรมคอมพิวเตอร์และหนังสือเข้าห้องสมุด งบประมาณ 200,000 บาท

ปีพุทธศักราช 2555 สำนักศาสนศึกษาวัดธาตุ พระอารามหลวง ในโอกาสสอบบาลีสนามหลวงได้อันดับ 1 ของหนตะวันออก ได้รับโล่ พดยศ และรางวัลจากแม่กองบาลีสนามหลวง 100,000 บาท สมเด็จพระสังฆราชฯ มอบเกียรติบัตร และรางวัล 200,000 บาท สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มอบรางวัลที่หนึ่งของหนตะวันออกและวัดพระธรรมกาย มอบโล่รางวัลสำนักเรียนดีเด่น ที่หนึ่งของหนตะวันออก

ปีพุทธศักราช 2556 พ่อชวด ชัยนิคม บริจาคที่ดินสร้างศูนย์ปฏิบัติธรรมวิสุทธาจารย์ (เหล่า สุมนมหาเถร) จำนวน 39 ไร่ โดยผู้อำนวยการโรงเรียน ดำเนินการก่อสร้าง เดือนพฤษภาคม 2556 ซื้อเพิ่มเติม 10 ไร่ จำนวน 300,000 บาท (ครั้งที่ 1) เป็นเงินบริจาคจากชาวบ้านหนองหลุบ ซื้อเพิ่มเติม (ครั้งที่ 2) จำนวน 4 ไร่ เป็นเงิน 1 ล้านบาท โดยได้รับบริจาคจากพระอาจารย์สำราญ ทุมมโร (หลวงพ่อกล้วย) วัดป่าธรรมอุทยาน ขอนแก่นและในปีนี้ได้บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จำนวน 100 รูป ระหว่างวันที่ 1-16 เมษายน 2557 และในเดือนพฤษภาคม 2557 หลวงพ่อกล้วยพร้อมคณะทายาทโยกา ได้สร้างพระพุทธรูป งบประมาณ 10 ล้านบาทถวายเป็นพุทธบูชา ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมวิสุทธาจารย์ ด้วย (พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์, 2558 : สัมภาษณ์)

เป้าหมาย

- 1) มุ่งปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2551 และตามความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น
- 2) มุ่งพัฒนาครูและนักเรียนให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา
- 3) มุ่งพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ
- 4) มุ่งเน้นให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ ค้นพบความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเอง
- 5) มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนทั้งนักเรียน บาลี และสามัญให้มีคุณลักษณะ ดี เก่ง และมีความสุข
- 6) มุ่งศึกษาวิชาพระปริยัติธรรมขั้นพื้นฐานให้สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมปัจจุบัน และปฏิบัติตามพระธรรมวินัย
- 7) มุ่งจัดระบบบริหารจัดการ การจัดอัตรากำลังเพื่อให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ

8) มุ่งพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (พระมหานฤฤทธิ์ นริศสุโร, 2558 : สัมภาษณ์)

นโยบายของโรงเรียน

- 1) ดำรงไว้ซึ่งพระสัทธรรมและความมั่นคงของพระพุทธศาสนา
- 2) ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพพระปริยัติธรรม ทั้งนักธรรม บาลี และสามัญศึกษา ให้เข้าถึงหลักธรรมทั้ง ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ
- 3) เปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่เยาวชนผู้มีจิตศรัทธา ได้เข้ามาบวชเรียนในพระพุทธศาสนาเพื่อเตรียมความพร้อมที่จะเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาหรือชั้นสูงขึ้นไป
- 4) พัฒนาส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมและวิชาการให้แก่พระภิกษุสามเณรผู้เป็นศาสนทายาทและเป็นกำลังสำคัญของชาติ ศาสนา
- 5) ปรับปรุงคุณภาพทางการศึกษาทั้งทาง โลกและทางธรรมให้มีมาตรฐานสูงทัดเทียมกับมาตรฐานระดับชาติ
- 6) เสริมสร้างคุณภาพผู้เรียนให้มีความรู้คู่คุณธรรม เป็นประโยชน์ต่อตนเองสังคมและประเทศชาติ

จุดมุ่งหมาย

การศึกษาตามหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเป็นการศึกษาที่มุ่งให้พระภิกษุสามเณรพัฒนาตน ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเป็นศาสนทายาทที่ดีและนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาตนเองและสังคมตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้มุ่งปลูกฝังให้พระภิกษุสามเณรมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) มีความรู้และทักษะในวิชาพระปริยัติธรรมและวิชาสามัญ
- 2) มีนิสัยใฝ่รู้ มีสมณะสัญญา เคารพเชื่อฟัง ปฏิบัติตามข้อบังคับและระเบียบสงฆ์
- 3) มีสุขภาพที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ
- 4) รู้จักรักษาศาสนสมบัติ อนุรักษ์ และเสริมสร้างสภาพแวดล้อม
- 5) มีความภูมิใจในความเป็นสมณะ จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และเลื่อมใสระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
- 6) มีความรู้คู่คุณธรรม ความคิดสร้างสรรค์ ปรับปรุงแนวทางปฏิบัติให้เกิดความเจริญแก่ตนเอง ชุมชนสังคมและประเทศชาติสืบไป (พระมหานฤฤทธิ์ นริศสุโร, 2558 : สัมภาษณ์)

2.5 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กรมการศาสนา (2538, หน้า 76) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ผลสรุป ดังนี้

1) ทศนะของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ผู้นำท้องถิ่นส่วนใหญ่เห็นด้วยในการที่พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนา และเห็นว่ารูปแบบการพัฒนาควรเป็นรูปคณะกรรมการที่มีประชาชนร่วมปรึกษาให้ความคิดเห็น โดยพระสงฆ์อยู่ในฐานะที่ปรึกษาโครงการ

2) ทศนะของชาวบ้านต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ชาวบ้านเห็นว่ามิใช่ประโยชน์ทำให้เกิดความสามัคคีและสร้างความเจริญแก่หมู่บ้าน และเห็นว่ารูปแบบการพัฒนาควรเป็นรูปคณะกรรมการมีพระสงฆ์เป็นที่ปรึกษาโครงการ

3) บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมพระสงฆ์มีบทบาทเป็นผู้นำและเป็นผู้ชี้แนะทุกอย่างในโครงการพัฒนา แม้จะมีรูปคณะกรรมการก็ตาม แต่ผลงานก็เป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้าน และโครงการจะแตกต่างกันตามท้องถิ่น

4) ผลกระทบต่อการพัฒนา ซึ่งมีพระภิกษุเข้าร่วมกิจกรรมพระสงฆ์ได้มีส่วนปรับปรุงการดำเนินชีวิต อบรมสั่งสอนให้มีธรรมะ ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม

5) ปัจจัยเกื้อหนุนการปฏิบัติงานของพระสงฆ์มีมูลนิธิองค์กรเอกชนทั้งในและต่างประเทศให้ความช่วยเหลือทั้งด้านการเงินและเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์และพอใจในการปฏิบัติงาน

6) อุปสรรคในการปฏิบัติงานมีหลายโครงการที่พระสงฆ์จัดตั้งและดำเนินการเองตามความคิดเห็นของท่าน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความรู้สึกว่าคุณไม่ได้มีส่วนเป็นเจ้าของโครงการจึงขาดความกระตือรือร้นที่ร่วมใจและร่วมงาน

วินัย เก่งสุวรรณ (2541, หน้า 88) ได้พูดถึงบทบาทของพระสงฆ์ทางสังคมสงเคราะห์ ที่ทำได้ดีที่สุดคือ บทบาททางด้านการศึกษา การสาธารณสุข การพัฒนาจิตใจของประชาชน การสงเคราะห์ทางจิต และการพัฒนาท้องถิ่น ดังนี้

1) บทบาทด้านการศึกษา วัดให้สถานที่สร้างเป็นโรงเรียนและอาคารเรียน พระเป็นผู้สอนและอบรมเยาวชนให้รู้หนังสือ ให้เป็นผู้มีศีลธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม อนุเคราะห์การจัดตั้งโรงเรียนสอนเด็กก่อนวัยเรียน ชักชวนชาวบ้านให้สนับสนุนการศึกษาและอุปกรณ์การเรียน

2) บทบาทด้านการสาธารณสุข พระสงฆ์ทั้งในอดีตและปัจจุบันให้การรักษาพยาบาลแก่ชาวบ้านในทุกระดับความเจ็บป่วย โรคบางโรคหายด้วยแรงศรัทธาที่ผู้ป่วยมีต่อพระสงฆ์

3) บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจของประชาชน พระสงฆ์ให้ธรรมทานแก่ประชาชน จิตใจที่พัฒนาแล้วจะไม่วุ่นวายจะเข้าใจในความหมายของคำว่า ธรรมย่อมคุ้มครองผู้ประพฤติธรรม นอกจากนี้การสอนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ก็สามารถช่วยให้เกิดความสงบทางจิตใจได้มาก

4) บทบาทด้านสงเคราะห์ทางจิต ด้านนี้พระสงฆ์มีบทบาทและมีส่วนช่วยสุขภาพจิตแก่ประชาชนได้มาก งานสังคมสงเคราะห์ที่พระสงฆ์จะทำได้โดยตรง คืองานสงเคราะห์ทางจิตใจเป็นหลัก

5) บทบาทด้านการพัฒนาท้องถิ่น ในชนบทพระสงฆ์มีบทบาทมากในฐานะผู้นำด้านการเสนอแนวความคิดริเริ่มและระดมความร่วมมือของชาวบ้านในการพัฒนาต่าง ๆ พระสงฆ์เป็นผู้นำชุมชน งานพัฒนาต่าง ๆ ต้องอาศัยวัดและพระสงฆ์ วัดเป็นของประชาชนทั่วไป วัดเป็นสถานที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณีของชาวบ้าน พระภิกษุสามเณรในวัดมีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชนในการทำบุญบำเพ็ญกุศลทั้งที่บ้านและที่วัด

พระมหาสุทนต์ ปุลาสะเก (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทการพัฒนาของพระนิภากรโสภณ (ไกร ฐานิสฺสโร) วัดหนองกัลล ตำบลหนองกัลล อำเภอนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า บทบาทของพระนิภากรโสภณ (ไกร ฐานิสฺสโร) ได้แก่ บทบาทเป็นผู้นำพาชาวบ้าน บทบาทกระตุ้น ปลุกฝังจิตสำนึก บทบาทส่งเสริมสนับสนุน บทบาทเป็นแบบอย่าง บทบาทให้คำแนะนำ คำปรึกษา บทบาทการรักษาป่าสาธารณะประโยชน์ บทบาทการฟื้นฟู บทบาทการประสานความร่วมมือร่วมใจและบทบาทให้ความรู้

ไอศูรย์ อินทร์เพชร (2554 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี พระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺณโชโต) พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมนั้น พระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับสังคมโดยใช้หลักศาสนาช่วยวางรากฐานความเจริญแก่สังคมในด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณสุข และการพัฒนาสังคมสงเคราะห์ เพื่อช่วยส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นมั่นคงแก่สังคม ส่งเสริมให้ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อมุ่งให้คนที่อยู่ร่วมกันในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ อันจะทำให้การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองและสงบสุข

บทบาทการพัฒนาสังคมตามแนวพระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺณโชโต) ท่านเป็นแบบอย่างที่ดี เครื่องจักรระเบียบวินัย วางระเบียบแบบแผน ข้อวัตรไว้อย่างเคร่งครัด ทั้งได้ดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ด้วยความวิริยะ อุตสาหะ เสียสละ โดยมุ่งหวังให้เกิดประโยชน์แก่คณะสงฆ์และสาธารณชนทั้งในด้านการปกครอง การเผยแผ่ การศึกษา การสาธารณสุข การสาธารณสุขสงเคราะห์ ปราบกฏประจักษ์เป็นผลงานสืบมา

การประยุกต์แนวคิดในการพัฒนาสังคมของพระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺเฑโฆโต) พบว่า ท่านได้นำหลักธรรมมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม ด้านการปกครองท่านได้ปรับปรุงและประยุกต์หลักสัปปริสธรรม ๗ ได้อย่างเหมาะสม ด้านการศาสนศึกษาได้วางรากฐาน ของชีวิตโดยการประยุกต์หลักไตรสิกขาซึ่งเป็นกระบวนการศึกษาเพื่อการดำรงชีวิตให้ถูกต้อง ด้านการเผยแผ่ได้ประยุกต์แนวคิดจากหลายทฤษฎีมาใช้กับประชาชนอย่างมีผลสำเร็จ ด้านการสาธารณูปการ ท่านได้พัฒนาทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนได้อย่างเหมาะสม ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ท่านได้ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ สงเคราะห์สังคมเพื่อให้ได้รับประโยชน์และความสุขอย่างแท้จริง

จุไรรัตน์ บุญที่สุด (2556 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมกรณีศึกษาพระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) วัดมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า

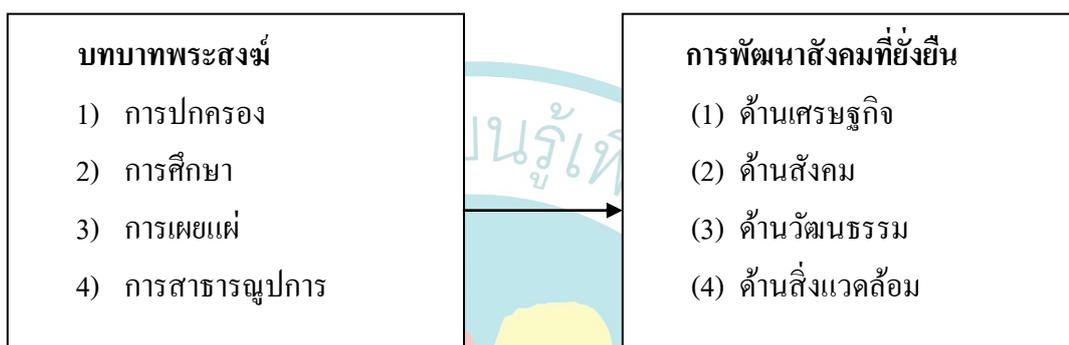
1) พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) มีบทบาทในการพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ นั้น เพราะพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับสังคม โดยใช้หลักศาสนาช่วยวางรากฐานความเจริญแก่สังคมซึ่งท่านได้พัฒนาในด้านการปกครอง การศึกษา การสงเคราะห์ การสาธารณูปการ สาธารณะสงเคราะห์ และด้านการเผยแผ่พระศาสนา เพื่อช่วยส่งเสริมให้สังคมปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา

2) พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) มีการประยุกต์แนวคิดในการพัฒนาสังคมพบว่าท่านได้นำหลักธรรมมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านการปกครองได้อย่างเหมาะสมในการได้ปกครองคณะสงฆ์ตามระเบียบของมหาเถรสมาคม โดยถือพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ ด้านการศึกษาได้วางรากฐานโดยส่งเสริมการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม ทั้งแผนกธรรม-บาลี แผนกสามัญศึกษาและระดับอุดมศึกษาโดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมชั้น ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ทำการเผยแผ่หลักธรรม คำสอนของพระพุทธองค์ ด้วยการแสดง พระธรรมเทศนาในวาระโอกาสและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและมีการจัดตั้งหน่วยและบุคลากรในการเผยแผ่โดยเฉพาะ เช่นงานพระธรรมทูต ให้การอบรมประชาชนในแต่ละโอกาส ด้านการสาธารณูปการ ท่านได้ดำเนินการสนับสนุนการก่อสร้างถาวรวัตถุและบูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะต่างๆ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ท่านได้ให้การสนับสนุนการก่อสร้าง

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นกรอบทฤษฎีในการดำเนินการวิจัย ทั้งในด้านองค์ความรู้ที่เป็นฐานความคิดในการวิจัย และกรอบแนวทางการวิจัยตลอดขั้นตอนในการปฏิบัติของผู้วิจัย

2.6 กรอบความคิดในการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน : กรณีศึกษาพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปุสุโต) ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จึงนำมากำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ในครั้งนี้ ดังนี้

ภาพที่ 2.1 กรอบความคิดในการวิจัย

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน : กรณีศึกษาพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต) ในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาภาคสนามเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาถึงบทบาทด้านการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ โดยมีขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

3.1 รูปแบบในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน : กรณีศึกษาพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต) เป็นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงชาติพันธุ์พรรณนา

3.2 กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ 2) กลุ่มผู้ใกล้ชิดที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการพัฒนาสังคมของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ โดยตรง ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ จำนวน 3 ราย 3) ผู้นำชุมชน จำนวน 1 ราย ผู้สูงอายุ ญาติหรือคนสนิท จำนวน 1 ราย และ 4) กลุ่มชาวบ้านในชุมชนผู้ที่เคยร่วมงานพัฒนาสังคมหรือได้รับผลจากการพัฒนาสังคมของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ จำนวน 3 ราย รวมทั้งสิ้นจำนวน 9 ราย โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากความใกล้ชิดและเป็นผู้ร่วมงานพัฒนากับพระครูวิสุทธิวัฒน์

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interviews) โดยสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต) จำนวน 9 ราย

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบรวบรวม การวิจารณ์และข้อเสนอแนะ โดยการจดบันทึกลงในแบบวิจารณ์และข้อเสนอแนะ และทำการ บันทึกภาพ บันทึกเสียงทุกเนื้อหา และทำการสังเคราะห์ข้อมูลจากการวิจารณ์และข้อเสนอแนะจาก การถอดข้อความ เพื่อนำมาเทียบเคียงกับบริบทของการวิจัย และปรับปรุงรูปแบบตามการวิจารณ์ และข้อเสนอแนะ

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยมีวิธีการเก็บข้อมูลการวิจัย โดยการรวบรวมเอกสาร ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจาก หนังสือ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม และผู้วิจัย ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยข้อมูลการสัมภาษณ์ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์และข้อเสนอแนะที่ได้ จากการถอดข้อความ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล จัดระบบข้อมูล โดยแยกประเด็นตามขอบเขตด้านเนื้อหา และวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด โดยแยก ประเด็นตามขอบเขตด้านเนื้อหา ด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

3.5 สถานที่ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกพื้นที่แบบเจาะจง คือ กลุ่มพระสงฆ์ในวัดธาตุพระอาราม หลวง และประชาชนผู้ใกล้ชิดพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ในชุมชนเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

3.6 ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการทำการวิจัยครั้งนี้ เริ่มเดือน ตุลาคม 2557 ถึง ตุลาคม 2558 เป็น ระยะเวลา 11 เดือน

3.7 ปฏิทินการปฏิบัติงาน

การดำเนินการทำการวิจัยครั้งนี้ มีปฏิทินการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ตารางที่ 1 ปฏิทินการดำเนินการวิจัย

ระยะเวลา	กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ
ตุลาคม 2557- กุมภาพันธ์ 2558	การเก็บรวบรวมข้อมูล ศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากตำรา เอกสาร งานวิจัย และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต	ผู้วิจัย
มีนาคม-พฤษภาคม 2558	กำหนดขอบข่ายเนื้อหาสาระของเครื่องมือให้ตรงตามวัตถุประสงค์ ยกร่างแบบสัมภาษณ์ ตามขอบข่ายที่กำหนด เสนอร่างแบบสัมภาษณ์ ให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณา และให้ข้อเสนอแนะนำไปแก้ไขปรับปรุง	ผู้วิจัย อาจารย์ที่ ปรึกษา งานวิจัย
มิถุนายน – สิงหาคม 2558	การลงพื้นที่พบคนใกล้ชิด และกับกลุ่มชาวบ้านในชุมชนผู้ที่เกี่ยวข้องงานพัฒนาสังคม หรือได้รับผลจากการพัฒนาสังคมของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเรณู ปสุโต) โดยการลงดำเนินการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติและสภาพทั่วไปของชุมชนและข้อมูลเกี่ยวกับผลงานต่างๆของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูล ศึกษาและพรรณนาบรรยาย	ผู้วิจัย
พฤศจิกายน 2558	นำเสนอผลการวิจัย	ผู้วิจัย

บทที่ 4 ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน : กรณีศึกษาพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต) ในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาภาคสนามเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาถึงบทบาทด้านการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ โดยมีผลการศึกษตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

4.1 ประวัติ แนวคิดของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต)

4.1.1 ประวัติพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์

พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต) เดิมชื่อ จำเริญ นามสกุล ปะการะโพธิ์ เกิดเมื่อวันที่ 18 เดือนกันยายน พ.ศ. 2501 ณ บ้านเลขที่ 3 หมู่ที่ 9 บ้านหนองโดน ตำบลโนนตูม อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา บิดาชื่อ คุณพ่อทัศน์ ปะการะโพธิ์ มารดาชื่อ คุณแม่จันทร์ ปะการะโพธิ์ พ.ศ. 2511 จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านหนองโดน ตำบลโนนตูม อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา ในปีพุทธศักราช 2511 หลังจากนั้นในปี พุทธศักราช 2513 ได้ศึกษาต่อจนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่โรงเรียนสาทร้ายวิทยาคม ตำบลสาทร้าย อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา

วันที่ 10 เดือนมิถุนายน พ.ศ.2522 ได้อุปสมบท ณ วัดธาตุ พระอารามหลวง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยมีพระเทพมงคลเมธีเป็นพระอุปัชฌาย์ พระพุทธิสารสุธีเป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระครูประสาธน์ปริยัตติกิจ เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้รับ ฉายา ปสุโต ปัจจุบันมีอายุ 57 ปี พรรษา 37 โดยมีวิทยฐานะนักธรรมชั้นเอกเปรียญธรรม 6 ประโยค การศึกษาจบจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ระดับปริญญาโท การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา จากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ พระอารามหลวง ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดธาตุ พระอารามหลวง เจ้าคณะตำบลในเมือง เขต 2 เลขานุการกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7 และประธานมูลนิธิเกิด แก่ เจ็บ ตาย จังหวัดขอนแก่น โดยมีประวัติการทำงานครั้งแรกในปี พุทธศักราช 2527 เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกนักธรรม วัดธาตุ พระอารามหลวง จังหวัดขอนแก่น ต่อมาในปี พุทธศักราช 2529 ดำรงตำแหน่งเลขานุการสำนักเรียนวัดธาตุ พระอารามหลวง จังหวัดขอนแก่น พุทธศักราช 2530 เป็น

พระปริยัตินิเทศจังหวัดขอนแก่น พุทธศักราช 2536 ดำรงตำแหน่งครูใหญ่โรงเรียนวิเวกธรรม
ประสิทธิ์วิทยา วิชาตุ จนเปลี่ยนตำแหน่งจากครูใหญ่เป็นตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนวิเวกธรรม
ประสิทธิ์วิทยา ในปี พุทธศักราช 2541 ต่อมาในปี พุทธศักราช 2546-2551 ดำรงตำแหน่งกรรมการ
และเลขานุการบริหารจังหวัดขอนแก่น ตำแหน่งเลขานุการกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนก
สามัญศึกษากลุ่มที่ 7 และเป็นประธานมูลนิธิ เกิด แก่ เจ็บ ตาย จังหวัดขอนแก่น ตามลำดับ

สมณศักดิ์และตำแหน่งทางคณะสงฆ์ ซึ่งในปี พุทธศักราช 2549 ได้รับสมณศักดิ์เป็น
พระครูฐานานุกรมพระราชกณะชั้นธรรมที่ พระครูปลัดวิสุทธิวัฒน์ ฐานานุกรมใน พระธรรมวิ
สุทธาจารย์ ในปีถัด ได้ดำรงตำแหน่งเป็น ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วิชาตุ พระอารามหลวง จังหวัด
ขอนแก่น หลังจากนั้นอีกไม่นาน ปี พุทธศักราช 2552 ได้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะตำบลในเมือง
เขต 2 จังหวัดขอนแก่น และได้รับพระราชทานแต่งตั้งเป็นพระครูสัญญาบัตรผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระ
อารามหลวงชั้นพิเศษที่พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ตามลำดับ ซึ่งเป็นสมณศักดิ์และตำแหน่งทางคณะ
สงฆ์ของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์

ประวัติการพัฒนา พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ได้ผ่านการผ่านการอบรมหลักสูตรผู้บริหาร
โรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดนครปฐม ในปี พุทธศักราช 2537 ผ่านการอบรมหลักสูตรผู้บริหาร
โรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดขอนแก่น ในปีพุทธศักราช 2540 หลังจากนั้นได้เข้ารับการการ
อบรมเชิงปฏิบัติการ การเขียน โครงการและจัดทำแผนสะสมงาน จังหวัดขอนแก่น การสัมมนา
ศักยภาพผู้บริหาร จังหวัดขอนแก่น การอบรมเชิงปฏิบัติการประกันคุณภาพการศึกษา จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา การสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่องวิจัยในชั้นเรียน จังหวัดขอนแก่น ผ่านการเป็นผู้
ประเมินภายในโดยต้นสังกัดจังหวัดเชียงใหม่ และในปีพุทธศักราช 2551 ผ่านหลักสูตร นักบริหาร
การศึกษามีอาชีพ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

รางวัลและผลงานที่พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ได้รับ ซึ่งในปี พุทธศักราช 2544 ได้รับ
รางวัลด้านการศึกษาพระปริยัติธรรม 3 รางวัล คือ 1) รางวัลเสมาธรรมจักร สาขาการจัดการศึกษา
พระปริยัติธรรม 2) โล่รางวัลประกาศเกียรติคุณการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี
จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ 3) โล่เกียรติคุณผู้ทำคุณประโยชน์ประเภท
ส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนา สาขาการศึกษาพระปริยัติธรรม กองพุทธศาสนศึกษา ในปี
พุทธศักราช 2545 ได้รับมอบเป็นประธานดำเนินงานโครงการก่อสร้างอาคารพระธรรมวิสุทธาจารย์
วิชาตุ พระอารามหลวง จังหวัดขอนแก่น ในระหว่างปีพุทธศักราช 2547-2557 ได้รับโล่เกียรติคุณ
ผู้บริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาตัวอย่าง จากกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม
กลุ่มที่ 7 ได้รับใบเกียรติบัตรครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาดีเด่น ได้รับเกียรติบัตร ด้าน
การส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม สถาบันพระพิมลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย ได้รับโล่รางวัลผู้บริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญคดีเด่น ปีการศึกษา 2557 กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในปีพุทธศักราช 2558 ได้รับโล่รางวัลคนดีของแผ่นดิน สาขาผู้แทนพระพุทธศาสนาดีเด่น โดยมูลนิธิธรรมลักษณะศิลา และได้รับโล่รางวัลสิงห์ทองสมเด็จพระญาณสังวรฯ สาขาผู้บริหารและนักพัฒนาองค์กรดีเด่นแห่งปี โดย สว.นท (สมัชชานักจัดรายการข่าววิทยุโทรทัศน์หนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย) ซึ่งเป็นผลงานที่ประทับใจของพระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์ในปัจจุบันนี้ และผลงานที่ทำให้มีกำลังใจในการพัฒนาการศึกษาต่อไป

ในขณะที่เกี่ยวกับพระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์ยังได้มีโอกาสได้ไปเผยแพร่ธรรมะให้กับญาติโยมต่างประเทศ พร้อมทั้งไปศึกษาดูงานในประเทศต่าง เช่น ปีพุทธศักราช 2549 ประเทศอินเดีย เนปาล ปีพุทธศักราช 2552 ประเทศสหรัฐอเมริกา และในปีพุทธศักราช 2554 ประเทศเวียดนาม ประเทศจีน ทวีปยุโรปอีกด้วย (พระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์, 2558 : สัมภาษณ์)

4.2 แนวคิดของพระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์ (เจ้าริ้ว ปสุโต)

แนวคิดของพระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์จากการศึกษาค้นคว้าของผู้ศึกษาพบว่า พระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์มีแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะด้านสาธารณะสงเคราะห์ ประกอบด้วยด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการและด้านสาธารณะสงเคราะห์ ในตำแหน่งด้านการปกครองท่านได้เป็นเจ้าของคณะตำบลในเมืองเขต 2 และเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธาตุ พระอารามหลวง ตลอดเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ พระอารามหลวง ท่านได้ปฏิบัติงานและมีแนวคิดที่ วัดโคก พระภิกษุ-สามเณรที่อยู่ภายใต้การปกครองของท่านเกิดมีปัญหา ท่านจะลงไปให้ความช่วยเหลือด้วยความเมตตาอย่างยิ่งแก่ผู้อยู่ภายใต้การปกครอง สอบถามถึงการเป็นอยู่ของพระภิกษุ-สามเณรภายในวัดต่างๆ ตลอดจนท่านจะให้ความสำคัญต่อการอุปถัมภ์ ค้ำชูพระภิกษุ-สามเณร โดยให้การช่วยเหลือเรื่องทุนการศึกษา ซึ่งท่านเองจัดให้ทุนการศึกษาปีการศึกษาละ 2 ครั้ง ซึ่งตรงกับวันที่ 13 มิถุนายน ของทุกปีเป็นวันคล้ายวันก่อตั้งของโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ พระอารามหลวง และวันที่ 10 ธันวาคม ซึ่งตรงกับวันรัฐธรรมนูญไทย โดยให้นักเรียนได้เรียนรู้ถึงการมีรัฐธรรมนูญในการปกครองประเทศไปในตัวด้วยในการปกครองหมู่มาซึ่งต่างวัย ต่างฐานะ ต่างการอบรมที่เข้ามาอยู่ร่วมกันในสถานที่เดียวกัน จึงจำเป็นที่ต้องมีหลักในการปกครองคน นอกจากจะยึดตามกฎระเบียบของมหาเถรสมาคมและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์แล้ว ท่านยังได้ใช้ความรู้ ความสามารถและหลักการปกครองในการปกครองคนเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบ เกิดความเคารพในตัวบุคคลอีกด้วย (พระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์, 2558 : สัมภาษณ์)

นอกจากการบริหารงานด้านการปกครองที่เป็นระบบแล้ว ท่านยังจะต้องใช้คุณธรรมเข้าหนุนนำควบคู่กันไปด้วยจึงจะทำให้งานดำเนินไปด้วยดีและต้องไม่มีระบบพรรคพวก โดยใช้หลักคุณธรรม ได้แก่ ซื่อสัตย์ ขยัน อดทน ในการปกครอง (พระมหานฤฤทธิ์ นริสุโธ, 2558 : สัมภาษณ์) ดังนั้นหน้าที่ในการปกครองของพระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์ ที่ยึดมั่นในระบบธรรมาธิปไตยโดยมีวิธีการยึดถือเอาเสียงข้างมากและความถูกต้องชอบธรรมตามเหตุผล เอาใจใส่ในวัตรอย่างเคร่งครัด แต่บางครั้งก็มีปัญหาอุปสรรคในการปกครอง เนื่องจากพระภิกษุ-สามเณรผู้อยู่ภายใต้บังคับบัญชาบางรูปมีทิฐิอย่างมาก บางรูปก็มีน้อย ซึ่งท่านก็แก้ไขสถานการณ์ที่ยุ่งยากให้รู้จักออมชอมและปรับทัศนคติที่ไม่ดีต่อให้มีความรู้สึกดีและมีเหตุผลต่อกัน จึงทำให้ผู้อยู่ภายใต้การปกครองรู้จักสามัคคีกันและช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้ยุติลงด้วยดี (สมภวน จันทรหนู, 2558 : สัมภาษณ์)

แนวคิดด้านการศึกษา พระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์ได้ตั้งปณิธานไว้ว่า จะพยายามส่งเสริมการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด เนื่องจากท่านเดิมเป็นเด็กบ้านนอกออกมาต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งข้าวของเงินทอง แต่สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ การได้รับการศึกษาที่ดี เพราะการศึกษาเป็นฐานของชีวิต การศึกษาทำให้คนเป็นคนได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งในขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ พระอารามหลวง ในปีพุทธศักราช 2537 ท่านได้ผลักดันให้มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเกิดขึ้นในโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา และได้ดำเนินการเรียนการสอนจนมาถึงทุกวันนี้ ซึ่งการศึกษาพระปริยัติธรรมได้แบ่งออกเป็น 3 แผนก ได้แก่ แผนกนักธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา ซึ่งแนวคิดของท่านอีกประการหนึ่ง คือ อยากให้พระภิกษุ-สามเณรเป็นผู้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไปด้วย ซึ่งเห็นได้จากผลงานที่ผ่านมาในการดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ พระอารามหลวง (พระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์, 2558 : สัมภาษณ์)

แนวคิดในการเผยแผ่ของพระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์โดยทั่วไปมี 2 ลักษณะ คือ 1) การเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา และ 2) การเป็นผู้นำหลักธรรมของพระพุทธองค์ออกไปอบรม แนะนำประชาชนให้ประพฤติและปฏิบัติตาม ตลอดจนเป็นผู้ให้ธรรมทาน ท่านยังกล่าวเสมอว่า การเผยแผ่ศาสนาเป็นงานหลักของพระภิกษุ-สามเณรต่อประชาชนชาวไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา แต่ท่านยังมีการศึกษา มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่เป็นเครื่องมืออย่างดีที่จะเข้าถึงประชาชน โดยการจัดโครงการธรรมสัญจรในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา ฝึกพระภิกษุ-สามเณรให้เป็นผู้มีวาทีศิลป์ในการพูดคุย เทศนาธรรมกับนักเรียนและญาติโยมมาโดยตลอด มีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์และเป็นการประชาสัมพันธ์โรงเรียนไปในตัวอีกด้วย (ดาว ดอกจริง, 2558 : สัมภาษณ์) และยังมีโครงการกองทุนภัตตาหารสำหรับพระภิกษุ-สามเณร โดยมีญาติโยมที่ต้องการ

ทำบุญวันคล้ายวันเกิดเพียงแค่ปวารณาตนเป็นเจ้าของภาพเท่านั้นเอง ทางวัดเองจะดำเนินการทุกอย่าง ซึ่งกิจกรรมครั้งนี้พระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์เองยังได้เผยแผ่หลักธรรมคำสอนในเรื่องของความกตัญญู กตเวทิต่อบุพการีชนให้กับบุตรหลานได้แสดงต่อพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย อีกด้วย (พระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์, 2558 : สัมภาษณ์) ปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่ท่านกล่าวว่าส่วนมากไม่ค่อยมีปัญหาเท่าไร หนักอย่างหนักคือการใช้สื่อในการเผยแผ่มากกว่า นอกจากนี้ก็ดำเนินด้วยดีมาตลอด (พร ปุ่งโพธิ์, 2558 : สัมภาษณ์)

แนวความคิดด้านสาธารณูปการ พระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์เริ่มมีบทบาททางด้านนี้เมื่อท่านเข้ามาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ พระอารามหลวง ในช่วงปีพุทธศักราช 2536 เป็นต้นมา เห็นได้ชัดเจนเมื่อท่านได้ก่อสร้างอาคารพระธรรมวิสุทธิธารจารย์ให้เป็นกุฏิพำนักของพระภิกษุ-สามเณรที่เข้ามาศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนได้สร้างห้องสมุด สร้างห้องคอมพิวเตอร์ (เดิมศักดิ์ เดชโบราณ, 2558 : สัมภาษณ์) โดยแนวคิดของท่านเพื่อเป็นสถานที่สัปปายะที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของพระภิกษุสามเณร และในปีพุทธศักราช 2554-2558 ท่านยังได้รับมอบหมายจากเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น และคณะสงฆ์ของวัดธาตุ พระอารามหลวง ให้เป็นผู้ดำเนินการศูนย์ปฏิบัติธรรมวิสุทธิธารจารย์ ซึ่งท่านได้ดำเนินการก่อสร้าง ทำแบบแปลนวางแผนเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส ให้มีความเป็นสัดส่วน เป็นระเบียบระบบ เป็นสถานที่สัปปายะจนเป็นศูนย์ปฏิบัติที่พร้อมจะดำเนินการให้หน่วยงาน องค์กร นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไปได้เข้าไปใช้สอย ประพฤติปฏิบัติธรรมอีกด้วย ปัญหาและอุปสรรคในด้านสาธารณูปการนั้นท่านบอกว่า ช่วงแรกเริ่มก่อสร้างอาคารพระธรรมวิสุทธิธารจารย์ เป็นงานใหญ่มาก และเป็นงานหนัก เนื่องจากงบประมาณจำเป็นต้องขอจากศรัทธาญาติโยม ซึ่งในช่วงแรกไม่ค่อยรู้จักญาติโยมมากเหมือนทุกวันนี้ แต่เพราะบุญบารมีพระเดชพระคุณหลวงปู่พระธรรมวิสุทธิธารจารย์ (हेล่ว สุมนนมหาเถระ) อดีตเจ้าอาวาสวัดธาตุ พระอารามหลวง และพระเดชพระคุณหลวงปู่องค์อื่น ที่ท่านได้ก่อสร้างหลักปักฐาน ได้สร้างบารมีให้ท่านเองได้พึ่งพามาจนทุกวันนี้ จนทำให้ปัญหาอุปสรรคน้อยใหญ่ค่อยๆ คลายออกไป ทุกวันนี้ยังสามารถพึ่งพาศรัทธาญาติโยมและหน่วยงาน องค์กรต่างๆ พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดทุกเมื่อด้วย (พระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์, 2558 : สัมภาษณ์)

แนวความคิดด้านสาธารณะสงเคราะห์ เนื่องจากพระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์เป็นเด็กบ้านนอกคอกนา เข้ามาสู่ร่มผ้ากาสาวพัสตร์ และได้ตั้งปณิธานกับตนเองว่า สักวันหนึ่งเมื่อตนเองมีเพียงพอแล้วจะได้สงเคราะห์บ้าน วัด โรงเรียนต่อไป ประกอบกับตัวตนของท่านเองเป็นพระภิกษุที่มุ่งมานะพากเพียรเพื่อให้ไปสู่จุดมุ่งหมายให้ได้ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ปรากฏผู้เฒ่าผู้แก่ ตลอดจนหลวงปู่หลวงปู่ให้ความเอ็นดูและไว้วางใจอยู่เรื่อยมา โดยที่ท่านเองจะขอความร่วมมือในการจัดกฐิน ผ้าป่า เพื่อปรับปรุงปฏิสังขรณ์ การก่อสร้างกุฏิ ศูนย์ปฏิบัติธรรม กองทุนการศึกษา การซ่อมแซมห้องสมุด

เป็นต้น ซึ่งหน่วยงาน องค์กรต่างๆ หรือบุคคลทั่วไป ได้ช่วยเหลืออยู่เรื่อยมาจนถึงทุกวันนี้ (พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์, 2558 : สัมภาษณ์)

4.3 บทบาทการพัฒนาสังคมของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต)

พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์เป็นพระเถระรูปหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการเป็นผู้นำองค์กรสงฆ์ใน ท่านเป็นพระนักการศึกษาและเป็นพระนักพัฒนาที่มีความสามารถ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ การสนทนาและการศึกษาจากผลงาน ทำให้ทราบถึงบทบาทของท่านในเรื่องต่างๆ ต่อไปนี้

4.3.1 บทบาทการสงเคราะห์ด้านปกครอง

การบริหารการปกครองของผู้ครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ซึ่งได้มีส่วนรับผิดชอบด้านการปกครอง 2 ส่วน คือ 1) เจ้าคณะตำบลในเมือง เขต 2 และ 2) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธาตุ พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งท่านจะมีหลักธรรมของนักปกครอง 3 อย่าง คือ 1) ครองตน โดยยึดหลักที่ว่าต้องรู้จักยับยั้ง ไม่ให้ถลันไปทำความชั่ว พยายามถอนตนออกจากความชั่วให้ได้ และให้คิดต้องรู้จักละอายใจตนเองและยอมรับบุคคลที่มีความก้าวหน้าเป็นตัวอย่าง 2) ครองคน โดยใช้หลักธรรม คือ พรหมวิหาร 4 สังคหธรรม 4 3) ครองงาน โดยใช้หลักธรรม คือ อิทธิบาท 4 มีความขยัน มีมิตรดี ใช้จ่ายอย่างเหมาะสม รวมทั้งต้องมีสัมมาอาชีพะ จากการใช้หลักธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ โดยพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ต้องปกครองตนเองให้ได้ก่อน โดยให้มีคุณวุฒิ คุณภาพ ความสามารถและคุณธรรมเป็นเครื่องครองตน หลักความเป็นจริงแล้วการปกครองคนต้องมีคุณธรรม 4 ประการ คือ พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ตลอดจนการปกครองหมู่คณะ ต้องมีการกระจายอำนาจแก่ผู้อยู่ภายใต้การปกครอง ยอมรับฟังความคิดเห็นของหมู่คณะ (บรรจง คำยา, 2558 : สัมภาษณ์)

4.3.2 บทบาทการสงเคราะห์ด้านการศึกษา

พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ มีแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาที่ว่า รากฐานของชีวิต คือ การศึกษา ซึ่งท่านเองดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ โรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งหลักสูตรที่เปิด แบ่งออกเป็น 3 แผนก ได้แก่ 1) แผนกนักธรรม เปิดสอนนักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก 2) แผนกบาลี เปิดสอนประโยค 1-2 ถึงเปรียญธรรม 9 ประโยค และ 3) แผนกสามัญศึกษา เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 เวลาทำการสอนเริ่มตั้งแต่ 08.00 น. ถึง 18.00 น. วันจันทร์ถึงวันเสาร์ ส่วนวันอาทิตย์จัดกิจกรรมพิเศษและกิจกรรมเสริมหลักสูตร ซึ่งโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา อยู่ในสังกัดกองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และอยู่ในการควบคุมของกลุ่ม

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7 ประกอบด้วย จังหวัดขอนแก่น จำนวน 27 โรงเรียน จังหวัดเลย จำนวน 14 โรงเรียน จังหวัดหนองบัวลำภู จำนวน 6 โรงเรียน ในขณะเดียวกัน ยังอยู่ในเขตบริการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 เนื่องจากนักเรียนที่เข้ามาศึกษา ในสำนักเรียน โรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา เป็นพระภิกษุ-สามเณร จึงไม่จำกัดนักเรียนเฉพาะ ในเขตพื้นที่การศึกษาเท่านั้น นักเรียนได้เดินทางมาศึกษามาจากหลายจังหวัดแต่นักเรียนส่วนมาก จะอยู่ในเขตจังหวัดขอนแก่น (พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์, 2558 : สัมภาษณ์)

จากการศึกษาบทบาทของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ด้านการศึกษา พบว่า พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ มีพื้นฐานเดิมเป็นลูกชาวบ้านชนบท เดิมโตมาจากท้องไร่ท้องนา และอาศัยในชนบท ได้ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับญาติพี่น้องของท่านมาตลอด ทำให้ท่านได้รับรู้ถึงความเดือนร้อน ความยากจน การเอารัดเอาเปรียบในรูปแบบต่างๆ ของชาวบ้าน ความไร้การศึกษาอันเป็นรากเหง้าของความด้อยพัฒนา ทำให้ท่านเองได้พยายามศึกษาหาความรู้ด้วยความวิริยะ อุตสาหะ จนสำเร็จเป็นพระเปรียญธรรม 6 ประโยค และในปีพุทธศักราช 2527 ท่านได้มีโอกาสเข้ามาทำงานในส่วนการศึกษาปริยัติธรรม โดยเริ่มจากเป็นครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกนักธรรม วัดธาตุ พระอารามหลวง ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการทำงานรับใช้พระพุทธศาสนา ด้านการศึกษา จนถึงปีพุทธศักราช 2541 ได้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ โรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ พระอารามหลวง

ภายใต้บารมีธรรมและอุดมการณ์ของพระเดชพระคุณหลวงปู่พระธรรมวิสุทธิจารย์ อดีตเจ้าสำนักศาสนศึกษาวัดธาตุ และพระเดชพระคุณพระเทพมงคลเมธี อดีตเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น ตลอดจนจนถึงคณะครูอาจารย์ ทำให้สถานศึกษาแห่งนี้คับแคบไปด้วยพระภิกษุหนุ่มและสามเณรน้อยผู้ใฝ่ใจการศึกษาได้สมัครเข้ามาเป็นจำนวนมากในแต่ละปี ทำให้วัดธาตุคับแคบแออัด และไม่สามารถสนองต่อความต้องการของพระภิกษุสามเณรได้ เพราะทางวัดไม่สามารถจัดหาสถานที่พักให้กับพระภิกษุสามเณร ได้อย่างทั่วถึง ด้วยความรักและความเป็นห่วงพระภิกษุสามเณร ผู้ได้ชื่อว่า ศาสนทายาทที่ใฝ่รู้ในการศึกษาเหล่านั้น ทางสำนักศาสนศึกษาวัดธาตุ จึงมีนโยบายที่จะขยายสาขา เพื่อรองรับกับจำนวนของพระภิกษุสามเณรเหล่านั้น (พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์, 2558 : สัมภาษณ์)

ปีพุทธศักราช 2534 คณะผู้บริหารโรงเรียนได้พิจารณาถึงปัญหาและอุปสรรคของการศึกษาของคณะสงฆ์ ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับสภาพของสังคมในปัจจุบันต่างกับการศึกษาของฝ่ายอาณาจักรที่พัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคม เพื่อจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับฝ่ายอาณาจักรและเพื่อยกระดับของการศึกษาของคณะสงฆ์ ดังนั้น คณะผู้บริหารการศึกษาของโรงเรียน จึงมีนันทานุมิตถ์จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญขึ้นมามากอีกแผนกหนึ่ง เพื่อเปิดการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-ม.6)

ปีพุทธศักราช 2535 ได้เปิดสาขาแรกที่วัดม่วงศรี บ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยเปิดสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกนักธรรมและแผนกบาลี มีพระภิกษุสามเณร เข้าศึกษาแผนกนักธรรม 66 รูป แผนกบาลี ประโยค 1-2, ประโยค ป.ธ.3 และประโยค ป.ธ. 4 จำนวน 61 รูป โดยมีพระอธิการสมพร ยโสธโร (พระครูสังฆรักษ์สมพร ยโสธโร ปัจจุบัน) เป็นเจ้าสำนัก และมีพระมหาเพชร วชิรเมธี ป.ธ. 5, พธ.บ. เป็นครูใหญ่

ต่อมาปีพุทธศักราช 2536 ได้เปิดสาขาแห่งที่ 2 ที่วัดท่าราชธุร์ บ้านดงพอง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เปิดสอนแผนกนักธรรมและแผนกบาลี โดยมีนักเรียนแผนกนักธรรม 47 รูป มีนักเรียนแผนกบาลีประโยค 1-2, ประโยค ป.ธ.3 และประโยค ป.ธ. 4 จำนวน 57 รูป โดยมีพระมหาประทีป สุนทรโม ป.ธ. 7, พธ.บ. เป็นเจ้าสำนักและครูใหญ่

ปีการศึกษา 2537 เมื่อสำนักศาสนศึกษาวัดธาตุ ได้ขยายสาขาออกไป 2 แห่ง เริ่มประสบกับปัญหาในด้านการบริหารงาน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากงบประมาณที่มีอย่างจำกัด ค่าใช้จ่ายในสำนักส่วนกลางก็ไม่เพียงพออยู่แล้ว ดังนั้น ทางสำนักศาสนศึกษาวัดธาตุ จึงได้ยุบเลิกสาขาวัดท่าราชธุร์ บ้านดงพอง ตำบลศิลา โดยนำนักเรียนทั้งหมดเข้ามาสังกัดที่วัดธาตุและวัดม่วงศรี บ้านโนนม่วง

ปีพุทธศักราช 2537 คณะผู้บริหาร โรงเรียนได้พิจารณาทบทวนถึงปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ โดยเฉพาะภายในโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงของสภาพปัจจุบันและความประสงค์ของผู้เรียนในระดับล่างสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน เพื่อวางรากฐานการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1- ม.3) จึงขออนุมัติเปิดสอนมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นอีกระดับหนึ่ง

ภายใต้การบริหารสถานศึกษาแห่งนี้ ท่านเองยัง ได้มีผลงานที่โดดเด่นที่นำพาการศึกษาแผนกบาลีให้มีชื่อเสียงเด่นดัง ซึ่งในปีพุทธศักราช 2538 สำนักเรียนวัดธาตุ พระอารามหลวง สอบไล่บาลีได้อันดับที่ 5 ของประเทศ และเป็นอันดับต้นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเลยทีเดียว จนทำให้ต้องมีการขยายสาขาโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา ออกเป็น 2 สาขา ได้แก่ สาขาวัดท่าราชธุร์ บ้านดงพอง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น และสาขาวัดม่วงศรี บ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เพื่อเป็นการกระจายพระภิกษุ-สามเณรให้มีที่พำนักอาศัยเอื้อต่อการเล่าเรียนหนังสือต่อไป และปีพุทธศักราช 2552 สำนักศาสนศึกษาวัดธาตุ พระอารามหลวง ในโอกาสสอบบาลีสนามหลวงได้อันดับ 3 ของประเทศ ได้รับโล่และเงินรางวัล 150,000 บาท และปีพุทธศักราช 2555 สำนักศาสนศึกษาวัดธาตุ พระอารามหลวง ในโอกาสสอบบาลีสนามหลวงได้อันดับ 1 ของหนตะวันออก ได้รับโล่ พัดยศ และรางวัลจากแม่กองบาลีสนามหลวง 100,000 บาท สมเด็จพระสังฆราชฯ มอบเกียรติบัตร และรางวัล 200,000 บาท สำนักงาน

พระพุทธศาสนาแห่งชาติ มอบรางวัลที่หนึ่งของหนวดวันออกและวัดพระธรรมกาย มอบโล่รางวัล
 สำนักเรียนดีเด่น ที่หนึ่งของหนวดวันออก เพราะในอดีตที่ผ่านโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา
 ถือเป็นสำนักเรียนต้นแบบในการผลิตภิกษุ-สามเณรให้เป็นเปรียญธรรม (มหา) ที่พระภิกษุ-สามเณร
 ทุกสารทิศ มุ่งเพื่อให้ได้เข้ามาศึกษาเล่าเรียนในสำนักแห่งนี้ โดยต้องมีการสอบเข้าและรับจำนวน
 จำกัดเท่านั้น เนื่องจากวัดธาตุ พระอารามหลวง มีกฎที่ไม่เพียงพอต่อการพำนักอาศัยของพระภิกษุ-
 สามเณรที่ต้องการเข้ามาศึกษาได้ (พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์, 2558 : สัมภาษณ์)

สิ่งสำคัญในการจัดการศึกษาของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ คือ ท่านเองเป็นผู้ที่ฝึกฝน
 การศึกษาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว กอรปกับเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์กับพระเถระ ภิกษุ-สามเณร ตลอดจน
 เป็นผู้ให้การบำรุงอุปถัมภ์ด้วยปัจจัย 4 จึงก่อให้เกิดการร่วมกลุ่มและการร่วมมือในกิจการด้าน
 การศึกษา ตลอดจนจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมให้พระภิกษุ-สามเณรแล้วส่งเสริมเยาวชนให้ได้รับ
 การศึกษาอบรมความรู้ด้านพระศาสนาอีกด้วย อีกทั้งยังสร้างกุฏิเป็นที่พำนักอาศัยให้กับนักเรียนที่
 ต้องเข้ามาเล่าเรียนที่โรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยาแห่งนี้ และพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์เองยังมี
 หลักธรรมในการบริหารโรงเรียนที่ยึดหลัก ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา จนนำไปสู่คำขวัญของ
 โรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ พระอารามหลวง ว่า “สอนปริยัติ มุ่งปฏิบัติ เสริมปฏิเวธ”
 และในปัจจุบันนี้ปัญหาอุปสรรคในการบริหารโรงเรียนของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ไม่ค่อยมี
 เท่าที่ควร แต่ส่วนมากจะเป็นเรื่องของจำนวนนักเรียนที่เข้ามาศึกษาเริ่มน้อยลงทุกที แต่ท่านเองก็ไม่
 ย่อท้อต่อปัญหาอุปสรรคดังกล่าว มีการเพิ่มโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนขึ้นทุกปี เพื่อที่จะ
 แสวงหาสามเณรมาเล่าเรียนศึกษาภาษาบาลีให้คงอยู่ต่อไปเรื่อยๆ ควบคู่กับการศึกษาแผนกอื่นๆ
 โดยท่านเองตั้งปณิธานไว้ว่า “ท่านจะไม่ให้การศึกษาบาลีหายไปจากโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์
 วิทยา วัดธาตุ พระอารามหลวงโดยเด็ดขาด” ซึ่งเป็นคำที่ผู้ศึกษาเองยังจดจำไม่เคยลืม โดยท่านให้
 เหตุผลว่า ภาษาบาลีเป็นภาษาที่เป็นพุทธพจน์ของพระพุทธเจ้า พวกเราเหล่าพุทธบุตรควรที่จะศึกษา
 ให้เข้าใจถ่องแท้ เพื่อที่จะได้รู้ธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ดียิ่งขึ้น และตัวท่านเองก็
 ยิ่งใหญ่มากจนถึงทุกวันนี้เพราะการศึกษามหาเป็นตัวเกื้อหนุน และเป็นปัจจัยสำคัญเลยทีเดียว (ดาว
 ดอกจริง, 2558 : สัมภาษณ์)

4.3.3 บทบาทการสงเคราะห์ด้านการเผยแผ่

พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ท่านเป็นพระที่มีวาทศิลป์ในการพูดให้ญาติโยมมีศรัทธาใน
 พระพุทธศาสนา ให้ความรู้ความเข้าใจแก่สาธุชนผู้สนใจคำสอนทางพระพุทธศาสนา ท่านมีความ
 อดทนในการเผยแผ่ธรรม ในการแสดงธรรมท่านมักใช้ภาษาพื้นบ้านผสมภาษากลาง ฟังแล้วชวน
 ให้ติดตามจากการที่ได้เข้าไปสัมภาษณ์ พบว่า งานด้านเผยแผ่ท่านได้มีความเมตตาเป็นอย่างมาก
 และอีกทั้งยังได้จัดการเผยแผ่ภายในวัดและตามสถานที่ต่างๆ โดยจัดแสดงธรรมในโอกาสพิเศษ

เช่น งานทำบุญเนื่องในโอกาสต่างๆ ในปัจจุบันนี้ท่านได้มีโครงการกองทุนภัตตาหารถวายแด่พระภิกษุสามเณรภายในวัดธาตุ ซึ่งในแต่ละวันจะมีญาติโยมที่มาทำบุญวันคล้ายวันเกิดเกือบทุกวัน พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์เองท่านได้เทศนาหลักธรรมคำสอนที่เป็นพื้นฐานให้กับญาติโยมเป็นประจำทุกวัน เช่น การให้บุตรหลานของเจ้าของวันคล้ายวันเกิดได้มีโอกาสแสดงความกตัญญูกตเวที การขอขมาพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และแสดงธรรมควบคู่ไปด้วย ซึ่งการเทศนาและการทำกิจกรรมเหล่านี้ที่ท่านได้ถือปฏิบัติทุกวันทำให้ผู้ศึกษาได้ทราบถึงวัตถุประสงค์หลักของการจัดโครงการกองทุนภัตตาหารที่มุ่งให้ญาติโยมให้ได้แสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทีต่อบุพการีชนของตนเองและผู้สูงอายุอีกด้วย (พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์, 2558 : สัมภาษณ์)

ในปีพุทธศักราช 2530 ท่านเองได้ดำรงตำแหน่งเป็นพระปริยัตินิเทศจังหวัดขอนแก่น ซึ่งทำหน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรม และปีพุทธศักราช 2556 พ่อชวด ชัยนิคม บริจาคที่ดินสร้างศูนย์ปฏิบัติธรรมวิสุทธิธารจารย์ (เหล่า สุนนมหาเถร) จำนวน 39 ไร่ โดยผู้อำนวยการโรงเรียนได้ดำเนินการก่อสร้าง เดือนพฤษภาคม 2556 ซื่อเพิ่มเติม 10 ไร่ จำนวน 300,000 บาท (ครั้งที่ 1) เป็นเงินบริจาคจากชาวบ้านหนองหลุม ซื่อเพิ่มเติม (ครั้งที่ 2) จำนวน 4 ไร่ เป็นเงิน 1 ล้านบาท โดยได้รับบริจาคจากพระอาจารย์สำราญ ฆมฺมโร (หลวงพ่อกล้วย) วัดป่าธรรมอุทยาน ขอนแก่นและในปีนี้ได้บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จำนวน 100 รูป ระหว่างวันที่ 1-16 เมษายน 2557 และในเดือนพฤษภาคม 2557 หลวงพ่อกล้วย พร้อมคณะทายกทายิกา ได้สร้างพระพุทธรูป งบประมาณ 10 ล้านบาทถวายเป็นพุทธรูชา ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมวิสุทธิธารจารย์ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการสร้างศูนย์ปฏิบัติธรรมวิสุทธิธารจารย์ เพื่อเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของญาติโยม หน่วยงาน องค์กรต่างๆ และเผยแผ่หลักธรรมไปสู่สาธารณชนรุ่นหลังต่อไป (พร บุ่งโพธิ์, 2558 : สัมภาษณ์)

4.4.4 บทบาทการสงเคราะห์ด้านสาธารณูปการ

พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ท่านได้พัฒนาการก่อสร้างมาตั้งแต่สมัยได้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ พระอารามหลวง อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ท่านได้ก่อสร้างและบูรณะซ่อมแซมสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งที่อยู่ภายในวัดธาตุ แลภายนอกวัดธาตุ ซึ่งสาธารณูปการตามพจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณาการปฏิสังขรณ์ สาธารณูปการที่จัดเป็นระเบียบ การบริหารการคณะสงฆ์ กลางในสมัยใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช 2484 ใช้คำว่า องค์กรสาธารณูปการ แต่ในปัจจุบันบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคม และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ส่วนกลาง เรียกว่า การสาธารณูปการ ทั้งองค์กรสาธารณูปการและการสาธารณูปการ มีความหมายในการรวมกิจการคณะสงฆ์อย่างเดียวกว่าคือ หมายถึง 1) การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน 2) กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้างการตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก

การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีภิกษุอยู่จำพรรษาและการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง 3) กิจการของวัดอื่นๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร 4) การศาสนสมบัติของวัด ซึ่งการสาธารณูปการใน 4 ความหมายนี้ ส่วนมากบัญญัติไว้ในหน้าที่เจ้าอาวาส มาตรา 37 บำรุงรักษาจัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ซึ่งผลผลงานการก่อสร้างและบูรณะซ่อมแซมของท่านปรากฏ ดังนี้

ปีพุทธศักราช 2538 เปลี่ยนหลังคาอาคารเรียน ประตู หน้าต่าง เพดาน งบประมาณ 1,300,000 บาท

ปีพุทธศักราช 2545 สร้างอาคารที่พักพระภิกษุสามเณร “อาคารพระธรรมวิสุทธิาคารย์” ครอบรอบ 60 ปี ก่อตั้งโรงเรียน” พร้อมด้วยห้องสมุด โรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา ด้วยงบประมาณจากผู้มีจิตศรัทธา 14,000,000 (สิบสี่ล้านบาท)

ปีพุทธศักราช 2553 สร้างอาคารต่อเติมด้านหลังโรงเรียน ประกอบไปด้วย ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องปฐมพยาบาล ห้องน้ำ ลานเอนกประสงค์ สถานที่น้ำดื่ม งบประมาณ 1,600,000 บาท และจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อการเรียนการสอนจำนวน 45 เครื่อง งบประมาณ 590,000 บาท

ปีพุทธศักราช 2554-2555 พัฒนาระบบไฟฟ้าโดยรอบอาคารเรียน เป็นระบบไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ งบประมาณ 200,000 บาท จัดซื้อโต๊ะเก้าอี้ภายในโรงเรียน 300 ชุด งบประมาณ 350,000 บาท

ปีพุทธศักราช 2555 พัฒนาการใช้งานบริการห้องสมุดของโรงเรียน โดยจัดซื้อโปรแกรมคอมพิวเตอร์และหนังสือเข้าห้องสมุด งบประมาณ 200,000 บาท

ปีพุทธศักราช 2556 พ่อชวด ชัยนิคม บริจาคที่ดินสร้างศูนย์ปฏิบัติธรรมวิสุทธิาคารย์ (เหล่า สุนนมหาเถร) จำนวน 39 ไร่ โดยผู้อำนวยการโรงเรียน ดำเนินการก่อสร้าง เดือนพฤษภาคม 2556 ซื่อเพิ่มเติม 10 ไร่ จำนวน 300,000 บาท (ครั้งที่ 1) เป็นเงินบริจาคจากชาวบ้านหนองหลุม ซื่อเพิ่มเติม (ครั้งที่ 2) จำนวน 4 ไร่ เป็นเงิน 1 ล้านบาท โดยได้รับบริจาคจากพระอาจารย์สำราญ ทุมมธโร (หลวงพ่อกล้วย) วัดป่าธรรมอุทยาน ขอนแก่นและในปีนี้ได้บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จำนวน 100 รูป ระหว่างวันที่ 1-16 เมษายน 2557 และในเดือนพฤษภาคม 2557 หลวงพ่อกล้วยพร้อมคณะทายกทายิกา ได้สร้างพระพุทธรูป งบประมาณ 10 ล้านบาท ถวายเป็นพุทธบูชา ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมวิสุทธิาคารย์ ด้วย (อนุชา ภูบุตร, 2558 : สัมภาษณ์)

ปีพุทธศักราช 2558 เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2558 โรงเรียนได้ปรับปรุงพื้นห้องด้านล่างบริเวณห้องเรียนทั้งหมด โดยรื้อพื้นไม้ ออกแล้วจัดทำพื้นปูนหินขัด พร้อมกันนี้ได้ปรับปรุง

ซ่อมแซมหลังคาอาคารเรียนและฟ้าเพดาน โดยใช้งบประมาณของโรงเรียนและศรัทธาญาติโยม 6 แสนกว่าบาท (พระมหาอริวัฒน์ ภัทรกวี, 2558 : สัมภาษณ์)

พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ได้ถือคติเกี่ยวกับการสาธารณูปการ การก่อสร้างปรับปรุง ซ่อมแซม ถ้าหากการสอนธรรม การสอนหนังสือ โดยไม่มีวัตถุประสงค์เกี่ยวข้องจะทำให้การศึกษาไม่มีการพัฒนาและก้าวหน้า เพราะไม่เกิดการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมที่มีความแตกต่างจากเดิม แต่ถ้านักปฏิบัติพร้อมกับการก่อสร้างถาวรวัตถุให้ปรากฏเป็นหลักฐานสามารถที่จะสืบสาวราวเรื่องในอดีตเข้าสู่ปัจจุบันและขยายผลถึงอนาคตได้โดยเห็นจากตัวอย่างสิ่งก่อสร้าง การก่อสร้างการบูรณปฏิสังขรณ์ปรับปรุงตกแต่ง การกำหนดแบบแปลนแผนผังวัดธาตุ โรงเรียน ศูนย์ปฏิบัติธรรมล้วนแต่เป็นงานที่ต้องอาศัยแรงเงิน แรงงานและแรงความคิดสร้างสรรค์เสริมสร้างที่เป็นวัตถุให้ปรากฏเป็นรูปธรรมศาสนสถานและศาสนวัตถุของวัดวาอารามต่างๆ จะได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้เป็นที่ไปด้วยดี จากการศึกษาบทบาทของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ด้านสาธารณูปการพบว่า ท่านได้พัฒนาวัดให้เป็นที่เหมาะสมสำหรับการเรียนการสอนและบำเพ็ญกุศล ตลอดจนพัฒนาศูนย์ปฏิบัติธรรมวิสุทธิอาจารย์ที่เป็นสัดส่วน โดยกำหนดแบบแปลนแผนผังให้เป็นที่สัดส่วน เขตสวนป่า เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส เขตสาธารณสงเคราะห์ จากเดิมเป็นที่ไม่ราบเรียบ มีป่าไม้หญ้าขึ้นแน่นหนา ให้มีระเบียบมากยิ่งขึ้น ซึ่งแรงสนับสนุนในการก่อสร้างที่เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น การก่อสร้างอุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ กุฏิที่พักสงฆ์ ห้องสมุด ซึ่งสิ่งสำคัญที่ก่อให้เกิดประสบความสำเร็จประการหนึ่ง คือ ความตั้งใจที่จะพัฒนาทั้งการศึกษาควบคู่กับการพัฒนาด้านวัตถุไปด้วยกัน (พระมหารุ่งชัย ยสินุชโร, 2558 : สัมภาษณ์)

4.4.5 บทบาทการสงเคราะห์ด้านสาธารณูปการสงเคราะห์

พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ได้ให้ความสำคัญงานด้านสาธารณะสงเคราะห์ควบคู่ไปกับงานด้านอื่นๆ เนื่องจากการสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่ชาวบ้าน หากชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีแล้วก็จะมีความตั้งใจในการทำงานและพัฒนาสังคมต่อไป ในปีพุทธศักราช 2551 ท่านได้เป็นประธานมูลนิธิเกิด แก่ เจ็บ ตาย จังหวัดขอนแก่น ซึ่งท่านกล่าวว่า การเกิด แก่ เจ็บ ตาย แม้จะเป็นเรื่องปกติธรรมดาที่อาจเกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคนก็ตาม แต่ถ้าหากพิจารณาในแต่ละกรณีแล้ว มีจำนวนมากที่เกิดขึ้นก่อนเวลาอันควรหรือเกิดจากความละเลยหรือเกิดจากความประมาท หรือเหตุปัจจัยภายนอกต่างๆ การตายนับเป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของแต่ละชีวิต ปรากฏการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้นอย่างไม่คาดฝันหรือปัจจุบันทันด่วนย่อมนำมาซึ่งความโศกเศร้า เสียใจ อาลัยรักในวงเครือญาติและมิตรสหายทั้งมวล และจากข้อเท็จจริงอีกเช่นกัน มีครอบครัวผู้สูญเสียที่ต้องประสบกับความเดือดร้อนในการจัดการงานศพ เพราะด้วยฐานะที่ขัดสน ยากจน และยากไร้ การร้องขอรับการช่วยเหลือ เช่น โลงศพ หรืองานทำบุญต่างๆ จึงเกิดขึ้นและจะยังคงดำรงสภาพเช่นนี้ไปอีกนาน หากทราบใดที่พี่น้อง

ประชาชน โดยเฉพาะในชนบทที่ยากไร้ด้อยโอกาส ขาดหลักประกันรายได้ที่เป็นธรรม ตลอดจนนโยบายภาครัฐทางด้านสวัสดิการสังคม หรือสังคมสงเคราะห์ก็ยังคงขาดความเข้มแข็งและครอบคลุมเพื่อสร้างหลักประกันด้านนี้ให้แก่พี่น้องประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป ด้วยเหตุผลดังกล่าวการก่อแนวความคิดเพื่อก่อตั้ง “มูลนิธิ เกิด แก่ เจ็บ ตาย จังหวัดขอนแก่น” เพื่อช่วยเหลือผู้เดือดร้อนในชนบทที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นกลไกหนึ่งเป็นความพยายามหนึ่งของภาคประชาชน ในอันที่จะช่วยเหลือกันสร้างสรรค์ป็นสุข เกื้อกูลกันขึ้น เสริมกลไกภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อสร้างสังคมที่เป็นสุขให้สมกับเป็นชาวพุทธด้วยกัน ซึ่งวัตถุประสงค์ของมูลนิธิฯ ได้แก่ 1) บริจาคและรับบริจาคโรงศพเพื่อสงเคราะห์ประชาชนผู้ประสบเคราะห์กรรมแห่งชีวิต 2) จัดรถบริการรับ-ส่ง ผู้เจ็บป่วยและผู้ตายจากโรงพยาบาลสู่หมู่บ้านหรือเมรุเผาศพ 3) บริจาคผ้าห่มกันหนาวเพื่อมอบแก่ผู้สูงอายุและเด็ก 4) บริจาคเครื่องยังชีพแก่เด็ก คนชรา คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส หรือผู้ที่สมควรช่วยเหลือเกื้อกูล และ 5) ดำเนินกิจกรรมอื่นใดที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการพัฒนายกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิต การศึกษา ด้านสวัสดิการ สาธารณสุข การศาสนาและสวัสดิการสังคมหรือสังคมสงเคราะห์ประชาชน ซึ่งผลงานของมูลนิธิฯ คือ 1) บริจาคโรงศพให้แก่ราษฎรผู้ยากไร้ เฉลี่ยปีละประมาณ 1,000 โลง มาตลอดเวลา 6 ปีแล้ว 2) ให้บริการส่งผู้ป่วยไปยังโรงพยาบาลและรับกลับสู่หมู่บ้านตลอดจนรับและแห่ศพผู้เสียชีวิตไปยังเมรุเผาศพปีละประมาณ 1,000 ครั้ง 3) มอบผ้าห่มกันหนาวแก่คนชรา ปีละประมาณ 2,000 ผืน 4) มอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา 5) มอบอุปกรณ์การเรียน (คอมพิวเตอร์) ให้แก่โรงเรียนต่างๆ และ 6) อื่นๆ เช่น การบริจาคข้าวสาร อาหารแห้ง เป็นต้น ((จิรวัดน์ สุมโฮม, 2558 : สัมภาษณ์)

4.4 “การสร้างคน” บทบาทหลักในการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนของพระครูพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปลุโต)

ซึ่งการสร้างคนในที่นี้จะหมายถึง การบริหารจัดการปกครองผู้ได้บังคับบัญชา ให้เกิดความเสมอภาค ให้เกียรติซึ่งกันและกันและทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข ภายใต้หลักการเดียวกัน คือ จัดการเรียนการสอน และส่งเสริมการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด โดยสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้คู่ขนาน ทั้งทางโลกและทางธรรม

4.4.1 จุดเด่นที่สำคัญในการสร้างคนของท่านพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปลุโต)

- การบริหารงานปกครองผู้ได้บังคับบัญชาอย่างเป็นระบบมอบหมายและกำกับติดตามงานโดยไม่ถืออำนาจสั่งการ แต่เป็นการทำงานแบบกัลยาณมิตร

- ใช้หลักคุณธรรมจริยธรรมเข้าหุ้มนำควบคู่กันไปด้วย จึงทำให้งานดำเนินไปด้วยดีและไม่มีระบบพรรคพวก โดยใช้หลักคุณธรรม ได้แก่ ซื่อสัตย์ ขยัน อดทน ในการปกครอง

- ยึดมั่นในระบบธรรมาธิปไตย โดยมีวิธีการยึดถือเอาเสียงข้างมากและความถูกต้องชอบธรรมตามเหตุผล เอาใจใส่ในวัตรปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

- เมื่อเกิดการทะเลาะวิวาทของผู้ใต้บังคับบัญชา จะทำการแก้ไขสถานการณ์ที่ยุ่งยากโดยใช้หลักการออมชอมและปรับทัศนคติที่ไม่ดีต่อกัน ให้มีความรู้สึกดีและมีเหตุผลต่อกัน จึงทำให้ผู้อยู่ภายใต้การปกครองรู้จักสามัคคีกันและช่วยกันแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นให้ยุติลง

หลักการที่สำคัญดังกล่าวของพระครู แสดงให้เห็นว่าถ้าเราจะสร้างคนเราจะต้องสร้างแกนนำสำคัญในฐานะครูให้เกิดความเข้มแข็ง ทั้งด้านวิชาการและจิตวิญญาณ ก่อนที่จะเป็นแม่พิมพ์ที่เป็นแบบอย่างสำคัญในการหล่อหลอมลูกศิษย์ ต่อไปในอนาคตจึงจะก่อให้เกิดความยั่งยืนที่แท้จริงในการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน

4.5 อุดมการณ์ที่สำคัญในการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนของ พระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต)

จะเห็นได้ว่าจากประวัติของท่านจะให้ความสำคัญต่อการอุปถัมภ์ คำชูพระภิกษุ-สามเณรและยังต้องใช้คุณธรรมเข้าหุ้มนำควบคู่กันไปด้วยจึงจะทำให้งานดำเนินไปด้วยดี โดยใช้หลักคุณธรรม ได้แก่ ซื่อสัตย์ ขยัน อดทน ในการปกครอง ยึดมั่นในระบบธรรมาธิปไตย แต่บางครั้งก็มีปัญหาอุปสรรคในการปกครอง เนื่องจากพระภิกษุ-สามเณรผู้อยู่ภายใต้บังคับบัญชาบางรูปมีทิฐิอย่างมาก บางรูปก็มีน้อย ซึ่งท่านก็แก้ไขสถานการณ์ที่ยุ่งยากให้รู้จักออมชอมและปรับทัศนคติที่ไม่ดีให้มีความรู้สึกดีและมีเหตุผลต่อกัน ซึ่งท่านได้ประยุกต์ใช้หลักธรรมในการพัฒนาสังคมให้เกิดความยั่งยืน โดยให้การดำเนินงานดังกล่าวสอดคล้องกับหลักธรรมของนักปกครอง 3 อย่าง คือ

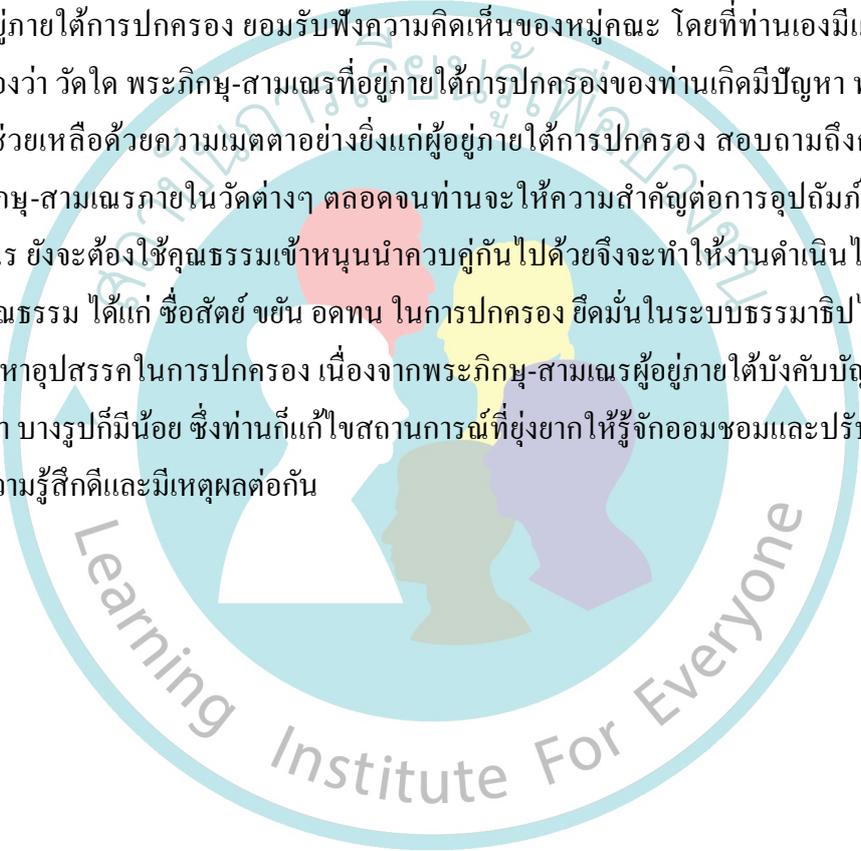
1) ครองตน โดยยึดหลักที่ว่าต้องรู้จักยับยั้ง ไม้ให้ถล่นไปทำความชั่ว พยายามถอนตนออกจากความชั่วให้ได้และให้ดีต้องรู้จักละอายใจตนเองและยอมรับบุคคลที่มีความก้าวหน้าเป็นตัวอย่าง

2) ครองคน โดยใช้หลักธรรม คือ พรหมวิหาร 4 สังคหธรรม 4

3) ครองงาน โดยใช้หลักธรรม คือ อิทธิบาท 4 มีความขยัน มีมิตรดี ใช้จ่ายอย่างเหมาะสม รวมทั้งต้องมีสัมมาอาชีวะ จากการใช้หลักธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ โดยพระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์ต้องปกครองตนเองให้ได้ก่อน โดยให้มีคุณวุฒิ คุณภาพ ความสามารถและคุณธรรมเป็น

เครื่องครองตน หลักความเป็นจริงแล้วการปกครองคนต้องมีคุณธรรม 4 ประการ คือ พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ตลอดจนการปกครองหมู่คณะ ต้องมีการกระจายอำนาจแก่ผู้อยู่ภายใต้การปกครอง ยอมรับฟังความคิดเห็นของหมู่คณะ

นอกจากนี้ยังพบว่า จากการใช้หลักธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ โดยพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์จะต้องปกครองตนเองให้ได้ก่อน โดยให้มีคุณวุฒิ คุณภาพ ความสามารถและคุณธรรม เป็นเครื่องครองตน หลักความเป็นจริงแล้วการปกครองคนต้องมีคุณธรรม 4 ประการ คือ พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ตลอดจนการปกครองหมู่คณะ ต้องมีการกระจายอำนาจแก่ผู้อยู่ภายใต้การปกครอง ยอมรับฟังความคิดเห็นของหมู่คณะ โดยที่ท่านเองมีแนวคิดด้านการปกครองว่า วัดใด พระภิกษุ-สามเณรที่อยู่ภายใต้การปกครองของท่านเกิดมีปัญหา ท่านจะลงไปให้ความช่วยเหลือด้วยความเมตตาอย่างยิ่งแก่ผู้อยู่ภายใต้การปกครอง สอบถามถึงการเป็นอยู่ของพระภิกษุ-สามเณรภายในวัดต่างๆ ตลอดจนท่านจะให้ความสำคัญต่อการอุปถัมภ์ ค้ำชูพระภิกษุ-สามเณร ยังจะต้องใช้คุณธรรมเข้าหนุนนำควบคู่กันไปด้วยจึงจะทำให้งานดำเนินไปด้วยดี โดยใช้หลักคุณธรรม ได้แก่ ซื่อสัตย์ ขยัน อดทน ในการปกครอง ยึดมั่นในระบบธรรมาธิปไตย แต่บางครั้งก็มีปัญหาอุปสรรคในการปกครอง เนื่องจากพระภิกษุ-สามเณรผู้อยู่ภายใต้บังคับบัญชาบางรูปมีทิฐิอย่างมา บางรูปก็มึนน้อย ซึ่งท่านก็แก้ไขสถานการณ์ที่ยุ่งยากให้รู้จักออมชอมและปรับทัศนคติที่ไม่ดี ให้มีความรู้สึกดีและมีเหตุผลต่อกัน

Learning Institute For Everyone

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน กรณี: ศึกษาพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต) ในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะขอนำเสนอรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1 ประวัติ แนวคิดของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต)

แนวคิดของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์จากการศึกษาค้นคว้าของผู้ศึกษาพบว่า พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์มีแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะด้านสาธารณะสงเคราะห์ ประกอบด้วยด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการและด้านสาธารณะสงเคราะห์

แนวคิดด้านการปกครอง พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ท่านได้ปฏิบัติงานและมีแนวคิดที่ วัดใด พระภิกษุ-สามเณรที่อยู่ภายใต้การปกครองของท่านเกิดมีปัญหา ท่านจะลงไปให้ความช่วยเหลือด้วยความเมตตาอย่างยิ่งแก่ผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครอง สอบถามถึงการเป็นอยู่ของพระภิกษุ-สามเณรภายในวัดต่างๆ ตลอดจนท่านจะให้ความสำคัญต่อการอุปถัมภ์ ค้ำชูพระภิกษุ-สามเณร ยังจะต้องใช้คุณธรรมเข้าหุ้มนำควบคู่กันไปด้วยจึงจะทำให้งานดำเนินไปด้วยดี โดยใช้หลักคุณธรรม ได้แก่ ซื่อสัตย์ ขยัน อดทน ในการปกครอง ยึดมั่นในระบบธรรมาธิปไตย แต่บางครั้งก็มีปัญหาอุปสรรคในการปกครอง เนื่องจากพระภิกษุ-สามเณรที่อยู่ภายใต้บังคับบัญชาบางรูปมีจิตใจอย่างมา บางรูปก็มีน้อย ซึ่งท่านก็แก้ไขสถานการณ์ที่ยุ่งยากให้รู้จักออมชอมและปรับทัศนคติที่ไม่ดีต่อให้มีความรู้สึกดี และมีเหตุผลต่อกัน

แนวคิดด้านการศึกษา พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ท่านได้ตั้งปณิธานไว้ว่าจะพยายามส่งเสริมการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ การได้รับการศึกษาที่ดี เพราะการศึกษาเป็นฐานของชีวิต การศึกษาทำให้คนเป็นคนได้อย่างสมบูรณ์

แนวคิดด้านการเผยแผ่ พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์โดยทั่วไปมี 2 ลักษณะ คือ 1) การเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา และ 2) การเป็นผู้นำหลักธรรมของพระพุทธองค์ออกไปอบรม แนะนำประชาชนให้ประพฤติและปฏิบัติตาม ตลอดจนเป็นผู้ให้ธรรมทาน ท่านมีการศึกษา มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่เป็นเครื่องมืออย่างดีที่จะเข้าถึงประชาชน โดยการจัดโครงการธรรมสัญจรในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา ฝึกพระภิกษุ-สามเณรให้เป็นผู้มีวาทศิลป์ในการพูดคุย เทศนาธรรมกับนักเรียน และญาติโยมมาโดยตลอด มีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์และเป็นการ

ประชาสัมพันธน์โรงเรียนไปในตัวอีกด้วย และยังมีโครงการกองทุนภัตตาหารสำหรับพระภิกษุ-สามเณร โดยมีญาติโยมที่ต้องการทำบุญวันคล้ายวันเกิดเพียงแค่ปวารณาตนเป็นเจ้าของภาพเท่านั้นเอง ทางวัดเองจะดำเนินการทุกอย่าง ซึ่งกิจกรรมตรงนี้พระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์ ท่านเองยังได้เผยแผ่หลักธรรมคำสอนในเรื่องของความกตัญญูทวดเทวีต่อบุพการีชนให้กับบุตรหลานได้แสดงต่อพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย อีกด้วย ปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่ ท่านกล่าวว่าส่วนมากไม่ค่อยมีปัญหาเท่าไรนัก อย่างที่หนักคือการใช้สื่อในการเผยแผ่มากกว่า นอกจากนี้ก็ดำเนินด้วยดีมาตลอด

แนวความคิดด้านสาธารณูปการ พระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์เริ่มมีบทบาททางด้านนี้ เมื่อท่านเข้ามาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ พระอารามหลวง ในช่วงปีพุทธศักราช 2536 เป็นต้นมา เห็นได้ชัดเจนเมื่อท่านได้ก่อสร้างอาคารพระธรรมวิสุทธิธารจารย์ให้เป็นกุฏิพำนักของพระภิกษุ-สามเณรที่เข้ามาศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนได้สร้างห้องสมุด สร้างห้องคอมพิวเตอร์ โดยแนวคิดของท่านเพื่อเป็นสถานที่สัปปายะที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของพระภิกษุสามเณร ซึ่งท่านได้ดำเนินการก่อสร้าง ทำแบบแปลนวางแผนเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส ให้มีความเป็นสัดส่วน เป็นระเบียบระบบ เป็นสถานที่สัปปายะจนเป็นศูนย์ปฏิบัติที่พร้อมจะดำเนินการให้หน่วยงาน องค์กร นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไปได้เข้าไปใช้สอย ประพฤติปฏิบัติธรรมอีกด้วย ปัญหาและอุปสรรคในด้านสาธารณูปการนั้นท่านบอกว่า ช่วงแรกเริ่มก่อสร้างอาคารพระธรรมวิสุทธิธารจารย์ เป็นงานใหญ่มาก และเป็นงานหนัก เนื่องจากงบประมาณจำเป็นต้องขอจากศรัทธาญาติโยม แต่เพราะบุญบารมีพระเดชพระคุณหลวงปู่พระธรรมวิสุทธิธารจารย์ (เหล่ว สุมณมหาเถระ) อดีตเจ้าอาวาสวัดธาตุ พระอารามหลวง และพระเดชพระคุณหลวงปู่องค์อื่น ที่ท่านได้ก่อสร้างหลักปักฐาน ได้สร้างบารมีให้ท่านเองได้พึ่งพามาจนทุกวันนี้ จนทำให้ปัญหาอุปสรรคน้อยใหญ่ค่อยๆ คลายออกไป ทุกวันนี้ยังสามารถพึ่งพาศรัทธาญาติโยมและหน่วยงาน องค์กรต่างๆ พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดทุกเมื่อด้วย แนวคิดด้านสาธารณะสงเคราะห์ พระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์เข้ามาสู่ร่มผ้ากาสาวพัสตร์ และได้ตั้งปณิธานกับตนเองว่า สักวันหนึ่งเมื่อตนเองมีเพียงพอแล้ว จะได้สงเคราะห์บ้าน วัด โรงเรียนต่อไป ประกอบกับตัวตนของท่านเองเป็นพระภิกษุที่มุ่งมานะพากเพียร มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี โดยที่ท่านเองจะขอความร่วมมือในการจัดกฐิน ผ้าป่า เพื่อปรับปรุงปฏิสังขรณ์ การก่อสร้างกุฏิ ศูนย์ปฏิบัติธรรม กองทุนการศึกษา การซ่อมแซมห้องสมุด เป็นต้น ซึ่งหน่วยงาน องค์กรต่างๆ หรือบุคคลทั่วไปได้ช่วยเหลืออยู่เรื่อยมาจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของจุฬารัตน์ บุญที่สุด (2556 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมกรณีศึกษาพระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) วัดมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) มีบทบาทในการพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ นั้น เพราะพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับสังคมโดยใช้หลักศาสนาช่วยวางรากฐานความเจริญแก่สังคมซึ่ง

ท่านได้พัฒนาในด้านการปกครอง การศึกษา การสงเคราะห์ การสาธารณูปการ สาธารณะสงเคราะห์ และด้านการเผยแผ่พระศาสนา เพื่อช่วยส่งเสริมให้สังคมปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา

5.1.2 บทบาทของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปลูกโต)

พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์เป็นพระเถระรูปหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการเป็นผู้นำองค์กรสงฆ์ใน ท่านเป็นพระนักการศึกษาและเป็นพระนักพัฒนาที่มีความสามารถ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ การสนทนาและการศึกษาจากผลงาน ทำให้ทราบถึงบทบาทของท่านในเรื่องต่างๆ ต่อไปนี้

5.1.2.1 บทบาทการสงเคราะห์ด้านปกครอง

การบริหารการปกครองของผู้ครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ซึ่งได้มีส่วนรับผิดชอบด้านการปกครอง 2 ส่วน คือ 1) เจ้าคณะตำบลในเมือง เขต 2 และ 2) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธาตุ พระอารามหลวง อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ซึ่งท่านจะมีหลักธรรมของนักปกครอง 3 อย่าง คือ 1) ครองตน โดยยึดหลักที่ว่าต้องรู้จักยับยั้ง ไม่ให้ล้าไปทำความชั่ว พยายามถอนตนออกจากความชั่วให้ได้และให้คิดต้องรู้จักละอายใจตนเองและยอมรับบุคคลที่มีความก้าวหน้าเป็นตัวอย่าง 2) ครองคน โดยใช้หลักธรรม คือ พรหมวิหาร 4 สังคหธรรม 4 3) ครองงาน โดยใช้หลักธรรม คือ อิทธิบาท 4 มีความขยัน มีมิตรดี ใช้จ่ายอย่างเหมาะสม รวมทั้งต้องมีสัมมาอาชีวะ

5.1.2.2 บทบาทการสงเคราะห์ด้านการศึกษา

ในปีพุทธศักราช 2527 พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ได้มีโอกาสดำเนินงานในส่วนการศึกษาปริยัติธรรม โดยเริ่มจากเป็นครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกนักธรรม วัดธาตุ พระอารามหลวง ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการทำงานรับใช้พระพุทธศาสนาด้านการศึกษา จนถึงปีพุทธศักราช 2541 ได้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ โรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ พระอารามหลวง ภายใต้การบริหารสถานศึกษาแห่งนี้ ท่านเองยังได้มีผลงานที่โดดเด่นที่นำพาการศึกษาแผนกบาลีให้มีชื่อเสียงเด่นดัง ซึ่งในปีพุทธศักราช 2538 สำนักเรียนวัดธาตุ พระอารามหลวง สอบได้บาลีได้อันดับที่ 5 ของประเทศ และเป็นอันดับต้นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเลยทีเดียว จนทำให้ต้องมีการขยายสาขา โรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา ออกเป็น 2 สาขา ปีพุทธศักราช 2552 สำนักศาสนศึกษาวัดธาตุ พระอารามหลวง ในโอกาสสอบบาลีสนามหลวงได้อันดับ 3 ของประเทศ และปีพุทธศักราช 2555 สำนักศาสนศึกษาวัดธาตุ พระอารามหลวง ในโอกาสสอบบาลีสนามหลวงได้อันดับ 1 ของหนองบัวลำภู โดยบทบาทตั้งแต่ปี พุทธศักราช 2546-2551 ท่านได้ดำรงตำแหน่งกรรมการและเลขานุการบริหารจังหวัดขอนแก่น ตำแหน่งเลขานุการกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติ แผนกสามัญศึกษากลุ่มที่ 7 จนถึงปัจจุบันนี้

5.1.2.3 บทบาทการสงเคราะห์ด้านการเผยแผ่

พระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์ ท่านเป็นพระที่มีวาทศิลป์ในการพูดให้ญาติโยมมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ในปีพุทธศักราช 2530 ท่านเองได้ดำรงตำแหน่งเป็นพระปริยัตินิเทศจังหวัดขอนแก่น ซึ่งทำหน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรม และปีพุทธศักราช 2556 ท่านได้เป็นผู้อำนวยการศูนย์ปฏิบัติธรรมวิสุทธิธารจารย์ ซึ่งเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของญาติโยม หน่วยงาน องค์กรต่างๆ งานด้านเผยแผ่ท่านได้มีความเมตตาเป็นอย่างมากและอีกทั้งยังได้จัดการเผยแผ่ภายในวัดและตามสถานที่ต่างๆ โดยจัดแสดงธรรมในโอกาสพิเศษ เช่น งานทำบุญเนื่องในโอกาสต่างๆ ในปัจจุบันนี้ท่านได้มีโครงการกองทุนกัศตอาหารถวายแด่พระภิกษุสามเณรภายในวัดธาตุ ซึ่งในแต่ละวันจะมีญาติโยมที่มาทำบุญวันคล้ายวันเกิดเกือบทุกวัน ท่านได้เทศนาหลักธรรมคำสอนที่เป็นพื้นฐานให้กับญาติโยมเป็นประจำทุกวัน เช่น การให้บุตรหลานของเจ้าของวันคล้ายวันเกิดได้มีโอกาสแสดงความกตัญญูคุณทวดที่ การขอขมาพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และแสดงธรรมควบคู่ไปด้วย

5.1.2.4 บทบาทการสงเคราะห์ด้านสาธารณูปการ

พระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์ ตั้งแต่สมัยที่ได้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ท่านได้ก่อสร้างและบูรณะซ่อมแซมสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งที่อยู่ภายในวัดธาตุ แลภายนอกวัดธาตุ ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2538 จนถึง พุทธศักราช 2558 ท่านได้ซ่อมแซม บูรณะ ปฏิสังขรณ์ทั้งวัด โรงเรียน ศูนย์ปฏิบัติธรรมอยู่เรื่อยมาจนถึงทุกวันนี้ พระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์ ได้ถือคติเกี่ยวกับการสาธารณูปการ การก่อสร้าง ปรับปรุง ซ่อมแซม ถ้าหากการสอนธรรม การสอนหนังสือ โดยไม่มีวัดถุมาเกี่ยวข้องจะทำให้การศึกษาไม่มีการพัฒนาและก้าวหน้า เพราะไม่เกิดการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมที่มีความแตกต่างจากเดิม แต่ถ้าการปฏิบัติพร้อมกับการก่อสร้างถาวรวัตถุให้ปรากฏเป็นหลักฐานสามารถที่จะสืบสาวราวเรื่องในอดีตเข้าสู่ปัจจุบันและขยายผลถึงอนาคตได้โดยเห็นจากตัวอย่างสิ่งก่อสร้างต่างๆ

5.1.2.5 บทบาทการสงเคราะห์ด้านสาธารณะสงเคราะห์

พระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์ ได้ให้ความสำคัญงานด้านสาธารณะสงเคราะห์ควบคู่ไปกับงานด้านอื่นๆ เนื่องจากการสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่ชาวบ้าน หากชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีแล้ว ก็จะมีกำลังใจในการทำงานและพัฒนาสังคมต่อไป ในปีพุทธศักราช 2551 ท่านได้เป็นประธานมูลนิธิ เกิด แก่ เจ็บ ตาย จังหวัดขอนแก่น ซึ่งวัตถุประสงค์ของมูลนิธิฯ ได้แก่ 1) บริจาคและรับบริจาคโรงศพเพื่อสงเคราะห์ประชาชนผู้ประสบเคราะห์กรรมแห่งชีวิต 2) จัดรถบริการรับ-ส่ง ผู้เจ็บป่วยและผู้ตายจากโรงพยาบาลสู่หมู่บ้านหรือเมรุเผาศพ 3) บริจาคผ้าห่มกันหนาวเพื่อมอบแก่ผู้สูงอายุและเด็ก 4) บริจาคเครื่องยังชีพแก่เด็ก คนชรา คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส หรือผู้ที่สมควรช่วยเหลือเกื้อกูล และ 5) ดำเนินกิจกรรมอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนายกระดับมาตรฐานคุณภาพ

ชีวิต การศึกษา ด้านสวัสดิการ สาธารณสุข การศาสนาและสวัสดิการสังคมหรือสังคมสงเคราะห์
ประชาชน

5.2 อภิปรายผล

ในการศึกษาค้นคว้าเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน :
กรณีศึกษาพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต) ผู้ศึกษาอภิปรายผลได้ดังนี้

พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์เป็นพระเถระรูปหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการเป็นผู้นำองค์กร
สงฆ์ใน ท่านเป็นพระนักการศึกษาและเป็นพระนักพัฒนาที่มี ทำให้ทราบถึงบทบาทของท่านใน
เรื่องต่างๆ ต่อไปนี้

5.2.1 บทบาทการสงเคราะห์ด้านปกครอง

การบริหารการปกครองของผู้ครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ซึ่งได้มีส่วนรับผิดชอบด้านการ
ปกครอง 2 ส่วน คือ 1) เจ้าคณะตำบลในเมือง เขต 2 และ 2) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธาตุ พระอาราม
หลวง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งท่านจะมีหลักธรรมของนักปกครอง 3 อย่าง คือ 1) ครองตน
โดยยึดหลักที่ว่าต้องรู้จักยับยั้ง ไม่ให้ถล่นไปทำความชั่ว พยายามถอนตนออกจากความชั่วให้ได้
และให้คิดต้องรู้จักละเอียดใจตนเอนและยอมรับบุคคลที่มีความก้าวหน้าเป็นตัวอย่าง 2) ครองคน โดย
ใช้หลักธรรม คือ พรหมวิหาร 4 สังคหธรรม 4 3) ครองงาน โดยใช้หลักธรรม คือ อิทธิบาท 4 มี
ความขยัน มีมิตรดี ใช้จ่ายอย่างเหมาะสม รวมทั้งต้องมีสมาธิจากการใช้หลักธรรมในการ
ปกครองคณะสงฆ์ โดยพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ต้องปกครองตนเองให้ได้ก่อน โดยให้มีคุณวุฒิ
คุณภาพ ความสามารถและคุณธรรมเป็นเครื่องครองตน หลักความเป็นจริงแล้วการปกครองคนต้อง
มีคุณธรรม 4 ประการ คือ พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ตลอดจนการปกครอง
หมู่คณะ ต้องมีการกระจายอำนาจแก่ผู้อยู่ภายใต้การปกครอง ยอมรับฟังความคิดเห็นของหมู่คณะ
โดยที่ท่านเองมีแนวคิดด้านการปกครองว่า วัดใด พระภิกษุ-สามเณรที่อยู่ภายใต้การปกครองของ
ท่านเกิดมีปัญหา ท่านจะลงไปให้ความช่วยเหลือด้วยความเมตตาอย่างยิ่งแก่ผู้อยู่ภายใต้การปกครอง
สอบถามถึงการเป็นอยู่ของพระภิกษุ-สามเณรภายในวัดต่างๆ ตลอดจนท่านจะให้ความสำคัญต่อ
การอุปถัมภ์ ค้ำชูพระภิกษุ-สามเณร ยังจะต้องใช้คุณธรรมเข้าหนุนนำควบคู่กันไปด้วยจึงจะทำให้
งานดำเนินไปด้วยดี โดยใช้หลักคุณธรรม ได้แก่ ชื่อสัตย์ ขยัน อดทน ในการปกครอง ยึดมั่นใน
ระบบธรรมาธิปไตย แต่บางครั้งก็มีปัญหาอุปสรรคในการปกครอง เนื่องจากพระภิกษุ-สามเณรผู้อยู่
ภายใต้บังคับบัญชาบางรูปมีทิฐิอย่างมา บางรูปก็มีน้อย ซึ่งท่านก็แก้ไขสถานการณ์ที่ยุ่งยากให้รู้จัก
ออมชอมและปรับทัศนคติที่ไม่ดีต่อให้มีความรู้สึกดีและมีเหตุผลต่อกัน ซึ่งแนวคิดเช่นนี้ทำให้

บทบาทการสงเคราะห์ด้านการปกครองของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์เด่นชัดขึ้นตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมโกศาจารย์ (2547 : 8) กล่าวว่า หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคม ซึ่งมีความจำเป็น จะต้องฝึกฝนตนเองตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้การดำรงอยู่ด้วยความไม่ประมาท ไม่เมาในชีวิต เมาในความมั่งมี เมาในสิ่งนั้นสิ่งนี้ ซึ่งเป็นสิ่งไม่ถาวรแต่ประการใดเลย นอกจากธรรมะที่เป็นยารักษาใจให้พ้นจากความทุกข์แม้เราจะมี ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตายเป็นกฎธรรมดาของโลก แต่ถ้ารู้จักพัฒนาตนให้ปฏิบัติต่อการดำเนินชีวิตที่ดีแล้วย่อมดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพไปในตัวเอง และสอดคล้องกับการศึกษาของ จุฬารัตน์ บุญที่ สุด (2556 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม กรณีศึกษาพระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชูดิษฐ์โร) วัดมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชูดิษฐ์โร) มีบทบาทในการพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ นั้นเพราะพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับสังคม โดยใช้หลักศาสนาช่วยวางรากฐานความเจริญแก่สังคมซึ่งท่านได้พัฒนาในด้านการปกครอง เพื่อช่วยส่งเสริมให้สังคมปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ ไอศูรย์ อินทร์เพชร (2554 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี พระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺณโชโต) พบว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมนั้น พระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับสังคมโดยใช้หลักศาสนาช่วยวางรากฐานความเจริญแก่สังคมในด้านการปกครอง เพื่อช่วยส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นมั่นคงแก่สังคม อันจะทำให้การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองและสงบสุข

5.2.2 บทบาทการสงเคราะห์ด้านการศึกษา

พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ มีแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาที่ว่า รากฐานของชีวิต คือ การศึกษา ซึ่งท่านเองดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ โรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ พระอารามหลวง อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ซึ่งหลักสูตรที่เปิด แบ่งออกเป็น 3 แผนก ได้แก่ 1) แผนกนักธรรม เปิดสอนนักธรรมชั้น นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก 2) แผนกบาลี เปิดสอนประโยค 1-2 ถึง เปรียญธรรม 9 ประโยค และ 3) แผนกสามัญศึกษา เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 เวลาทำการสอนเริ่มตั้งแต่ 08.00 น. ถึง 18.00 น. วันจันทร์ถึงวันเสาร์ ส่วนวันอาทิตย์จัดกิจกรรมพิเศษและกิจกรรมเสริมหลักสูตร ซึ่ง โรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา อยู่ในสังกัดกองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และอยู่ในการควบคุมของกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7 ประกอบด้วย จังหวัดขอนแก่น จำนวน 27 โรงเรียน จังหวัดเลย จำนวน 14 โรงเรียน จังหวัดหนองบัวลำภู จำนวน 6 โรงเรียน ในขณะเดียวกันยังอยู่ในเขตบริการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 เนื่องจากนักเรียนที่เข้ามาศึกษาในสำนักเรียน โรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา เป็นพระภิกษุ-สามเณร จึงไม่จำกัดนักเรียนเฉพาะ

ในเขตพื้นที่การศึกษาเท่านั้น นักเรียนได้เดินทางมาศึกษาจากหลายจังหวัดแต่นักเรียนส่วนมากจะอยู่ในเขตจังหวัดขอนแก่น

จากการศึกษาบทบาทของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ด้านการศึกษา พบว่า พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ มีพื้นฐานเดิมเป็นลูกชาวบ้านชนบท เดิมโตมาจากท้องไร่ท้องนา และอาศัยในชนบท ได้ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับญาติพี่น้องของท่านมาตลอด ทำให้ท่านได้รับรู้ถึงความเดือนร้อน ความยากจน การเอารัดเอาเปรียบในรูปแบบต่างๆ ของชาวบ้าน ความไร้การศึกษาอันเป็นรากเหง้าของความด้อยพัฒนา ทำให้ท่านเองได้พยายามศึกษาหาความรู้ด้วยความวิริยะ อุตสาหะ จนสำเร็จเป็นพระเปรียญธรรม 6 ประโยค และในปีพุทธศักราช 2527 ท่านได้มีโอกาสเข้ามาทำงานในส่วนการศึกษาปริยัติธรรม โดยเริ่มจากเป็นครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกนักธรรม วิชาตุ พระอารามหลวง ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการทำงานรับใช้พระพุทธศาสนาด้านการศึกษา จนถึงปีพุทธศักราช 2541 ได้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ โรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา วิชาตุ พระอารามหลวง

ภายใต้บารมีธรรมและอุดมการณ์ของพระเดชพระคุณหลวงปู่พระธรรมวิสุทธิทวารจารย์ อดีตเจ้าสำนักศาสนศึกษาวิชาตุ และพระเดชพระคุณพระเทพมงคลเมธี อดีตเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น ตลอดจนถึงคณะครูอาจารย์ ทำให้สถานศึกษาแห่งนี้คับแคบไปด้วยพระภิกษุหนุ่มและสามเณรน้อยผู้ใฝ่ใจการศึกษาได้สมัครเข้ามาเป็นจำนวนมากในแต่ละปี ทำให้วิชาตุคับแคบแออัดและไม่สามารถสนองตอบต่อความต้องการของพระภิกษุสามเณรได้ เพราะทางวัดไม่สามารถจัดหาสถานที่พักให้กับพระภิกษุสามเณรได้อย่างทั่วถึง ด้วยความรักและความเป็นห่วงพระภิกษุสามเณรผู้ได้ชื่อว่า ศาสนทายาทที่ใฝ่รู้ในการศึกษาเหล่านั้น ทางสำนักศาสนศึกษาวิชาตุ จึงมีนโยบายที่จะขยายสาขา เพื่อรองรับกับจำนวนของพระภิกษุสามเณรเหล่านั้น

ปีพุทธศักราช 2534 คณะผู้บริหารโรงเรียนได้พิจารณาถึงปัญหาและอุปสรรคของการศึกษาของคณะสงฆ์ ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับสภาพของสังคมในปัจจุบัน ต่างกับการศึกษาของฝ่ายอาณาจักรที่พัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคม เพื่อจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับฝ่ายอาณาจักรและเพื่อยกระดับของการศึกษาของคณะสงฆ์ ดังนั้น คณะผู้บริหารการศึกษาของโรงเรียนจึงมีฉันทานุมัติขอจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญขึ้นมาอีกแผนกหนึ่ง เพื่อเปิดการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-ม.6)

ปีพุทธศักราช 2535 ได้เปิดสาขาแรกที่วัดม่วงศรี บ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น โดยเปิดสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกนักธรรมและแผนกบาลี มีพระภิกษุสามเณรเข้าศึกษาแผนกนักธรรม 66 รูป แผนกบาลี ประโยค 1-2, ประโยค ป.ธ.3 และประโยค ป.ธ. 4 จำนวน 61 รูป โดยมี พระอธิการสมพร ยโสธโร (พระครูสังฆรักษ์สมพร ยโสธโร ปัจจุบัน) เป็นเจ้าสำนัก และมีพระมหาเพชร วชิรเมธี ป.ธ. 5, พธ.บ. เป็นครูใหญ่

ต่อมาปีพุทธศักราช 2536 ได้เปิดสาขาแห่งที่ 2 ที่วัดท่าราชธุระ บ้านดงพอง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เปิดสอนแผนกนักธรรมและแผนกบาลี โดยมีนักเรียนแผนกนักธรรม 47 รูป มีนักเรียนแผนกบาลีประโยค 1-2, ประโยค ป.ช.3 และประโยค ป.ช. 4 จำนวน 57 รูป โดยมีพระมหาประทีป สดฺธมฺโม ป.ช. 7, พช.บ. เป็นเจ้าสำนักและครูใหญ่

ปีการศึกษา 2537 เมื่อสำนักศาสนศึกษาวัดธาตุ ได้ขยายสาขาออกไป 2 แห่ง เริ่มประสบกับปัญหาในด้านการบริหารงาน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากงบประมาณที่มีอย่างจำกัด ลำพังค่าใช้จ่ายในสำนักส่วนกลางก็ไม่เพียงพออยู่แล้ว ดังนั้น ทางสำนักศาสนศึกษาวัดธาตุ จึงได้ขยับเลิกสาขาวัดท่าราชธุระ บ้านดงพอง ตำบลศิลา โดยนำนักเรียนทั้งหมดเข้ามาสังกัดที่วัดธาตุและวัดม่วงศรี บ้านโนนม่วง

ปีพุทธศักราช 2537 คณะผู้บริหารโรงเรียนได้พิจารณาทบทวนถึงปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ โดยเฉพาะภายในโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงของสภาพปัจจุบันและความประสงค์ของผู้เรียนในระดับล่างสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน เพื่อวางรากฐานการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1- ม.3) จึงขออนุมัติเปิดสอนมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นอีกระดับหนึ่ง

ภายใต้การบริหารสถานศึกษาแห่งนี้ ท่านเองยัง ได้มีผลงานที่โดดเด่นที่นำพาการศึกษาแผนกบาลีให้มีชื่อเสียงเด่นดัง ซึ่งในปีพุทธศักราช 2538 สำนักเรียนวัดธาตุ พระอารามหลวง สอบไล่บาลีได้อันดับที่ 5 ของประเทศ และเป็นอันดับต้นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเลยทีเดียว จนทำให้ต้องมีการขยายสาขาโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา ออกเป็น 2 สาขา ได้แก่ สาขาวัดท่าราชธุระ บ้านดงพอง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น และสาขาวัดม่วงศรี บ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เพื่อเป็นการกระจายพระภิกษุ-สามเณรให้มีที่พำนักอาศัยเอื้อต่อการเล่าเรียนหนังสือต่อไป และปีพุทธศักราช 2552 สำนักศาสนศึกษาวัดธาตุ พระอารามหลวง ในโอกาสสอบบาลีสนามหลวงได้อันดับ 3 ของประเทศ ได้รับโล่และเงินรางวัล 150,000 บาท และปีพุทธศักราช 2555 สำนักศาสนศึกษาวัดธาตุ พระอารามหลวง ในโอกาสสอบบาลีสนามหลวงได้อันดับ 1 ของหนองคาย ได้รับโล่ พัดยศ และรางวัลจากแม่กองบาลีสนามหลวง 100,000 บาท สมเด็จพระสังฆราชฯ มอบเกียรติบัตร และรางวัล 200,000 บาท สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มอบรางวัลที่หนึ่งของหนองคายและวัดพระธรรมกาย มอบโล่รางวัลสำนักเรียนดีเด่น ที่หนึ่งของหนองคาย เพราะในอดีตที่ผ่าน โรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา ถือเป็นสำนักเรียนต้นแบบในการผลิตภิกษุ-สามเณรให้เป็นเปรียญธรรม (มหา) ที่พระภิกษุ-สามเณรทุกสารทิศ มุ่งเพื่อให้ได้เข้ามาศึกษาเล่าเรียนในสำนักแห่งนี้ โดยต้องมีการสอบเข้าและรับจำนวน

จำกัดเท่านั้น เนื่องจากวัดธาตุ พระอารามหลวง มีกฎที่ไม่เพียงพอต่อการพำนักอาศัยของพระภิกษุ-สามเณรที่ต้องการเข้ามาศึกษาได้ (พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์, 2558 : สัมภาษณ์)

สิ่งสำคัญในการจัดการศึกษาของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ คือ ท่านเองเป็นผู้ที่ฝักใฝ่ในการศึกษาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว กอรปกับเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์กับพระเถระ ภิกษุ-สามเณร ตลอดจนเป็นผู้ให้การบำรุงอุปถัมภ์ด้วยปัจจัย 4 จึงก่อให้เกิดการรวมกลุ่มและการร่วมมือในกิจการด้านการศึกษา ตลอดจนจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมให้พระภิกษุ-สามเณรแล้วส่งเสริมเยาวชนให้ได้รับการศึกษาอบรมความรู้ด้านพระศาสนาอีกด้วย อีกทั้งยังสร้างกุฏิเป็นที่พำนักอาศัยให้กับนักเรียนที่ต้องเข้ามาเล่าเรียนที่โรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยาแห่งนี้ และพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์เองยังมีหลักธรรมในการบริหารโรงเรียนที่ยึดหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา จนนำไปสู่คำขวัญของโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ พระอารามหลวง ว่า “สอนปริยัติ มุ่งปฏิบัติ เสริมปฏิเวธ” และในปัจจุบันนี้ปัญหาอุปสรรคในการบริหารโรงเรียนของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ไม่ค่อยมีเท่าที่ควร แต่ส่วนมากจะเป็นเรื่องของจำนวนนักเรียนที่เข้ามาศึกษาเริ่มน้อยลงทุกที แต่ท่านเองก็ไม่ย่อท้อต่อปัญหาอุปสรรคดังกล่าว มีการเพิ่มโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนขึ้นทุกปี เพื่อที่จะแสวงหาสามเณรมาเล่าเรียนศึกษาภาษาบาลีให้คงอยู่ต่อไปเรื่อยๆ ควบคู่กับการศึกษาแผนกอื่นๆ โดยท่านเองตั้งปณิธานไว้ว่า “ท่านจะไม่ให้การศึกษาบาลีหายไปจากโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ พระอารามหลวงโดยเด็ดขาด” ซึ่งเป็นคำที่ผู้ศึกษาเองยังจดจำไม่เคยลืม โดยท่านให้เหตุผลว่า ภาษบาลีเป็นภาษาที่เป็นพุทธพจน์ของพระพุทธเจ้า พวกเราเหล่าพุทธบุตรควรจะศึกษาให้เข้าใจถ่องแท้ เพื่อที่จะได้รู้ธรรมรู้ธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ดียิ่งขึ้น และตัวท่านเองก็ยิ่งใหญ่มาจนถึงทุกวันนี้เพราะการศึกษาบาลีเป็นตัวเกื้อหนุน และเป็นปัจจัยสำคัญเลยทีเดียว โดยที่ท่านเองมีแนวคิดด้านการศึกษา โดยที่ท่านได้ตั้งปณิธานไว้ว่า จะพยายามส่งเสริมการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ การได้รับการศึกษาที่ดี เพราะการศึกษาคือพื้นฐานของชีวิต การศึกษาทำให้คนเป็นคนได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งแนวคิดเช่นนี้ส่งผลให้บทบาทการสงเคราะห์ด้านการศึกษาของท่านมีผลปรากฏให้เห็นชัดเจนดังที่ได้ค้นพบที่ผ่านมาแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของวินัย เก่งสุวรรณ (2541) ได้กล่าวไว้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ทางสังคมสงเคราะห์ที่ทำได้ดีที่สุดในด้านการศึกษา วัดให้สถานที่สร้างเป็นโรงเรียนและอาคารเรียน พระเป็นผู้สอนและอบรมเยาวชนให้รู้หนังสือ ให้เป็นผู้มีศีลธรรมและความรับผิดชอบ ต่อสังคม อนุเคราะห์การจัดตั้งโรงเรียนสอนเด็กก่อนวัยเรียน ชักชวนชาวบ้านให้สนับสนุนการศึกษาและอุปกรณ์การเรียน และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ ไอศูรย์ อินทร์เพชร (2554 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษารูปแบบของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี พระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺณโชโต) พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมนั้น พระสงฆ์มี

ความสัมพันธ์กับสังคม โดยใช้หลักศาสนาช่วยวางรากฐานความเจริญแก่สังคมในด้านการศาสนา ศึกษา ส่งเสริมให้ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา

5.2.3 บทบาทการสงเคราะห์ด้านการเผยแผ่

พระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์ ท่านเป็นพระที่มีวาทศิลป์ในการพูดให้ญาติโยมมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ให้ความรู้ความเข้าใจแก่สาธุชนผู้สนใจคำสอนทางพระพุทธศาสนา ท่านมีความอดทนในการเผยแผ่ธรรม ในการแสดงธรรมท่านมักใช้ภาษาพื้นบ้านผสมภาษากลาง ฟังแล้วชวนให้ติดตามจากการที่ได้เข้าไปสัมผัสภาพณ์ พบว่า งานด้านเผยแผ่ท่านได้มีความเมตตาเป็นอย่างมาก และอีกทั้งยังได้จัดการเผยแผ่ภายในวัดและตามสถานที่ต่างๆ โดยจัดแสดงธรรมในโอกาสพิเศษ เช่น งานทำบุญเนื่องในโอกาสต่างๆ ในปัจจุบันนี้ท่านได้มีโครงการกองทุนภัตตาหารถวายแด่พระภิกษุสามเณรภายในวัดธาตุ ซึ่งในแต่ละวันจะมีญาติโยมที่มาทำบุญวันคล้ายวันเกิดเกือบทุกวัน พระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์เองท่านได้เทศนาหลักธรรมคำสอนที่เป็นพื้นฐานให้กับญาติโยมเป็นประจำทุกวัน เช่น การให้บุตรหลานของเจ้าของวันคล้ายวันเกิดได้มีโอกาสแสดงความกตัญญูกตเวที การขอขมาพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และแสดงธรรมควบคู่ไปด้วย ซึ่งการเทศนาและการทำกิจกรรมเหล่านี้ที่ท่านได้ถือปฏิบัติทุกวันทำให้ผู้ศึกษาได้ทราบถึงวัตถุประสงค์หลักของการจัดโครงการกองทุนภัตตาหารที่มุ่งให้ญาติโยมให้ได้แสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทีต่อบุพการีชนของตนเองและผู้สูงอายุอีกด้วย

ในปีพุทธศักราช 2530 ท่านเองได้ดำรงตำแหน่งเป็นพระปริยัตินเทศจังหวัดขอนแก่น ซึ่งทำหน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรม และปีพุทธศักราช 2556 พ่อชวด ชัยนิคม บริจาคที่ดินสร้างศูนย์ปฏิบัติธรรมวิสุทธิธารจารย์ (เหล่า สุมณมหาเถร) จำนวน 39 ไร่ โดยผู้อำนวยการโรงเรียนได้ดำเนินการก่อสร้าง เดือนพฤษภาคม 2556 ชื่อเพิ่มเติม 10 ไร่ จำนวน 300,000 บาท (ครั้งที่ 1) เป็นเงินบริจาคจากชาวบ้านหนองหลุม ชื่อเพิ่มเติม (ครั้งที่ 2) จำนวน 4 ไร่ เป็นเงิน 1 ล้านบาท โดยได้รับบริจาคจากพระอาจารย์สำราญ ฐมฺมฺโร (หลวงพ่อกล้วย) วัดป่าธรรมอุทยาน ขอนแก่นและในปีนี้ได้บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จำนวน 100 รูป ระหว่างวันที่ 1-16 เมษายน 2557 และในเดือนพฤษภาคม 2557 หลวงพ่อกล้วย พร้อมคณะทายาทภิกขา ได้สร้างพระพุทธรูป งบประมาณ 10 ล้านบาทถวายเป็นพุทธรูปบูชา ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมวิสุทธิธารจารย์ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการสร้างศูนย์ปฏิบัติธรรมวิสุทธิธารจารย์ เพื่อเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของญาติโยม หน่วยงาน องค์กรต่างๆ และเผยแผ่หลักธรรมไปสู่สาธารณชนรุ่นหลังต่อไป โดยที่ท่านเองมีแนวคิดด้านการเผยแผ่ ซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ 1) การเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา และ 2) การเป็นผู้นำหลักธรรมของพระพุทธองค์ออกไปอบรม แนะนำประชาชนให้ประพฤติและปฏิบัติตาม ตลอดจนเป็นผู้ให้ธรรมทาน ท่านมีการศึกษา มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่เป็นเครื่องมืออย่างดีที่จะเข้าถึงประชาชน โดยการจัด

โครงการธรรมสังฆจรในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา ฝึกพระภิกษุ-สามเณรให้เป็นผู้มีวาทีศิลป์ในการพูดคุย เทศนาธรรมกับนักเรียนและญาติโยมมาโดยตลอด มีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์และเป็นการประชาสัมพันธ์โรงเรียนไปในตัวอีกด้วย และยังมีโครงการกองทุนภัตตาหารสำหรับพระภิกษุ-สามเณร โดยมีญาติโยมที่ต้องการทำบุญวันคล้ายวันเกิดเพียงแค่ปวารณาตนเป็นเจ้าของภาพเท่านั้นเอง ทางวัดเองจะดำเนินการทุกอย่าง ซึ่งกิจกรรมครั้งนี้พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ยังได้เผยแผ่หลักธรรมคำสอนในเรื่องของความกตัญญูกตเวทิต่อบุพการีชนให้กับบุตรหลานได้แสดงต่อพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย อีกด้วย ปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่ ท่านกล่าวว่าส่วนมากไม่ค่อยมีปัญหาเท่าไรนัก อย่างที่หนักคือการใช้สื่อในการเผยแผ่มากกว่า นอกจากนี้ก็ดำเนินด้วยดีมาตลอด ด้วยแนวคิดการพัฒนาสังคมด้านการเผยแผ่เช่นนี้จึงทำให้บทบาทการสงเคราะห์ด้านการเผยแผ่มีผลปรากฏชัดเจนตามลำดับ สอดคล้องกับการศึกษาของไอศูรย์ อินทร์เพชร (2554 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺณโชโต) พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมนั้น พระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับสังคมโดยใช้หลักศาสนาช่วยวางรากฐานความเจริญแก่สังคม ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อช่วยส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นมั่นคงแก่สังคม ส่งเสริมให้ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อมุ่งให้คนที่อยู่ร่วมกันในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ อันจะทำให้การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองและสงบสุข

5.2.4 บทบาทการสงเคราะห์ด้านสาธารณูปการ

พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ท่านได้พัฒนาการก่อสร้างมาตั้งแต่สมัยได้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ พระอารามหลวง อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ท่านได้ก่อสร้างและบูรณะซ่อมแซมสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งที่อยู่ภายในวัดธาตุ แลภายนอกวัดธาตุ ซึ่งสาธารณูปการตามพจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณาการปฏิสังขรณ์ สาธารณูปการที่จัดเป็นระเบียบ การบริหารการคณะสงฆ์ กลางในสมัยใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช 2484 ใช้คำว่า องค์การสาธารณูปการ แต่ในปัจจุบันบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคม และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ส่วนกลาง เรียกว่า การสาธารณูปการ ทั้งองค์การสาธารณูปการและการสาธารณูปการ มีความหมายในการรวมกิจการคณะสงฆ์อย่างเดียวกว่าคือ หมายถึง 1) การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน 2) กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้างการตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีภิกษุอยู่จำพรรษาและการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง 3) กิจการของวัดอื่นๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร 4) การศาสนสมบัติของวัด ซึ่งการสาธารณูปการใน 4 ความหมายนี้ ส่วนมากบัญญัติไว้ในหน้าที่เจ้าอาวาส มาตรา 37

บำรุงรักษาจัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ซึ่งผลผลงานการก่อสร้างและบูรณะซ่อมแซมของท่านปรากฏ ดังนี้

ปีพุทธศักราช 2538 เปลี่ยนหลังคาอาคารเรียน ประตู หน้าต่าง เพดาน งบประมาณ 1,300,000 บาท

ปีพุทธศักราช 2545 สร้างอาคารที่พักพระภิกษุสามเณร “อาคารพระธรรมวิสุทธาจารย์” ครอบรอบ 60 ปี ก่อตั้งโรงเรียน” พร้อมด้วยห้องสมุดโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา ด้วยงบประมาณจากผู้มีจิตศรัทธา 14,000,000 (สิบสี่ล้านบาท)

ปีพุทธศักราช 2553 สร้างอาคารต่อเติมด้านหลังโรงเรียน ประกอบไปด้วย ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องปฐมพยาบาล ห้องน้ำ ลานเอนกประสงค์ สถานที่น้ำดื่ม งบประมาณ 1,600,000 บาท และจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อการเรียนการสอนจำนวน 45 เครื่อง งบประมาณ 590,000 บาท

ปีพุทธศักราช 2554-2555 พัฒนาระบบไฟฟ้าโดยรอบอาคารเรียน เป็นระบบไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ งบประมาณ 200,000 บาท จัดซื้อโต๊ะเก้าอี้ภายในโรงเรียน 300 ชุด งบประมาณ 350,000 บาท

ปีพุทธศักราช 2555 พัฒนาการใช้งานบริการห้องสมุดของโรงเรียน โดยจัดซื้อโปรแกรมคอมพิวเตอร์และหนังสือเข้าห้องสมุด งบประมาณ 200,000 บาท

ปีพุทธศักราช 2556 พ่อชวด ชัยนิคม บริจาคที่ดินสร้างศูนย์ปฏิบัติธรรมวิสุทธาจารย์ (เหล่า สุนนมหาเถร) จำนวน 39 ไร่ โดยผู้อำนวยการโรงเรียน ดำเนินการก่อสร้าง เดือนพฤษภาคม 2556 ซื้อเพิ่มเติม 10 ไร่ จำนวน 300,000 บาท (ครั้งที่ 1) เป็นเงินบริจาคจากชาวบ้านหนองหลุม ซื้อเพิ่มเติม (ครั้งที่ 2) จำนวน 4 ไร่ เป็นเงิน 1 ล้านบาท โดยได้รับบริจาคจากพระอาจารย์สำราญ ทุมมโร (หลวงพ่อกล้วย) วัดป่าธรรมอุทยาน ขอนแก่น และในปีนี้ได้บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จำนวน 100 รูป ระหว่างวันที่ 1-16 เมษายน 2557 และในเดือนพฤษภาคม 2557 หลวงพ่อกล้วยพร้อมคณะทายกทายิกา ได้สร้างพระพุทธรูป งบประมาณ 10 ล้านบาท ถวายเป็นพุทธบูชา ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมวิสุทธาจารย์ ด้วย

ปีพุทธศักราช 2558 เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2558 โรงเรียนได้ปรับปรุงพื้นห้องด้านล่างบริเวณห้องเรียนทั้งหมด โดยรื้อพื้นไม้ ออกแล้วจัดทำพื้นปูนหินขัด พร้อมทั้งได้ปรับปรุงซ่อมแซมหลังคาอาคารเรียนและฟ้าเพดาน โดยใช้งบประมาณของโรงเรียนและศรัทธาญาติโยม 6 แสนกว่าบาท

พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ได้ถือคติเกี่ยวกับการสาธารณูปการ การก่อสร้างปรับปรุงซ่อมแซม ถ้าหากการสอนธรรม การสอนหนังสือ โดยไม่มีวัดดูมาเกี่ยวข้องจะทำให้การศึกษาไม่มี

การพัฒนาและก้าวหน้า เพราะไม่เกิดการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมที่มีความแตกต่างจากเดิม แต่ถ้าการปฏิบัติพร้อมกับการก่อสร้างถาวรวัตถุให้ปรากฏเป็นหลักฐานสามารถที่จะสืบสาวราวเรื่องในอดีตเข้าสู่ปัจจุบันและขยายผลถึงอนาคตได้โดยเห็นจากตัวอย่างสิ่งก่อสร้าง การก่อสร้างการบูรณปฏิสังขรณ์ปรับปรุงตกแต่ง การกำหนดแบบแปลนแผนผังวัดธาตุ โรงเรียน ศูนย์ปฏิบัติธรรมล้วนแต่เป็นงานที่ต้องอาศัยแรงเงิน แรงงานและแรงความคิดสร้างสรรค์เสริมสร้างที่เป็นวัตถุให้ปรากฏเป็นรูปธรรมศาสนสถานและศาสนวัตถุของวัดวาอารามต่างๆ จะได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้เป็นไปด้วยดี จากการศึกษาบทบาทของพระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์ด้านสาธารณูปการพบว่า ท่านได้พัฒนาวัดให้เป็นที่เหมาะสมสำหรับการเรียนการสอนและบำเพ็ญกุศล ตลอดจนพัฒนาศูนย์ปฏิบัติธรรมวิสุทธิวิทยาจารย์ที่เป็นสัดส่วน โดยกำหนดแบบแปลนแผนผังให้เป็นสัดส่วน เขตสวนป่า เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส เขตสาธารณสงเคราะห์ จากเดิมเป็นที่ไม่ราบเรียบ มีป่าไม้หญ้าขึ้นแน่นหนา ให้มีระเบียบมากยิ่งขึ้น ซึ่งแรงสนับสนุนในการก่อสร้างที่เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น การก่อสร้างอุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ กุฏิที่พักสงฆ์ ห้องสมุด ซึ่งสิ่งสำคัญที่ก่อให้เกิดประสบความสำเร็จประการหนึ่ง คือ ความตั้งใจที่จะพัฒนาทั้งการศึกษาควบคู่กับการพัฒนาด้านวัตถุไปด้วยกัน โดยที่ท่านมีแนวแนวคิดทางด้านสาธารณูปการ เห็นได้ชัดเจนเมื่อท่านได้ก่อสร้างอาคารพระธรรมวิสุทธิวิทยาจารย์ให้เป็นกุฏิพำนักของพระภิกษุ-สามเณรที่เข้ามาศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนได้สร้างห้องสมุด สร้างห้องคอมพิวเตอร์ โดยแนวคิดของท่านเพื่อเป็นสถานที่สัปปายะ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของพระภิกษุสามเณร ซึ่งท่านได้ดำเนินการก่อสร้าง ทำแบบแปลนวางแผนเขตพุทธาวาสเขตสังฆาวาส ให้มีความเป็นสัดส่วน เป็นระเบียบระบบ เป็นสถานที่สัปปายะจนเป็นศูนย์ปฏิบัติที่พร้อมจะดำเนินการให้หน่วยงาน องค์กร นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไปได้เข้าไปใช้สอย ประพฤติปฏิบัติธรรมอีกด้วย ปัญหาและอุปสรรคในด้านสาธารณูปการนั้นท่านบอกว่า ช่วงแรกเริ่มก่อสร้างอาคารพระธรรมวิสุทธิวิทยาจารย์ เป็นงานใหญ่มาก และเป็นงานหนัก เนื่องจากงบประมาณจำเป็นต้องขอจากศรัทธาญาติโยม แต่เพราะบุญบารมีพระเดชพระคุณหลวงปู่พระธรรมวิสุทธิวิทยาจารย์ (หลวงพ่อ สุนนมหาเถระ) อดีตเจ้าอาวาสวัดธาตุ พระอารามหลวง และพระเดชพระคุณหลวงปู่องค์อื่นที่ท่านได้ก่อสร้างหลักปักฐาน ได้สร้างบารมีให้ท่านเองได้พึ่งพามาจนทุกวันนี้ จนทำให้ปัญหาอุปสรรคน้อยใหญ่ค่อยๆ คลายออกไป ทุกวันนี้ยังสามารถพึ่งพาศรัทธาญาติโยมและหน่วยงาน องค์กรต่างๆ พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดทุกเมื่อด้วย จนทำให้บทบาทการสงเคราะห์ด้านสาธารณูปการมีผลปรากฏชัดเจนเป็นรูปธรรมมากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ จุไรรัตน์ บุญที่สุด (2556 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม กรณีศึกษาพระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) วัดมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) มีบทบาทในการพัฒนาสังคมในด้านต่างๆนั้นเพราะพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับ

สังคมโดยใช้หลักศาสนาช่วยวางรากฐานความเจริญแก่สังคมซึ่งท่านได้พัฒนาในด้านการสาธารณูปการเพื่อช่วยส่งเสริมให้สังคมปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา

5.2.5 บทบาทด้านสาธารณะสงเคราะห์

พระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์ ได้ให้ความสำคัญงานด้านสาธารณะสงเคราะห์ควบคู่ไปกับงานด้านอื่นๆ เนื่องจากการสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่ชาวบ้าน หากชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีแล้วก็จะมีความตั้งใจในการทำงานและพัฒนาสังคมต่อไป ในปีพุทธศักราช 2551 ท่านได้เป็นประธานมูลนิธิเกิด แก่ เจ็บ ตาย จังหวัดขอนแก่น ซึ่งท่านกล่าวว่า การเกิด แก่ เจ็บ ตาย แม้จะเป็นเรื่องปกติธรรมดาที่อาจเกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคนก็ตาม แต่ถ้าหากพิจารณาในแต่ละกรณีแล้ว มีจำนวนมากที่เกิดขึ้นก่อนเวลาอันควรหรือเกิดจากความละเอียดหรือเกิดจากความประมาท หรือเหตุปัจจัยภายนอกต่างๆ การตายนับเป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของแต่ละชีวิต ปรากฏการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้นอย่างไม่คาดฝันหรือปัจจุบันทันด่วนย่อมนำมาซึ่งความโศกเศร้า เสียใจ อาลัยรักในวงเครือญาติและมิตรสหายทั้งมวล และจากข้อเท็จจริงอีกเช่นกัน มีครอบครัวผู้สูญเสียที่ต้องประสบกับความเดือดร้อนในการจัดการงานศพ เพราะด้วยฐานะที่ขัดสน ยากจน และยากไร้ การร้องขอรับการช่วยเหลือ เช่น โลงศพหรืองานทำบุญต่างๆ จึงเกิดขึ้นและจะยังคงดำรงสภาพเช่นนี้ไปอีกนาน หากตราบใดที่พี่น้องประชาชน โดยเฉพาะในชนบทยังยากไร้ด้วยโอกาส ขาดหลักประกันรายได้ที่เป็นธรรม ตลอดจนนโยบายภาครัฐทางด้านสวัสดิการสังคม หรือสังคมสงเคราะห์ก็ยังคงขาดความเข้มแข็งและครอบคลุมเพื่อสร้างหลักประกันด้านนี้ให้แก่พี่น้องประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป ด้วยเหตุผลดังกล่าวการก่อแนวความคิดเพื่อก่อตั้ง “มูลนิธิ เกิด แก่ เจ็บ ตาย จังหวัดขอนแก่น” เพื่อช่วยเหลือผู้เดือดร้อนในชนบทที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นกลไกหนึ่งเป็นความพยายามหนึ่งของภาคประชาชน ในอันที่จะช่วยเหลือกันสร้างสรรค์ป็นสุข เกื้อกูลกันขึ้น เสริมกลไกภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อสร้างสังคมที่เป็นสุขให้สมกับเป็นชาวพุทธด้วยกัน ซึ่งวัตถุประสงค์ของมูลนิธิฯ ได้แก่ 1) บริจาคและรับบริจาค โลงศพเพื่อสงเคราะห์ประชาชนผู้ประสบเคราะห์กรรมแห่งชีวิต 2) จัดรถบริการรับ-ส่ง ผู้เจ็บป่วยและผู้ตายจากโรงพยาบาลสู่หมู่บ้านหรือเมรุเผาศพ 3) บริจาคผ้าห่มกันหนาวเพื่อมอบแก่ผู้สูงอายุและเด็ก 4) บริจาคเครื่องยังชีพแก่เด็ก คนชรา คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส หรือผู้ที่สมควรช่วยเหลือเกื้อกูล และ 5) ดำเนินกิจกรรมอื่นใดที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการพัฒนายกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิต การศึกษา ด้านสวัสดิการ สาธารณสุข การศาสนาและสวัสดิการสังคมหรือสังคมสงเคราะห์ประชาชน ซึ่งผลงานของมูลนิธิฯ คือ 1) บริจาคโลงศพให้แก่ราษฎรผู้ยากไร้ เฉลี่ยปีละประมาณ 1,000 โลง มาตลอดเวลา 6 ปีแล้ว 2) ให้บริการส่งผู้ป่วยไปยังโรงพยาบาลและรับกลับสู่หมู่บ้านตลอดจนรับและแห่ศพผู้เสียชีวิตไปยังเมรุเผาศพปีละประมาณ 1,000 ครั้ง 3) มอบผ้าห่มกันหนาวแก่คนชรา ปีละประมาณ 2,000 ผืน 4) มอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาและ

อุดมศึกษา 5) มอบอุปกรณ์การเรียน (คอมพิวเตอร์) ให้แก่โรงเรียนต่างๆ และ 6) อื่นๆ เช่น การบริจาคข้าวสาร อาหารแห้ง เป็นต้น โดยท่านมีแนวคิดด้านสาธารณะสงเคราะห์ พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ เข้ามาสู่ร่วมผ้ากาสาวพัสตร์ และได้ตั้งปณิธานกับตนเองว่า สักวันหนึ่งเมื่อตนเองมีเพียงพอแล้ว จะได้สงเคราะห์บ้าน วัด โรงเรียนต่อไป ประกอบกับตัวตนของท่านเองเป็นพระภิกษุที่มุ่งมานะ พากเพียร มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี โดยที่ท่านเองจะขอความร่วมมือในการจัดกฐิน ผ้าป่า เพื่อปรับปรุง ปฏิสังขรณ์ การก่อสร้างกุฏิ ศูนย์ปฏิบัติธรรม กองทุนการศึกษา การซ่อมแซมห้องสมุด เป็นต้น ซึ่งหน่วยงาน องค์กรต่างๆ หรือบุคคลทั่วไป ได้ช่วยเหลืออยู่เรื่อยมาจนถึงทุกวันนี้ จนทำให้บทบาท ด้านสาธารณะสงเคราะห์มีผลปรากฏชัดเจนขึ้นตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พระมหาสุทัส ปุลาสะเถ (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทการพัฒนาของพระนิภากรโสภณ (ไกร ฐานิสฺสโร) วัดหนองกلیل ตำบลหนองกلیل อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า บทบาทของพระนิภากรโสภณ (ไกร ฐานิสฺสโร) และการศึกษาของไอศูรย์ อินทร์เพชร (2554 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี พระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺณโชโต) พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมนั้น พระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับสังคมโดยใช้หลักศาสนาช่วยวางรากฐานความเจริญแก่สังคมในด้านการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อมุ่งให้คนที่อยู่ร่วมกันในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ อันจะทำให้การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองและสงบสุข

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา

5.3.1.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

5.3.1.1.1 จากการศึกษาบทบาทการพัฒนาสังคมของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ พบว่า ประสบผลสำเร็จและได้ผลดี จึงเห็นสมควรให้สำนักพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดขอนแก่น ได้หาวิธีการเผยแพร่หลัก เช่น ทำการเอกสารหรือหนังสือพุทธประวัติ โดยย่อ เผยแพร่ไปยังวัดต่างๆ ในสังกัด และนอกสังกัดจังหวัดขอนแก่น เพื่อให้เกิดวิทยาทานและนำไปถือปฏิบัติได้อย่างทั่วถึง

5.3.1.2 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

5.3.1.2.1 ผู้ที่จะนำแนวทางการพัฒนาของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ควรปรับปรุง ทบทวนการพัฒนาสังคมให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมยุคปัจจุบัน เช่น การใช้สื่อเพื่อใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

5.3.1.2 ผู้ที่จะนำแนวทางการพัฒนาของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมควบคู่ไปกับงานด้านอื่นๆ เพื่อเป็นการสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่ประชาชน ชุมชน ได้อย่างครอบคลุม

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้นคว้าในครั้งต่อไป

5.3.2.1 ศึกษาบทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ด้านสาธารณสงเคราะห์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

5.3.2.2 ควรได้มีการศึกษาบทบาทด้านอื่นๆ เช่น ปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมที่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา.(2538). แดงการณ้คณะสงฆ์ เล่มที่ 63 ฉบับพิเศษ วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2518.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2539). การวิจัยทางมนุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ลงกรณ์วิทยาลัย.
- จำนง อดิวัฒน์สิทธิ์. (2525). เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องคุณธรรมจริยธรรมคืออะไร.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ.(2539). ประวัติพุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์. กรุงเทพฯ
: มูลนิธิอิทธิธรรม มหาธาตุ.
- จีระ ศรเสนา. (2541). การพัฒนาอาชีพเสริมของกลุ่มเกษตรกรทำนาโลกคำราษฎร์.
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- จุไรรัตน์ บุญที่สุด. (2556). บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม กรณีศึกษา พระเทพรัตนกวี
(สุรินทร์ ชุตินุชโร) วัดมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. รายงานการวิจัยสาขา
รัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- แนวคิดและความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมไทย. การพัฒนาสังคมไทย. ม.ป.ป. 1
กรกฎาคม 2550.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2535). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษระเจริญทัศน์.
- พระครูปริยัติกิตติธารัง (ทองขาว กิตติธโร). (2553). บทบาทพุทธศาสนบัณฑิตสังคมพึงประสงค์.
พุทธจักร. ปีที่ 64 ฉบับที่ 5.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2549). การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน. กรุงเทพมหานคร
: สุขภาพใจ.
- พระพรหมมังคลาจารย์ (หลวงพ่อบุญญานันทิกโก). (ม.ป.ป.). งานคือชีวิตชีวิตคืองานบันดาลสุข.
กรุงเทพมหานคร : สถาบันบันลือธรรม.
- พระเทพดิลก.(2558). พระสงฆ์กับสถานการณ์ปัจจุบัน. ค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2558,
จาก www.mbu.ac.th
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). ธรรมะกับการทำงาน. กรุงเทพมหานคร
: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระธรรมปิฎก.(2539). การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระประชา ปสันนชัยโม. (2526). พระสงฆ์อีสานกับงานพัฒนา.
คณะกรรมการประสานงานองค์กร.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2539). **พุทธวิธีในการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร
: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหานฤพนธ์ น้อย โนนจิว. (2549). **บทบาทพระสงฆ์นักพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม**
: **กรณีศึกษา พระรัตนกวี รองเจ้าคณะจังหวัดเลยรูปที่ 1 ฝ่ายมหานิกาย**. วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

พระมหาสุทศ ปุลาสะเก. (2551). **บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน**
: **ศึกษากรณีพระนิภากรโสภณ (ไกร ฐานิสฺสโร) วัดหนองกลับ หมู่ที่ 3**
ตำบลหนองกลับ อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์.
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร.

วินัย เก่งสุวรรณ.(2541). **ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับงานสังคมสงเคราะห์ทางการศึกษาใน**
โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มโรงเรียน
กลุ่มที่ 10. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุพจน์ ศิริสุนทร. (2540). **บทบาทสภาตำบลในการพัฒนาป่าชุมชน**
: **กรณีศึกษา สภาตำบลสวนหม่อน อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น**.
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สุพัตรา สุภาพ. (2540). **บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านวังไผ่**
และหมู่บ้านอุตะเถา จังหวัดชัยนาท. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภาพรรณ ณ บางช้าง. (2526). **พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท : ในการแสวงหาเส้นทางพัฒนา**
ชนบทของพระสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : กองแผนงาน กรมการศาสนา
กระทรวงศึกษาธิการ.

สมบูรณ์ สุขสำราญ.(2530). **การพัฒนาชนบทแนวพุทธ กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา**. กรุงเทพฯ :
บริษัทพิมพ์สวย จำกัด.

เสรี พงศ์พิศ. (2552). **ยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่น**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร
: เจริญวิทย์การพิมพ์.

ไอศูรย์ อินทร์เพชร. (2553). **บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม**
: **ศึกษาเฉพาะกรณี พระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺโณโชโต)**.
วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เดโช สวานานนท์. (2512). **ปทานุกรมจิตวิทยา**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**
พิมพ์ครั้งที่ 12

พินิจ ลาภานานนท์. (2529). **บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท**. สถาบันวิจัยสังคม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ.

เพ็ญศรี มิทรานนท์. (2534). **บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาหมู่บ้าน**

: กรณีศึกษาพระสงฆ์สำนักสงฆ์โปรงสังข์ หมู่บ้านหนองฝื่อ ตำบลโคกคอน

อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย. สารนิพนธ์ ประกาศนียบัตรบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ภาคผนวก ก. แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ 1

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ใช้สำหรับสัมภาษณ์ พระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต) ผู้อำนวยการโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ พระอารามหลวง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เพื่อให้ศึกษาค้นคว้า บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา : พระครูศรีวิสุทธิวิวัฒน์ วัดธาตุ พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งแบบสัมภาษณ์นี้ใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์เท่านั้น คำถามแต่ละข้อจะเลือกใช้ตามผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติส่วนตัว

1.1 ชื่อ..... ฉายา.....

1.2 อายุ.....ปี

1.3 สมณศักดิ์ปัจจุบัน.....

1.4 ที่อยู่ปัจจุบัน.....

1.5 สถานะเดิม

ชื่อ.....นามสกุล.....

เกิดวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ภูมิลำเนาเดิม.....

บิดา.....อายุ.....ปี อาชีพ.....

มารดา.....อายุ.....ปี อาชีพ.....

1.5 การศึกษา

วุฒิการศึกษาสูงสุดฝ่ายฆราวาส.....

วุฒิการศึกษาสูงสุดฝ่ายสงฆ์.....

1.6 การอยู่ในสมณเพศ

บรรพชาเมื่อ.....อายุ.....ปี

ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

พระอุปัชฌาย์.....

อุปสมบทเมื่อ.....อายุ.....ปี
 ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
 พระอุปัชฌาย์.....
 บวชมาแล้วเป็นเวลา.....

1.8 อาชีพก่อนบวช.....

1.9 ฐานะก่อนบวช.....

1.10 สาเหตุที่ทำให้ออกบวช.....

1.11 บวชแล้วไปอยู่ที่ไหน.....

1.12 ทำอะไรบ้าง.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทในด้านการปกครอง

2.1 ท่านดำรงตำแหน่งใดในการปกครอง.....

2.2 ในฐานะที่ท่านเป็นผู้อำนวยการ โรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา มีผู้ที่อยู่ในความปกครองแยก
 เป็น

นักเรียน.....รูป เจ้าหน้าที่.....รูป/คน

ครู.....รูป/คน

2.3 ท่านมีแนวคิดในการปกครองอย่างไร.....

2.4 ท่านมีหลักในการปกครองอย่างไร.....

2.5 ท่านมีวิธีดำเนินการปกครองอย่างไร.....

2.6 ในการปกครองของท่าน ท่านได้ประสานงานกับหน่วยงานอื่นหรือไม่.....

ในเรื่องใด.....

2.7 คณะทำงานด้านปกครองมีหรือไม่.....

ใครบ้าง.....

2.8 ผลของการปกครองเป็นอย่างไร.....

มีวิธีการประเมินอย่างไร.....

2.9 มีปัญหาและอุปสรรคในการปกครองหรือไม่ และมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างไร.....

ตอนที่ 3 ข้อมูลที่เกี่ยวกับบทบาทด้านการปกครอง

3.1 การจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์

- 3.1.1 อะไรเป็นแรงบันดาลใจ.....
- 3.1.2 ท่านมีแนวคิดอย่างไร.....
- 3.1.3 มีวิธีการในการขออนุมัติจัดตั้งอย่างไร.....
- 3.1.4 เริ่มทำมาตั้งแต่ปีใด.....
- 3.1.5 สถานที่ใช้ที่ใด.....
- 3.1.6 มีลักษณะอย่างไร.....
- 3.1.7 ความสนใจของผู้เรียนเป็นอย่างไร.....
- 3.1.8 ท่านทำทุกปีหรือไม่ เพราะเหตุใด.....
- 3.1.9 ท่านดำรงตำแหน่งใด.....
- 3.1.10 มีคณะทำงานกี่คน ใครบ้าง.....
- 3.1.11 ใช้งบประมาณจากที่ใด.....
- 3.1.12 ท่านมีวิธีการจัดการศึกษาอย่างไร.....
ท่านสอนแบบใด (วิธีการสอน).....
มีการประเมินผลการศึกษาอย่างไร.....
- 3.1.13 การนำผลการศึกษาไปใช้ของผู้เรียน ได้ติดตามหรือไม่ อย่างไร.....
- 3.1.14 มีปัญหาและอุปสรรคในการทำงานอย่างไร.....
- 3.1.15 มีวิธีและแนวทางในการแก้ปัญหาอย่างไร.....

ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาสังคม

- 4.1 ท่านมีแนวคิดในการพัฒนาสังคมอย่างไร.....
- 4.2 ท่านมีหลักการในการพัฒนาอย่างไร.....
- 4.3 มีวิธีการดำเนินการพัฒนาอย่างไร.....
- 4.4 ท่านติดต่อประสานงานกับหน่วยงานอื่นหรือไม่ ในด้านใด.....
- 4.5 ประชาชนหรือหน่วยงานอื่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างไร.....

- 4.6 มีหลักการใดในการเลือกชุมชนและสังคมที่จะพัฒนา.....
- 4.7 ท่านเน้นการพัฒนาในด้านใด เพราะเหตุใด.....
- 4.8 งบประมาณที่ใช้ในการพัฒนาได้จากที่ใด.....
มีวิธีหางบประมาณนั้นอย่างไร.....
- 4.9 ความคงทนในการพัฒนาด้านวัตถุที่ก่อสร้างให้แล้ว ท่านใช้วิธีการใดที่จะให้วัตถุนั้นคงทนและ
ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป.....
- 4.10 ผลของการพัฒนาเป็นอย่างไร มีการประเมินผลติดตามอย่างไร.....
- 4.11 ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนามีหรือไม่ อย่างไร.....
- 4.12 มีวิธีการแก้ปัญหานั้นอย่างไร.....

แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ 2

แบบสัมภาษณ์นี้ใช้สัมภาษณ์ พระภิกษุ สามเณร โยมอุปัฏฐากวัด และคณาจารย์ เจ้าหน้าที่
โรงเรียนวิศวกรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ตอน 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

- 1.1 ชื่อ.....สกุล.....
- 1.2 อายุ.....ปี อาชีพ.....
- 1.3 เชื้อชาติ.....สัญชาติ.....ศาสนา.....
- 1.4 วุฒิการศึกษา
ทางสงฆ์.....
ทางฆราวาส.....
- 1.5 ที่อยู่ปัจจุบัน.....
- 1.6 ภูมิลำเนาเดิม.....
- 1.7 สถานภาพที่เกี่ยวข้องกับพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต).....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเริญ ปสุโต)

- 2.1 ท่านรู้จักพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ครั้งแรกได้อย่างไร.....
- 2.2 ท่านมาอยู่ที่โรงเรียนวิศวกรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ พระอารามหลวง เป็นเวลานานเท่าใด.....
เพราะเหตุใด.....
- 2.3 ท่านมีเหตุผลใดจึงเลือกมาทำงานที่โรงเรียนแห่งนี้.....
- 2.4 ท่านมีปัญหาในการทำงานร่วมกับคนหมู่มากหรือไม่.....เพราะเหตุใด.....
ถ้ามี มักเกี่ยวกับเรื่องใด.....
- 2.5 พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์มีวิธีการในการแก้ปัญหาอย่างไร.....
- 2.6 วัตรปฏิบัติของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ในความคิดเห็นของท่านเป็นอย่างไร.....
- 2.7 ตามที่ท่านได้ประสบมาพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์มีวิธีการปกครองอย่างไร.....

- 2.8 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร กับวิธีการปกครองของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์.....
- 2.9 ท่านมีโอกาสได้ฟัง พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์เทศน์บ้างหรือไม่ ก็ครั้ง/เดือน.....
 เพราะเหตุใด.....
- 2.10 ท่านคิดว่าคำสอนของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ มีประโยชน์อย่างไร.....
- 2.11 ท่านคิดว่าพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ มีแนวปฏิบัติตนในการอบรมสั่งสอนตลอดจนการช่วยเหลือ
 คนในชุมชนและสังคมอย่างไร.....
- 2.12 การอบรมสั่งสอนของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ได้แพร่หลายออกไปได้โดยวิธีใด.....
- 2.13 การเผยแพร่ธรรมะภายในวัดของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ท่านคิดว่ามีประโยชน์อย่างไร.....
- 2.14 บทบาทในการพัฒนาสังคมของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ เท่าที่ท่านเคยสัมผัส ท่านมีความเห็น
 อย่างไร
- 2.15 บทบาทในด้านต่างๆ ของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ท่านมีส่วนร่วมสนับสนุน และช่วยเหลือ
 หรือไม่...เพราะเหตุใด.....แล้วช่วยอย่างไร.....
- 2.16 ท่านคิดว่าบทบาทด้านต่างๆ ของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ มีอิทธิพลและประโยชน์ต่อชุมชนและ
 สังคมมากน้อยเพียงใด.....
- 2.17 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อบทบาทด้านต่างๆ ของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์.....
 ท่านคิดว่าบทบาทด้านใดเด่นที่สุด.....เพราะเหตุใด.....
- 2.18 ท่านคิดว่าชุมชนวัดธาตุ เมืองเก่า จังหวัดขอนแก่น มีความรู้สึกร้อยไรต่อพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์
 และท่านรู้ได้อย่างไร.....

ลงชื่อ.....ผู้ให้สัมภาษณ์

(.....)

สัมภาษณ์ วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ 3

แบบสัมภาษณ์นี้ใช้สัมภาษณ์ชุมชนคุ้มวัดธาตุ พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัด
ขอนแก่น

ตอน 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

- 1.1 ชื่อ.....สกุล.....
- 1.2 อายุ.....ปี อาชีพ.....
- 1.3 เชื้อชาติ..... สัญชาติ..... ศาสนา.....
- 1.4 วุฒิการศึกษา
 - ทางสงฆ์.....
 - ทางฆราวาส.....
- 1.5 ที่อยู่ปัจจุบัน.....
- 1.6 ภูมิลำเนาเดิม.....
- 1.7 สถานภาพที่เกี่ยวข้องกับพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเรณู ปสุโต).....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (จำเรณู ปสุโต)

- 2.1 ท่านรู้จักพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ครั้งแรกได้อย่างไร.....
- 2.2 วัตรปฏิบัติของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ในสายตาของท่านเป็นอย่างไร.....
- 2.3 ท่านเคยฟังธรรมะของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์บ่อยครั้งหรือไม่ ก็ครั้ง/เดือน.....เพราะเหตุใด.....
- 2.4 ท่านได้ข้อคิดอะไรจากการฟังธรรมะของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์.....
- 2.5 ท่านเคยร่วมกิจกรรมตามเทศกาลหรือวันสำคัญต่างๆ ที่พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์จัดขึ้นหรือไม่.....
เพราะเหตุใด.....
- 2.6 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับผลงานด้านการจัดการศึกษาของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์.....
- 2.7 บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรมของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ท่านคิดว่าเป็นการดีหรือไม่.....
- 2.8 ท่านเคยได้ยื่นกิตติศัพท์ด้านการปกครองของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์หรือไม่ อย่างไร.....

- 2.9 บทบาทในการพัฒนาสังคมของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ เท่าที่ท่านเคยสัมผัส ท่านมีความเห็น
อย่างไร
- 2.10 บทบาทในด้านต่างๆ ของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ ท่านมีส่วนร่วมสนับสนุน และช่วยเหลือ
หรือไม่...เพราะเหตุใด.....แล้วช่วยอย่างไร.....
- 2.11 ท่านคิดว่าบทบาทด้านต่างๆ ของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ มีอิทธิพลและประโยชน์ต่อชุมชนและ
สังคมมากน้อยเพียงใด.....
- 2.12 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อบทบาทด้านต่างๆ ของพระครูศรีวิสุทธิวัฒน์.....
ท่านคิดว่าบทบาทด้านใดเด่นที่สุด.....เพราะเหตุใด.....

ลงชื่อ.....ผู้ให้สัมภาษณ์

(.....)

สัมภาษณ์ วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	นายนิยม ทองดวง
วันเดือนปีเกิด	19 สิงหาคม 2515
ที่อยู่	บ้านเลขที่ 209/446 บ้านเอื้ออาทร 3 ตำบลบ้านเป็ด อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40000
เบอร์โทรศัพท์	089-34170842
อีเมล	niyom190815@hotmail.com
สถานที่ทำงาน	โรงเรียนวิศวกรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ พระอารามหลวง จังหวัดขอนแก่น
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2531	นักธรรมชั้นเอก วัดชัยภูมิการาม
พ.ศ. 2535	สำนักเรียนคณะจังหวัดอุบลราชธานี เปรียญธรรม 4 ประโยค สำนักเรียนวัดธาตุ พระอารามหลวง จังหวัดขอนแก่น
พ.ศ. 2550	ระดับปริญญาตรี เอกการจัดการทั่วไป วิทยาลัยบริหารธุรกิจบัณฑิต
พ.ศ. 2552	ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น